ולהאחרים היה להם בראשונה הסימן (Characteristicon) של האות מ אשר השמיטו האחרונים אצל הקלים.

כ"ז על הבינונים בכלל, ועל אותם אשר התהוו מפעלי הגזרה הראשונה בפרט.

מפעלי הגזרה השניה מתהוים בינונים בל"ז כמו הקודמים. אולם בל"נ אין להן סגול כפול, כי אם א הנחה לרוב. ותחת מֹצֵאת נִמְצֵאת וכו' יבוא מֹצֵאת, נִמְצֵאת וכו'. אבל הפשוט הוא כמו כן מֹצֵאת.

מלבד זה רגילים הבינונים של הגז"ה הזאת להשמיט את האות א לגמרי, ולזה שייך כל אלה שאמרתי עליהם כי הפעלים שלהם אובדים את האות א.

הבינונים של הגזרה השלישית יש להם לרוב סגול תחת צרי, כמו גֹּלֶה, ובל"נ נשמטת ה לגמרי כמו גֹּלָה תחת גֹּלֵהָה, או נהפכת אל י והשוא נהפך אל חירק כמו פּוֹרִיָּה.

התוארים של הגזרה הזאת ושל השניה, המחקים את הסגנון פָּקוּד, מהפכים את א או ה אל י, כמו מָצוּי מן מָצָא וכן גָּלוּי מן גָּלָה.

אינני צריך למנות פה כל התוארים של כל גזרה בפרוטרוט, באשר המה מתהוים לפי הכללים של הפעלים שיצאו מהם.

המתהוים מהפעלים עם נ בראשם מחקים את סגנון הפעל, היינו שאם להעבר אין עוד נ השרש, אז גם להבינוני איננו, ובהפך אם העבר הוא שָׁוֶה (אל השלמים) אז גם הבינוני כמו כן: ד"מ הקל בפועל נָגַשׁ, העבר ג"כ נָגַשׁ, והבינוני נוֹגֵשׁ, שניהם שָׁוִים: אולם המושאל (הפעיל) הִגִּשׁ בעבר הִגִּישׁ ובינוני מַגִּישׁ בשניהם חסרה האות נ.

אמנם המתהוים מן החסרים עם אותיות תאומות (כפולות) יש להם הסגנון הרגיל של הקל בפועל סוֹבֵב, אבל בהבנינים האחרים המה מחַקים את העבר של הפעל. היינו מהנפעל הקל נָסַב נעשה בל"ז נָסָב ובל"נ נְסַבָּה, ומן הכבד סֹבֵב נעשה מְסוֹבֵב, ומן סוֹבַב נעשה מְסוֹבָב, וככה מן העבר של הבנין הפעיל הֵסֵב נעשה מֵסֵב, ומן הוּסַב נעשה מוּסָב, ומן הבנין החוזר (התפעל) הִסְתּוֹבֵב נעשה מִסְתּוֹבֵב.

התהפכות (Flexion) הבינונים מלשון יחיד אל לשון רבים, מתנהלת לרגלי הכללים של השמות, הנ"ל בפרק הששי.

תם

מבנין הכבד פִּקֵד נעשה מְפַקֵד, בל"נ מְפַקְדָה או מְפַקֶדֶת; ומהפעול שלו פֻּקַּד נעשה מְפֻקָּד וכו', או פֻּקָּד בל"נ פֻּקְדָה או פֻּקֶדֶת או פֻּקַדְתְּ וכו'.

ככה מבנין הפעיל הִפְקִיד נעשה מַפְקִיד, בל"נ מַפְקִידָה, ומהפעול שלו הָפְקַד או הֻפְקַד נעשה מָפְקָד או מֻפְקָד וכו'.

מבנין התפעל הִתְפַּקֵד נעשה מִתְפַּקֵד וכו'. מהפעול שלו לא נמצא בינוני, מלבד מִתְנוֹאָץ או (בהשתלמות ת ע"י דגיש) מִנּוֹאָץ, אשר הסימן שלו מִת יש לו סגנון הפועל, אבל התבה בעצמה נוֹאָץ בסגנון הפעול, נגד השמוש הכללי של הבנין הזה (עיין פרק כ"א), ע"כ לא יערב לבי להחליט ע"ז מאומה.

הבינונים הקלים שמתהוים מהסתמי (Neutrum) של הפעל רגילים לשמש בסגנון מקור פָּקֵד, כמו יָשֵׁן, דָבֵק וכו'.

הבינונים הקלים בפעול מתהוים לרוב מהפועל שלהם, מן פָּקַד נעשה (בהפוך חולם אל ו') פָּקוּד, אולם הבינונים האלה משתנים לפעמים אל שמות תוארים.

ובכן אקרא לאלה בינונים, במה שהם מציינים איזה אופן, שבו נסתכל דבר במצבו ההוה, אבל הם בעצמם משתנים לפעמים אל שמות תוארים גמורים, המציינים איכות דברים, ד"מ סוֹפֵר הוא בינוני המורה "אדם המונה והסופר" היינו שמתעסק עתה במספרים; אמנם לרוב הוא משתמש כעין שם תואר בלי שום בחינת זמן, ומורה "אדם שמלאכתו למנות ולספור" היינו "כתבן" (שרייבער). ככה מורה שׁוֹפֵט "אדם שמתעסק במשפטים", אבל לפעמים הוא איכות אדם הממונה על המשפטים, היינו כמו התואר הלאטיני Judex (ריכטער). ככה הבינותי הפעול נִבְחָר (ערוואֶהלט, היינו "אדם או דבר שנבחר עתה ע"י פעולה") מורה לפעמים כאיכות דבר "המצוין" כלומר דבר הראוי מכלם להיות נבחר. וכן משתנים בינוני הכבד והאחרים לפעמים לאיכיות, היינו לשמות תוארים בלי שום בחינה זמנית.

הבינונים הקלים עם האות מ בראשם צריך להוציאם מכללם כפי שנראה לי, כמו מְשׁוֹפֵט, מְלוֹשֵׁן, אם לא נאבה לשער, כי גם להקלים כמו להכבדים

הרכבה מן נָתַק (אויסרייסען) ומן תִּקֵן (אנפאססען): אבל ידוע כי נ תבא לפעמים כעין נוספת לפני כנוי העתיד. אמנם (ירמיה ט"ו י') מְקַלְלְוֻנִי תחת מְקַלְלֵנִי נראה באמת כט"ס שפלטה הקולמוס בחפזון וככה מזכירים המה, לרוב מפני אי—ידיעה, הרבה פעלי תערובות משני סגנונים באותה המלה, ד"מ נִכַּפֵּר, נִוָּסְרוּ, נִשְׁתָּוָה, הושבים הם להיות תערובה מהבנין נפעל ומהבנין התפעל, מפני שלא ידעו הפעול (passiv) אשר בבנין התפעל, כנ"ל בפרק כ"א. וכן המלות יוֹלַדְתְּ, שֹׁכַנְתְּ, יוֹשַׁבְתְּ, מְקֻנַּנְתְּ, הם הושבים למורכבות מהבינוני והעבר, בלי שום יסוד, כי מי אמר להם שהבינוני אינו יכול להיות מסומן כמו העבר, שיבוא יוֹשַׁבְתְּ תחת יוֹשֶׁבֶת. אבל (יחזקאל ח' ט"ז) מִשְׁתַּחֲוִיתֶם תחת מִשְׁתַּחֲוִים נראה באמת כט"ס של המעתיק, עוד מזכירים המה כעין תערובה מן העבר והעתיד תָּבֹאתִי תחת תָּבֹאִי, ולא יתבוננו, כי העתיד פה, מפני ההברה שנתחברה בו, מהפך את ה הנוספת אל ת. אבל אין הפצי להוגיע את לומדי השפה בדברים כאלה, ועוד רצוני ליעץ להם, לבל יתעסקו הרבה בשאלות כאלה.

פרק שלשים ושלשה.

על שם הבינוני.

בינונים הם תוארים המבטאים איזו פעולה, או כל הרגיל להיות מסומן בהשם, כעין מצב איזה דבר או אופן בבחינת הזמן. על כן ישנם מינים רבים מבינונים כמיני הפעלים (Verba) היינו בניני הקל, הכבד, המושאל (הפעיל) והחוזר (התפעל). ובכלם פועל (activ) ופעול (passiv).

מהפעלים שלהם המה מתהוים ככה: אמרתי כי הקל פָּקַד יש לו גם הסגנון פָּקֵד, שהושב אני אותו בפ"ע כמו בינוני. ע"כ הבינוני הקל בל"ז פּוֹקֵד, ועם י הנוספת פּוֹקְדִי, בל"נ פּוֹקְדָה, פּוֹקֶדֶת, או פּוֹקַדְתְּ, ועם י הנוספת פּוֹקַדְתִּי.

מבנין הנפעל נִפְקַד נעשה נִפְקָד, ועם י הנוספת נִפְקְדִי, בל"נ נִפְקָדָה או נִפְקֶדֶת.

אל הפעלים, שבהם יותר משלש אותיות השרש, נחשבים רבים שלא אוכל להסכים עליהם. ככה פִּרְשֵׁז תחת פּוֹרֵשׂ (איוב כ"ו ט'), יְכַרְסְמֶנָּה תחת יְרַמְסֶנָּה (תהלים פ' י"ד), מְכֻרְבָּל תחת מְחֻגָּר (ד"ה ט"ו). התבה האחרונה נראה שמקורו המלה הכשדית כַּרְבַּלְתָּא המורה בגד מעיל בצבע אדום או התלי האדום של התרנגול. אמנם בנקל נפתה לבי להאמין כי הפעלים הראשונים אינם אלא ט"ס בהעתקה, כי בודדים הם, ולא נדע המקור שיצאו ממנו. בכלל איעיה שלא נמצא פעלים, אשר מלבד כנויי הפרצופים והזמן והמשקל, יכילו יותר משלש אותיות השרש, מלבד כ ב ד י ם שמתהוים משם עצם או תואר (כנ"ל בפרק ט"ז כי הפעלים האלה מתהוים כן מפעלים פשוטים וכן משמות) ד"מ מן חֲצֹצְרָה (טראָמפעטע) מתהוה חִצֵּצַר (תקוע בחצוצרות) כמו מן חֲמַרְמַר (סגנון מקטין מן חָמַר) נתהוה חֲמַרְמַר (ער איזט בעפּלעקט וואָרדען), ככה מן יְפֵיפֶה (סגנון מקטין מן יָפֶה) נעשה יָפְיָפִית, המתהוים מן בנות הברה אחת מחקים את הכבדים עם אותיות כפולות, או הגזרה הששית: קַרְקַר (איינע וואַנד ניעדערריסען) מתהוה מן קִיר, כמו שֵׁרֵשׁ מן שֹׁרֶשׁ. עיין ע"ז פרק ט"ז. אמנם די מזה.

להשלים כל מה שנחשב לידיעת שנויי הפעלים, נדבר מעט על סגנונים מעורבים. המדקדקים קוראים סגנוני תרעובות לאותם המעורבים או המורכבים משני פעלים מגזרות שונות, או משני סגנונים של אותה התבה בעצמה, או מן שמות ובינונים ופעלים בערבוביא. ד"מ ישנם שני בני תערובות מהגזרה החמישית והששית, ואלה הם:

הוֹשַׁבוֹתִי מעורב מן יָשַׁב עם שׁוּב, כי מן יָשַׁב בלבד צריך להיות הוֹשַׁבְתִּי, ומן שׁוּב בלבד צריך להיות הֲשִׁיבוֹתִי. התבה השנית היא הֵיטִיבוֹתָ, מורכב מן יָטַב עם טוֹב, כי מן יָטַב צ"ל הֵיטַבְתָּ, אבל הֲטִיבוֹתָ מן טוֹב.

לראשון כפלַיִם בכַוָּנתו, ושתיהן רצה הנביא, כפי הנראה, להשמיע; אולם להשני בכל מקום בואו תמיד כַוָּנָה אחת, ע"כ אין לי ספק, שהרשות לנו גם אנחנו להרכיב מלות אחרות מהגזרה החמישית והששית.

מלבד אלה מזכירים המדקדקים עוד הרכבות אחרות, ותעו בזה מקוטן הבנתם או מאיזה ט"ס בהעתקות, כמו אֶתְּקֶנְךָּ (ירמיה כ"ב כ"ד) שחשבו שהיא

השלישית. כמו שָׁמוֹת (פערלאססען זיין) תחת שָׁמוֹם או שׁוּם, חָמוֹת תחת חָמוֹם (ווארם זיין) וככה אחרים. וכן גם הפעל של החמישית יָזַם (דענקען) אם י׳ נופלת היא משתלמת ע״י זָמַם, כמו כן חָמֹם או חוּם (ווארם געמאכט) תחת יָחוּם, או רוּק תחת יָרוֹק וכו׳. מזה בא כי הפעלים בכפולים האלה מתנהלים גם לרגלי הגזרה החמישית. וככה גם פעלי הגזרה הששית ע״י כפילת האות השלישית נעשה מן שׂוּךְ (בעדעקען) שָׂכַךְ, מן מָס (שמעלצען) נעשה מסס או מוּס, ומן צָר (ער האט געבונדען) צָרַר. וכן בא מזה שהם מחקים גם את הגזרה הששית (עיין ע״ז סוף פרק כ״ה) וכן להפך שאותם מהגזרה הששית מחקים את אלה באותיות כפולות, בפרט בבנין הכבד, ונעשה מן פּוּר בבנין הכבד פּוֹרֵר וגם פִּרְפֵּר. לאלה נחשבים גם חסרי נ בתחלת התבה, כי מן נִאֵר (פערווינשען) נעשה אֵרַר, כמו מן נקב נעשה קָבַב ומן נָצַל נעשה צָלַל, מזה בעתיד בל״נ תְּצִלֶּינָה או תִּצַלְנָה, וככה תחת נָשַׁם— שָׁמַם, וכן אחרים. ע״כ נמצא כי הפעלים האלה עם אותיות כפולות וכל החסרים מחקים פעם גזרה זו ופעם גזרה אחרת. לקבוע זאת בלב כל הלומדים את הלשון העברית לא מנעתי את עמלי, כי ע״ז יוכלו בדרך נכונה ובטוחה למצא את כל המלות הראשיות של הפעלים החסרים.

פרק שלשים ושנים.

על הפעלים בתמונת פעול ובמובן פועל (deponentibus) ועל המרובעים (quadratis) ואגב זה על הפעלים המורכבים בגזרתם באפניהם ובזמניהם.

מפעלי דיפונינציה ישנם שנים או שלשה בלבד בבנין הקל, היינו נִשְׁבּוּעַ׳ נִלְחַם, ואולי גם נִשְׁעַן. אמרתי ״בבנין הקל״ כי בבניני הכבד והמושאל וההווּר לא נמצא מין זה. ע״כ נשבע בהפעיל הִשְׁבִּיעַ במובן פועל.

העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ"ב בל"י	אֶסֵב . . .		מ"ב בל"ר	נָסֵב	
נוכח בל"י	תָּסֵב . . .	תָּסֵבִּי	נוכח בל"ר	תָּסֵבּוּ	תְּסֻבֶּינָה
נסתר בל"י	יָסֵב . . .	תָּסֵב	נסתר בל"ר	יָסֵבּוּ	

הקמין בעתיד נשתלם גם פה כמו בהקל. ותחת אָסֵב נכתב אֵסֵב, בבוא הנגינה על ההברה הראשונה, נהפך הצרי אל סגול כמו: יָסֶף--לָךְ.

להפעיל של הבנין הזה המקור: הוּסַב, הוּסֵב ועם ה הנוספת הֻסַבָּה שנהפך וּ אל קמין חטוף.

העבר: נסתר בל"י הוּסַב, הוּסַבָּה, נוכח הוּסַבּוֹתָ, הוּסַבּוֹת, מ"ב הוּסַבּוֹתִי וכו'. וגם: הֻסַב, הֻסַבָּה וכו'.

הצווי: בל"י הוּסֵב גם הֻסַב, בל"נ הוּסַבִּי גם הֻסַבִּי, בל"ר הוּסַבּוּ, הוּסַבֶּינָה:

העתיד: אוּסַב, תּוּסַב, תּוּסַבִּי וכו'. או אֻסַב, תֻּסַב, תֻּסַבִּי וכו'.

ההוזר (התפעל) מתנהל לרוב לפי הדוגמאות בגזרה הששית. אבל אותם של השניה והשלישית והרביעית מתהוים לרוב מבנין הכבד שלהם. הִשְׁתַּעֲשֵׁעַ, הִתְלַהְלֵהַּ, הִתְמַהְמֵהַּ: אבל שָׁחַח, כָּהַה (שטומפף ווערדען) מתנהלים לרגלי הדוגמאות של הגזרה הששית.

מזה יש ללמוד איך החסרים האלה יכולים להתהלך בנקל, עד שנמצא לפעמים פעלים כאלה המוטלים בספק, אם התבה שלהם נחשבת אל השניה או השלישית או החמישית או הששית. הסבה לזאת הנני להזכיר פה בקצרה, אבל באר היטב.

כל מין החסרים יגיל למלאות את החסרה ע"י הכפלת האות השנית או השלישית, ד"מ בָּוָא נחשב אל הגזרה השניה, וטעמו לשלול שלל: אבל לרוב חסרה האות א, והאמצעית נכפלת, ומתהוה בָּזַז או בּוֹז. וכן הפעל של הגזרה השניה זָכָה (ריין זיין): שלפעמים תבוא הכפלה במקום האות ה, ונהיה זָכַךְ. מזה בא כי הפעל הזה מחקה פעם הגזרה השלישית, ופעם הכפולים, כמו סְפָה— סִלְסֵל, חָרָה—חַרְחֵר. ויש אשר פעלי הכפולים מחקים את המקור של

הצווי.

נקבה	זכר	נקבה	זכר	
	או	הַסִּבִּי	הַסֵּב	בל״י
הִסֹּבִּי	הִסּוֹב	הִסַּבֶּנָה	הִסַּבּוּ	בל״ר
הִסֹּבֶּינָה	הִסּוֹבּוּ			

העתיד.

אסב, תסב, תסבי, יסב וכו׳ או אסוב, תסוב, תסובי וכו׳.

העבר מתאים נ״כ עם אותם שהראשונה בהם נ ונהיה נָסַב, נָסַבּתָ תחת נָסַב, נסבית, להנסתר בל״י ובל״ר יש נ״כ צירי או חולם תחת פתח, נָסֵב או נָסֹב תחת נָסַב, נָסֵבִּי, נָסֹבּוּ תחת נָסַבִּי, נָסַבּוּ.

בבנין הכבד היא שוה לשלמים. כמו כתת, חלל, בקה, אבל לפעמים תכפל הראשונה. ואות הכפל תבוא בין תאומי האותיות (כמו סכסך תחת סכך, גלגל תחת גלל) וזאת ביחוד אם פעלי התאומים נחשבים אל הגזרה השניה והשלישית או הרביעית. כמו טאטא, הכבד מפעל השניה טאא, להלה מהשלישית להה, שעשע מהרביעית שעע, תעתע מן תעע, ערער מן ערר (עריים. אללין וכו׳). אבל לרוב נראה פיעל ופעול שוים אל הבנין הכבד של הגזרה הששית. כי כשם שמן קום נהיה הפיעל קומם והפעיל קומם, כך נהיה מן סוב הכבד סובב והפעול שלו סובב.

הבנין המושאל (derivatum) או הפעיל אינו שוה להשלמים בכלל. המקור שלו לרוב: הָסֵב או הָסַב גם הֵסַב מזה:

העבר.

נקבה	זכר	נקבה	זכר
	נסתר בל״ר הֵסַבּוּ	הֵסַבָּה	נסתר בל״י הֵסֵב
הֲסִבּוֹתֶן	נוכח בל״ר הֲסִבּוֹתֶם	הֲסִבּוֹת	נוכח בל״י הֲסִבּוֹתָ
	מ״ב בל״ר הֲסִבּוֹנוּ		מ״ב בל״י הֲסִבּוֹתִי

הצווי.

נקבה	זכר		נקבה	זכר	
הָסֵבֶּינָה	הָסֵבּוּ	בל״ר	הָסֵבִּי	הָסֵב	בל״י

זכר	נקבה	זכר	נקבה
נסתר בל״י סַב	סַבָּה	נוכח בל״י סַבּוֹתָ . . .	סַבּוֹת
מ״ב בל״י סַבּוֹתִי . . .		נוכח בל״ר סַבּוֹתֶם . . .	סַבּוֹתֶן
נסתר בל״ר סַבּוּ		מ״ב בל״ר סַבּוֹנוּ	

הצווי תחת סְבַב:

	זכר	נקבה	זכר	נקבה
בל״י	סוֹב	סוֹבִּי	סַבּוּ	סַבְנָה
בל״ר	סוֹבּוּ . . .	סְבֶנָה	או	
	או		סוֹב	סוֹבִּי
	סַב	סַבִּי	סוֹבּוּ	סוֹבֶינָה

העתיד.

מ״ב בל״י אֶסוֹב . . .		מ״ב בל״ר נָסוֹב	
נוכח בל״י תָּסוֹב	תָּסוֹבִּי	נוכח בל״ר תָּסוֹבּוּ	תְּסֻבֶּינָה.
נסתר בל״י יָסוֹב	תָּסוֹב	נסתר בל״י יָסוֹבּוּ	

בנסתר בעבר בל״י ובל״ר יכול לבוא הולם, תחת פתח כמו: סֹב בל״ר סֹבּוּ. האות ו נופלת לרוב *) ונכתב סַבֹּתָ, סֹב, אָסֹב, תחת סַבּוֹתָ, סוֹב, אָסוֹב. העתיד מתאים לרוב עם העתיד של הפעלים שהאות נ הראשונה בהם, היינו תחת אָסוֹב, תָּסוֹב, יָסוֹב וכו׳ יבוא אֶסּוֹב, תִּסּוֹב, יִסּוֹב וכו׳. בתשלום ההברה הארוכה ע״י דגש. מסגנון הצווי סוֹב מתהוה העתיד: אָסוֹב, תָּסוֹב, יָסוֹב וכו׳.

בבנין הנפעל המקור: נָסַב, הִסּוֹב, הִסֵּב, הִסַּב.

העבר.

זכר	נקבה	זכר	נקבה
נסתר בל״י נָסַב . . .	נָסַבָּה, נָסְבָה	נסתר בל״ר נָסַבּוּ . . .	
נוכח בל״י נְסַבּוֹתָ . .	נְסַבּוֹת	נוכח בל״ר נְסַבּוֹתֶם . . .	נְסַבּוֹתֶן
מ״ב בל״י נְסַבּוֹתִי . .		מ״ב בל״ר נְסַבּוֹנוּ . . .	

*) היינו שהוא חסר ולא מלא בלשון הנקדנים — המתרגם.

העתיד.

נקבה	זכר	נקבה	זכר
תַּגֵּשׁ · · · · ·	נסתר בל"י יַגֵּשׁ		מ"ב בל"י אַגִּישׁ או אַגֵּשׁ ·
	וכו'.	תַּגִּישִׁי	נוכח בל"י תַּגִּישׁ או תַּגֵּשׁ ·

בן הפעל בגזרה השלישית נטה בהפעיל הַטֵּה, הִטָּה, הִטִּית, מזה בהעבר הטה בל"נ הטתה, נוכח הטית, הצווי הַטֵּה, העתיד אטה, תטה, בל"נ תַּטִּי וכו', או בנפילת ה אט, יַט וכו'.

כמו בן הפעל בהרביעית נסע, בהפעיל הסיַע או בהתצמצות הסע, מזה בהעתיד אַסִּיַע, אַסַּע וכו'.

בכלל יקרה האות נ במציאות בהפעיל ובבנין הקל, מלבד אותם בהששית ובהשמינית, שהם כאמור תמיד שָׁוִים להשלמים.

בבנין הפעל המקור הֻגַּשׁ או הֻגֵּשׁ, מזה: העבר נסתר בל"י הֻגַּשׁ, הֻגְּשָׁה, בנוכח: הֻגַּשְׁתָּ וכו'. הצווי: הֻגַּשׁ, הֻגְּשִׁי וכו'. העתיד: אֻגַּשׁ, תֻּגַּשׁ, תֻּגְּשִׁי וכו'.

הבנין התפעל שָׁוֶה בהפועל ובהפעול. על הפעל לָקַח יש להזכיר שרק הוא מחקה את הדוגמא הזאת; אבל האחרים שהאות הראשונה ל הנה שוים.

פרק שלשים ואחד.

על מין אחר מהחסרים.

הפעלים אשר השניה והשלישית הן אותיות כפולות אובדים לרוב אחת משתיהן. ד"מ סָבַב המקור שלו לרוב סב או בהסרון הנגינה סָב עם קמץ הטוף כמו בָּרָן—יַחַד. מלבד זה הוא לפעמים סוב או סַב, מזה העבר תחת סָבַב לרוב:

לדוגמא אני בוחר בפעל של הגזרה הראשונה נָגַשׁ, שהמקור הקל שלו גַשׁ, ועם ה הנוספת גְשָׁה, ובנסמך גֶשֶׁת.

העבר שוה להאחרים. הצווי: בל״י: גַשׁ, או גשׁ, ובל״נ גְשִׁי או גשי, ובל״ר גְשׁוּ, ובל״נ גַשְׁנָה.

העתיד אֶגַּשׁ, תִגַּשׁ, תִגְשִׁי וכו׳. עם ה הנוספת אִגְשָׁה, ועם הנגינה אתנח או סילוק אֶגָּשָׁה.

בפעל נָתוֹן המקור תֵּת תחת תֶּנֶת, והצווי: תֵּן, מזה העתיד: אֶתֵּן, תִּתֵּן וכו׳.

הפעל נָשׂא מהגזרה השניה מתנהל בדרך נָגַשׁ.

להפעלים מהגזרה השלישית בנין הקל הרגיל, מלבד העתיד שהוא שוה ל־עיו בחסרון, כמו נָטָה או נְטוֹת וכו׳, והצווי: נְטֵה, אבל העתיד אֶטֶּה וכו׳, וב״ה נופלת: אֵט, תֵּט, יֵט וכו׳.

הפעלים מהגזרה הרביעית מתנהלים לרגלי הדוגמאות של הגזרה הראשונה, כמו נָפַח, פַּח ועם ה הנוספת פְּחָה, ועם ת פַּחַת.

הפעלים מהגזרה הששית הם תמיד שוים, וכן אותם מהשמינית, מלבד הארמי נָחַת, שעליו אני מסופק.

הנפעל בקל הוא שָׁוֶה להשלמים מלבד בהעבר, כי האות נ נופלת מפני נ סימן הבנין ונשלמת ע״י דגש, כמו נִגַּשׁ תחת נִנְגַּשׁ, אבן שגם זה שָׁוֶה יוצא מהפרק הט״ו.

הבנין הכבד הוא תמיד שָׁוֶה, בהפועל ובהפעול.

בנין הפעיל: הִגִּישׁ, הַגִּישׁ, הַגִּישׁ תחת הִנְגִּישׁ, הַגְּגִישׁ, הַנְגִּישׁ, מזה

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	הִגִּישׁ . . .	הִגִּישָׁה	מ״ב בל״י	הִגַּשְׁתִּי . . .	
נוכח בל״י	הִגַּשְׁתָּ . . .	הִגַּשְׁתְּ		וכו׳.	

הצווי.

בל״י	הַגֵּשׁ או הַגִּישׁ . הַגִּשִׁי	בל״ר	הַגִּישׁוּ . . .	הַגֵּשְׁנָה

פרק עשרים ותשעה.

על פעלי הגזרה השמינית.

עליהם יש להעיר בכלל מה שהעירותי בפרק הקודם ואינו נחוץ לבארם בדוגמאות. אך בזאת המה נבדלים מהקודמים כי בבנין הכבד אין דגש נותן בהם כלל. היינו שאינם צריכים למלאות את הדגש שאינו יכול לבא בהם ע״י התהפכות של התנועה הקטנה שלפניהם אל תנועה גדולה כנהוג זאת בבנין הכבד או הדגוש כמו ברך תחת בֵּרֵךְ, אֲבָרֵךְ תחת אבָרֵךְ. כן אנו רגיל בגזרה הזאת כי שחק בבנין הכבד שִׂחֵק, בִּעֵר—בֵּעֵר, טִהֵר—טֹהַר, כִּהֵן; נאץ. אמנם רבים שהאמצעית שלהם א מתהפכים ככה את התנועה הקטנה לגדולה כמו בֵּאֵר, מֵאֵן, תֵּאֵב וכן אחרים. בנוגע אל הפעלים המעורבים מהגזרה הזאת ומהקודמת, יש ללמוד בנקל מהקודם.

פרק שלשים.

על הפעלים החסרים (defectiva).

החסרים המה הפעלים או השרשים שאות אחת חסרה בהתבה. כמו אותם של הגזרות השנית והשלישית. או אותם שהאות הראשונה הוא י או נ, או אותם שהאמצעית שלהם א או נ או י, או אותם שהשניה והשלישית בהם אחת היא בעצמה (כפולה). על הגזרה השנית והשלישית, ועל אותם המתחילים באות י, או שהאמצעית שלהם א או ו דברתי כבר בפרקים כב, כ״ג, כה כו. יכו. ונשאר עוד רק לדבר על שני מיני החסרים האחרים. בפרט על המתחילים באות נ, באלה נופלת ברבים, אך לא בכלם, האות נ, היינו שהיא חסרה לפעמים או גם נשארת. אבל במקום שהיא חסרה היא נשלמת ע״י דגש, היינו שהיא חסרה רק בכתב ולא בבטוי שפתים. אע״פ שלפעמים חסרה הברה אחת לגמרי, כי בנות הברה אחת אינן נקראות חסרות, בעוד שאין אות חסרה בתבה; כמו שנקרא מותרות גם את בנות הברות רבות, כמו יָדַע.

לפעמים נחה האות **א** בעתיד, ומ"ב בל"ר נופלת לרוב, אבל אז תבוא אחריו פתח, כמו **אֲמַר**, **תֹאמַר**, בל"נ **תֹאמְרִי** וכו'.

ח יכול לבוא בעתיד עם שוא נבלע (נח) כמו **תַּחְפֹּץ**, אבל למנוע שני שואין בתחלת התבה, נהפך פה הראשון, לא אל הירק כנהוג, כי אם אל התנועה שעמה היה מורכב השוא.

בבנין הנפעל ישנם סגנוני המקור כאלה: **הֵאָוֹר**, **הֵאָזֵר**, **נֶאֱזוֹר**, **נֶאֱזַר**, מזה העבר: נסתר בל"י **נֶאֱזַר** ובל"נ **נֶאֶזְרָה**, נוכח **נֶאֱזַרְתָּ**, **נֶאֱזַרְתְּ**, וכו'. הצווי: בל"ז **הֵאָזֵר** ובל"נ **הֵאָזְרִי** וכו'. העתיד: **אֵאָזֵר**, **תֵּאָזֵר**, **תֵּאָזְרִי** וכו'.

מן **נֶאֶזְרָה** נעשה, עם הנגינה אתנח או סילוק, **נֶאֱזָרָה** או **נֶאֱזָרָה** עם **א** נחה, וכן יבוא **נֶאֶזְרוּ** תחת **נֶאֱזָרוּ**.

בבנין הכבד אין חדש, לא בהפועל ולא בהפעול. בבנין הפעיל מקורי הפועל המה **הֶאֱזִיר**, **הַאֲזֵר**, **הֶאזִיר**. בהעבר: נסתר בל"י **הֶאֱזִיר** ובל"נ **הֶאֱזִירָה**, נוכח: **הֶאֱזַרְתָּ**, **הֶאֱזַרְתְּ** וכו'. הצווי: בל"י **הַאֲזִיר** או **הַאֲזֵר** ובל"נ **הַאֲזִירִי**, ובל"ר **הַאֲזִירוּ**, **הַאֲזֵרְנָה** וכו'. בהעתיד: מ"ב בל"י **אַאֲזִיר**, נוכח **תַּאֲזִיר**, **תַּאֲזִירִי** וכו'; או **אַאֲזֵר**, **תַּאֲזֵר** וכו'. גם פה האות **א** נחה לרוב בעתיד, ונכתב מ"ב **אֹזִיר** או **אָזִיר**, או **אָזֵר**, **תֹזִיר** או **תָזִיר** וכו'.

המקור בהָפְעַל הוא **הָאְזַר** מזה: נסתר בל"י **הָאְזַר**, **הָאְזְרָה**, נוכח: **הָאְזַרְתָּ**, **הָאְזַרְתְּ** וכו'. הצווי: בל"י **הָאְזַר** או **הָאְזַר**, **הָאְזְרִי**, ובל"ר **הָאְזְרוּ**, **הָאְזַרְנָה**, העתיד: **אָאְזַר**, **תָּאְזַר**, **תָּאְזְרִי**.

בבנין התפעל אין חדש, לא בהפועל ולא בהפעול.

שנויי הפעלים המעורבים מן הגזרה הזאת והגזרה הקודמת, יכול כל אדם בנקל ללמוד מן הנאמר בשתיהן.

פרק עשרים ושמונה.

על הפעלים בגזרה השביעית.

כן אמרתי לעיל בפרקי ב׳ ג׳ כי האותיות הגרוניות אינן נכפלות לעולם. ותחת הכפל נהפכת התנועה הקצרה שלפניהן אל ארוכה (תנועה קטנה אל תנועה גדולה). עוד אמרתי כי האותיות האלה אך לפעמים רחוקות תבאנה עם שוא נבלע (נח) ולעולם לא תבאנה עם שוא מבוטא (נע). כי במקומו יבא אחד השואין המורכבים (compositum שוא). על זאת יש להשגיח פה ובגזרה הבאה בפירוש. ומלבד זה כי אחרי שוא מורכב לא יבוא לעולם שוא פשוט. מפני שאז צריכים שניהם להיות מבוטאים, מה שאי אפשר לפי פרק ג׳.

הדוגמא של הגזרה הזאת היא אָזַר אשר סגנוני המקור שלו אלה המה:
א) אֲזַר, ב) אֱזֹר, ג) אֱזוֹר, ד) אֱזוֹר.

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	אָזַר	אָזְרָה	נוכח בל״י	אָזַרְתָּ	אָזַרְתְּ

וכו׳.

הצווי.

בל״י	אֱזוֹר . . . . אִזְרִי	בל״ר	אִזְרוּ . . . . אֱזֹרְנָה	

העתיד.

	זכר	נקבה
מ״ב בל״י	אֶאֱזוֹר עם ה הנוספת אֶאֶזְרָה	
נוכח בל״י	תַּאֲזוֹר או תֶּאֱזוֹר וכו׳	תֶּאֶזְרִי או תַּאַזְרִי
מ״ב בל״ר	נֶאֱזוֹר	
נוכח בל״ר	תֶּאָזְרוּ	תֶּאֱזֹרְנָה

וכו׳.

בהפעול. ג״כ בנפילת הנחה, סגנוני המקור המה: **הוּקַם** או **הוּקֵם** או **הֻקַם** או **הֻקֵם**, בעבר נסתר **הוּקַם**, נוכח בל״ז **הוּקַמְתָּ** ובל״נ **הוּקַמְתְּ**, או נסתר **הֻקַם**, נוכח **הֻקַמְתָּ** וכו׳, שעם זה מתאים גם העתיד כזה: **אוּקַם**, **תוּקַם**, **תוּקְמִי** וכו׳, או **אֻקַם**, **תֻקַם** וכו׳.

הבנין התפעל מתהוה, כמו בגזרות האחרות, מן הבנין הכבד, **קוֹמֵם** עם ההבר״ה **הת** לפניו: ואעפ״י שהכבד פה אינו מסיים בפתח כי אם תמיד בצרי. בכ״ז מסומן ההתפעל כמו עם צרי גם עם פתח, היינו המקור **הִתְקוֹמֵם** וגם **הִתְקוֹמַם**, העבר נסתר בל״ז **הִתְקוֹמֵם**, ובל״נ **הִתְקוֹמְמָה** וכו׳. הצווי **הִתְקוֹמֵם**, העתיד **אֶתְקוֹמֵם**. ואין עוד להעיר על מה שאינו מישותף עם הגזרה הראשונה.

בני תערובת מן הגזרה הזאת ומן השלישית אין במציאות, כי באותם שהאמצעי שלהם **ו** או **י** והשלישי **ה** אין האמצעי נח, כמו טָוָה, לָוָה, הָיָה וכו׳.

עם **א** בסוף התבה ישנם רק שנים שהם: **בּוֹא**, **נוֹא** (מיסבעהאנגען האבען) אשר בנין הקל שלהם בעבר בשביל **א** הנחה מנוקד תמיד בקמין כמו **מָצָא**, ובצווי בחולם, היינו בל״י ובל״ז **בּוֹא**, ובל״נ **בּוֹאִי** או **בֹּאִי**, בל״ר ובל״ז **בּוֹאוּ** או **בֹּאוּ**, ובל״נ **בֹּאנָה** או **בֹּאֶינָה**, ובעתיד מלבד במ״ב **אָבוֹא** ובנוכח **תָּבוֹא** ובל״נ **תָּבֹאִי** וכו׳, יש בל״נ מ״ב **אָבֹאָה**, נוכחת **תָּבֹאתִי**, נסתרת **תָּבֹאתָה**. לאלה השנים אין בנין נפעל, ולא בנין הכבד בפועל ובפעול. הבנין המושאל (הפעיל) מסומן לרוב כמו **מָצָא**, היינו בעבר בפועל בל״ז **הֵבִיא** ובל״נ **הֵבִיאָה**, בנוכח **הֵבֵאתָ** ובל״נ **הֵבֵאת**, מ״ב **הֵבֵאתִי** וכו׳. ולפעמים נכתבו ג״כ בנסתר **הֵבִיא**, בנוכח **הֲבִיאוֹתָ**, ובל״נ **הֲבִיאוֹת**, כמו **הֵקִים**, **הֲקִימוֹתָ** וכו׳. אבל הפעול הוא **הוּבָא**, **הוּבָאתָ** וכו׳. בנין החוזר (התפעל) אין לשניהם, היינו לא **בוא** ולא **נוא**. על אודות אלה אשר השלישית בהם **ח** או **ע** יש לזכור רק המדובר עליהם בפרק הכ״ד.

מלבד הסגנונים האלה חושבים קצת מדקדקים עוד סגנון אחר בבנין הכבד, היינו בנסתר קִים, בנוכח קִימוֹתָ, בל״נ קִימוֹת, במ״ב קִימוֹתִי וכו׳. כפי הנראה אינם תועים מדרך האמת.

בהמשאלים (בנין הפעיל) נשמטת האות הנחה שבאמצע. וסגנונים האלה להמקור שלהם: הָקֵם, הָקִים, הקים. אבל בהעבר הם מחקים את סימני בנין הקל, או (מה שיותר נמצא בתנ״ך) את הנפעל, כזה:

העבר.

נקבה	זכר		נקבה	זכר	
	הֵקִימוּ	נסתר בל״ר	הֵקִימָה	הֵקִים	נסתר בל״י
הקימותן	הקימותם	נוכח בל״ר	הקימות	הקימותָ	נוכח בל״י
	הקימונו	מ״ב בל״ר		הקימותי	מ״ב בל״י

או

הֵקִים . . . הֵקִימָה — הֲקִמֹתִי

הֲקִמֹתָ . . הֲקִמֹת — וכו׳.

הצווי.

בל״י הָקֵם או הָקִים . הָקִימִי — בל״ר הָקִימוּ . . . הָקֵמְנָה

ומזה העתיד.

מ״ב בל״י אָקִים . . . — נסתר בל״י יָקִים . . . . תָּקִים

נוכח בל״י תָּקִים . . . תָּקִימִי — וכו׳.

ומן השני.

מ״ב בל״י אָקֵם . . . . — מ״ב בל״ר נָקֵם . . . .

נוכח בל״י תָּקֵם . . . . תָּקֵמִי — נוכח בל״ר תָּקֵמוּ . . .

נסתר בל״י יָקֵם . . . . תָּקֵם — וכו׳.

אבל אם הנגינה תבא על התיבה הראשונה, אז נהפך הצירי אל סגול, היינו אָקֶם, תָּקֶם וכו׳.

העבר.

נקבה	זכר		נקבה	זכר	
. . . .	נָקוֹמוּ	נסתר בל״ר	נָקוֹמָה	נָקוֹם . . .	נסתר בל״י
נְקוֹמוֹתֶן	נְקוֹמוֹתֶם .	נוכה בל״ר	נְקוֹמוֹת	נְקוֹמוֹתָ . .	נוכה בל״י
. . .	נְקוֹמוֹנוּ	מ״ב בל״ר	. . .	נְקוֹמוֹתִי	מ״ב בל״י

הצווי.

בל״י	הִקּוֹם . . .	הִקּוֹמִי	בל״ר	הִקּוֹמוּ . . . הִקּוֹמְנָה

העתיד.

מ״ב בל״י	אֶקּוֹם		מ״ב בל״ר	נִקּוֹם	
נוכה בל״י	תִּקּוֹם . . .	תִּקּוֹמִי	נוכה בל״ר	תִּקּוֹמוּ . . .	תִּקּוֹמְנָה
נסתר בל״י	יִקּוֹם	תִּקּוֹם		וכו׳.	

בבנין הכבד או הדגוש אין האות האמצעית **א** יכולה להִכָּפֵל ע״י דגש, מפני שהיא אות גרונית. אכן יכול הדגיש להשתלם ע״י תנועה ארוכה, אבל באשר היא נשמטת לרוב. כמו, ו או,י, ע״כ מכפלים הפעלים בגזרה הזאת בבנין הכבד לרוב את האות השלישית תחת השנית, ומתהוה מן קום—קוֹמֵם, שמזה העבר בנסתר בל״ז קוֹמֵם, בל״נ קוֹמְמָה, בנוכה בל״ז קוֹמַמְתָּ, ובל״נ קוֹמַמְתְּ וכו׳, ובהצווי בל״ז קוֹמֵם, ובל״נ קוֹמְמִי וכו׳, ובהעתיד אֲקוֹמֵם, תְּקוֹמֵם, בל״נ תְּקוֹמְמִי וכו׳.

הפעול בהכבד נבדל מהפועל רק בהפתה, היינו שמן קוֹמֵם בפועל נעשה קוֹמַם בפעול, שמזה בהעבר בנסתר בל״ז קוֹמַם, ובל״נ קוֹמְמָה, ובהנוכה קוֹמַמְתָּ וכו׳ ובהעתיד אֲקוֹמַם, תְּקוֹמַם, ובל״נ תְּקוֹמְמִי. זה היה נהוג אצל הראשונים בהטותם את הבנין הכבד בגזרה הזאת. אולם האחרונים עשו מן חוֹב בבנין הכבד חִיֵּב (אולי למען לא יתחלף עם חוֹבֵב בהוראת חִבָּה ואהבה) ומן קוֹם עשו קִיֵּם, בהוראה: לְקַיֵּם ולאַשֵּׁר דבר, וכן עוד אחרים.

לפעמים נכפלת גם האות הראשונה כמו כִּלְכֵּל מן כּוּל. אולם ע״ז נדבר בפרק הל״א.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	קָם	קָמָה	מ"ב בל"י	קַמְתִּי	
נוכח בל"י	קַמְתָּ	קַמְתְּ	נסתר בל"ר	קָמוּ	וכו'.

העבר יכול להיות מנוקד גם עם פתח, צרי, או הולם תחת קמץ; כמו בַּו, אוֹר, בּוֹשׁ, מֵת, כי אחרי אשר האמצעי חסר בתבה, ינקד הראשון בתנועות האמצעי שבגזרת השלמים היא הגזרה הראשונה, שהן קמץ או פתח או צרי או הולם, כנ"ל בפרק הי"ד *).

כמו הפעלים בגזרה הראשונה מתפכים גם בגזרה הזאת בנוכח ובמ"ב בל"י את הקמץ והצרי אל פתח, והחולם נשאר. אך זאת להם ביחוד, שהם בנסתר בל"י בל"נ ובנסתר בל"ר אינם מתפכים כמו בגזרה הראשונה חולם או קמץ או צרי אל שוא אף אם הנגינה איננה אתנח או סילוק, כי בשנוי כזה תהיה התבה הראשונה בתבה בהעבר קצרה מאד, נגד השמוש הכללי בהעבר בבנין הקל.

מלבד זה רגילים אותם עם י באמצע להשארה גם בהעבר, ד"מ רִיב לריב בהעבר נסתר רָב, בנוכח רַבְתָּ וכו'. אבל נמצא גם בנסתר רִיב, בנוכח רִיבוֹתָ, בל"נ רִיבוֹת, במ"ב רִיבוֹתִי וכו'. אמנם אחרים חשבו. ויש קצת טעם לדבר, כי אלה המה בבנין הכבד תחת רִיבֵּב (שנוכר מיד); ועוד אחרים חשבו אותם בבנין התפעל בנפילת ה, אבל לא אדע מפני מה.

בהצווי נמצאים כל סגנוני המקור כזה: בל"ז קוּם ובל"נ קוּמִי, או קוֹם—קוֹמִי, או קֻם—קֻמִי, ובל"ר קוּמוּ—קוּמְנָה וכו' וכו' וכו'. מזה נתהוו כל סגנוני העתיד: אָקוּם או אָקֹם, או אָקוֹם או אָקֻם.

ולכל הסגנונים האלה תחובר לתפארת הלשון ה הנוספת, כמו: קוּמָה, שׁוּבָה, אָקוּמָה וכו'.

הבנין נפעל מחזיק בסגנון הקל, ובמשקל הפָקד יש לו הקוֹם, ובמשקל נִפְקוֹד יש לו, כפי הנראה לי, נָקוֹם כזה:

---

*) ר"ל ארבעת סגנוני המקור שהם פְּקֹד, פְּקַד, פְּקֵד, פְּקָד—המתרגם.

המסיימים על ח ועל ע מתנהלים לרגלי הגזרה הרביעית והחמישית, ד"מ יְדַע, יְדֵעַ מתצמצמים אל יָדַע, או בנפול האות י מתהוה דֵעַ, דַע, דַעַ, ומזה הצווי דַע, והעתיד אֵדַע, תֵּדַע, ועם ה הנוספת אֵדְעָה, הנפעל בהקל מקורו נוֹדַע או הִוָּדַע, ההפעיל הוֹדִיעַ או הוֹדַע, ההָפעל הוּדַע, ההוזר (מתפעל) בפיעל הִתְוַדַּע, ובפעול הִתְוַדַּע, נִתְוַדַּע וכו'. עד כאן ע"ז.

פרק עשרים ושבעה.

על הגזרה הששית.

השרשים שבאמצעם א, י, ו נחות, הן נופלות לרוב. וזה רק אם הן נחות באמת, כמו קָאם, שׁוּב, גִּיל, ואם אינן נחות, הן נשארות תמיד, כמו: שָׁאוֹל, עָוֹת (פּערוויסטען) אָיֹב וכו'.

יען אשר א נחה באמצע נהפכת לרוב אל ו, ומלבד שתים או שלש תבות במקרא לא נמצא שנדע בהחלט שהיתה אֹ באמצען, ע"כ רוצים המדקדקים לדבר רק על שני מיני נחים באמצע התבה, היינו ו (נחי ע"ו) או י (נחי ע"י)

את קָאם גם רָאם, מפני שהם בודדים בתנ"ך, וכן אָדוֹשׁ, אשר א שלו (מה שנהיה לרוב כידוע) שנתה מקומה, המה רואים כיוצאים מהכלל (unregel- mässig. השרשים שבאמצעם א או י רגילים להפוך אתהן אל ו: כי כשם שמשתמשים בתבת קוּם תחת קָאם, כך משתמשים לרוב בתבת שׂוֹשׂ תחת שִׂישׂ, לוּן תחת לִין וכו'. ע"כ היה לי בלי שום ספק, כי שלשת מיני נח האלה הם רק מין אחד, בהיות אופן שנוייהם אחד, היינו שהמקור בבנין הקל בפועל הוא לרוב קוּם או קוֹם, או בנפילת ו קָם או קֻם; עם א נמצא רק לפעמים רחוקות מאד כנ"ל. ואותם עם י כמו שִׂישׂ, לִין מהפכים אותה לרוב, כאמור, אל ו. אבל בהעבר נופלת לרוב האות הנחה, וסגנונו בכלל הם:

השרש יָגֹר, אחרי שנוי המקום של י והחליפה באות ו כנ״ל. יש לו המקור גור, וכן יָבֵשׁ (מלשון בושה וכלמה) יש לו ג״כ המקור בוש. ע״כ מעצם הסבה הזאת מתנהלים יָצַק, יָצַג ואחרים עם י בראשיתם. פעם לרגלי הגזרה הזאת. ופעם לרגלי הגזרה הששית (כאשר נזכיר להלן) לפי הגזרה שוה (Analogie) של הלשון.

פרק עשרים וששה.

על הפעלים המורכבים מהגזרה החמישית הזאת ומשלשת הגזרות שלפניה.

פעלים מורכבים. שבאתי להעיר עליהם פה במעט. המה שהראשונה שלהם י והשלישית א או ה או (ח או) ע. ויען אשר אפן שניהם נקל ללמוד מהקודמים. אחשוב למותר לדבר עליהם בפירוש. ולהוסיף ככה מספר הגזרות. אכן להעיר עליהם מעט שוה לי להתעסק בהם. מהמסיימים באות א נודעים לנו רק שנים: יָצָא, יָרֵא, שבשביל א הנחה השלישית שבהן תמיד ארוכה (תנועה גדולה) כמו בגזרה הראשונה. בישאר מתנהל יָצָא לרגלי החמישית. מלבד במה שהמקור הוא צֵאת תחת צֵאת. מלבד זה נשאר בפעל יָרֵא בבנין הקל בפעל תמיד האות י. הנחה רק בהעתיד: המקור והצווי הם יְרָא או ירא, ועם ה הנוספת יְרָאָה, אבל בהעתיד אִירָא, תִּירָא, יִירָא.

אכן המסיימים על ה מתנהגים אותה כמו בגזרה השניה אל י או ה, ומסומנים כמו כן. האות י נחה רק בבנין הקל בפעל. או מתהוה ו, ואינה נופלת לעולם. ד״מ יָפָה, יָפָה, יָפוּת וכו׳. נכתב בצווי יפה, ובהעתיד במ״כ כלו: איפה, בנוכח תִּיפֶה, ובל״נ תיפי וכו׳. בנפול האות ה מתהוה אִיף, תִּיף, יִיף וכו׳. אבל יָרָה הצווי שלו ירה, בהעתיד נהפכת י אל ו ונהיה אורה, תורה, יורה, ובנפול האות ה היא אור, תור, יור וכו׳. שאר הבנינים. היינו נפעל, הפעיל, והתפעל, המה כמו בהגזרה החמישית.

ההוזרים (reciproco) — התפעל — בהגזרה הזאת בפועלים, אם משאירים את י בהסבם אל הגזרה הראשונה, או מהפכים אותה אל ו, כי המקור שלהם הוא הִתְיַשֵּׁב גם הִתְוַשֵּׁב, בלעדי זאת אינם שונים מהגזרה הראשונה.

הפעולים שהסימן שלהם הוא נ ומשלימים לרוב את הסימן ת ע"י דגש (בפרק כ"א הראיתי כי להחוזרים הפעולים יש סגנון זה מלבד אחרים) מהפכים י אל ו כמו וְנִוַּסְּרוּ יחזקאל כ"ג מ"ח. הסגנונים האחרים כמו נִתְיַשֵּׁב, הִתְיַשֵּׁב וכו' אינם נמצאים לפי הנודע לי *). אבל בשביל זה אין להחליט שאינם באפשרות.

פה יש עוד להעיר. שנמצא פעלים אחדים שהאות הראשונה מהם יכולה להיות י או נ, כמו יָקֹשׁ (לכוד בפח או בחבל) או נָקֹשׁ, שבאה הראשונה לרוב נ תחת י, באלו יוצים הפעלים של הגזרה הזאת להקות את החסרים באות נ בראשונה. ועוד טעם אחר לזאת — וזה צריך להעיר פה ביחוד — כי לפעמים האותיות של תבה אחת משנות סדר מקומן כמו כֶּשֶׂב—כֶּבֶשׂ, חָתַר—חָרַת. השנוי הזה נמצא לרוב בגזרה הזאת כמו: יָעֵף—עָיֵף, יָצַר—צָיַר. מזה בא כי הפעלים בגזרה הזאת מחקים אותם של הגזרה הששית. אשר האמצעית הנחה נשמטת לרוב: כי בשנוי המקום של י מתהוה מן יָצַר, כאמור, צָיַר, אשר המקור שלו צָיוֹר מתצמצם אל צוֹר **) היינו בסגנון של הגזרה הששית, ובכן

---

*) מזה וממקומות אחרים ניכחני לדעת, כי הקונקורדנציה של בוקסדורף לא היתה לעיני שפינוזה (אף אם היתה כבר בבאזל נדפסת) וכל המלית הבודדות והזרות שהזכיר, שפינוזה היה בכח זכרונו הנפלא — המתרגם.

**) Contractum, צוזאמענגעצאָגען) במלה אחת מציין לנו המחבר כלל גדול ורחב ידים בלשון העברית, כי את חזקה תוריש אותיות אהו"י החלושות ממנוחתן ותירש מקומן בתבה. הנה כי כן בעתיד בנין הפעיל בכל הגזרות תורישנה אותיות איתן בחוזקתן (הכי קרא שמם איתן) את ה סימן הבנין לרשת מקומן. כמו: אַפְקִיד ת' אֲהַפְקִיד וכן בשאר. ולא רק בפעלים בלבד, כי גם בשמות. כמו: יוֹסֵף ת' יְהוֹסֵף, וכן רבים כמיהם בתנ"ך, אף כאן צוֹר ת' צָיוֹר (כי' והדבר הזה נוהג גם לפני האותיות ח, ע, בנפילת האותיות ו או י לפני פתח גנובה בנ"ל, וזה לתפארת הלשון ולקלות מבטאה (Euphonie).

המתרגם.

	זכר	נקבה	זכר	נקבה
נסתר בל״י	יוֹשֵׁב	תּוֹשֵׁב	תּוֹשִׁיב	תּוֹשִׁיבִי
	וכו׳.		וכו׳.	
	ג.		ד.	
	אֵישֵׁב	. . .	אֵשִׁיב	. . .
	תֵּישֵׁב	תֵּישְׁבִי	תֵּשִׁיב	תֵּשִׁיבִי
	וכו׳.		וכו׳.	

פה יש להעיר בכלל, שאין צריך להרחיק סימן הבנין בשביל סימן הזמן, כי אם הרשות נתונה להשאירהו בבנין א. ובבנין ב. או להרחיקהו, ובבנין ג. ובבנין ד. לקחת י׳ במקומו: היינו תחת אישב, תישב, יושב יכול לכתוב אהושב, תהושב, יהושב וכו׳ ותחת אישב, תישב, יישב יכול לכתוב אישב, תישב, יישב וכו׳ בהפוך הסימן ה אל י׳ וכן תחת אשיב. אישיב הרשות לכתוב אֲהוֹשִׁיב, אֵישִׁיב *).

עוד יש להעיר שבבנין הפעיל משרש יָשַׁר נשאר לרוב האות י׳ בהמקור ובהצווי ובהעתיד, שבזה היא מתאים עם הגזרה הראשונה, כי יש לו המקור הֵישַׁר, הצווי בל״ז הַיְשֵׁר, ובל״נ הַיְשִׁרִי, ובהעתיד אַיְשִׁר, תַּיְשִׁר יַיְשִׁר וכו׳.

כמו כן נראה שבשרש יָצָא בהפעיל נשארת האות י׳, יען אשר הכתובים בספר בראשית ח׳ י״ז השתמשו בהצווי בשני הבנינים הוצא וגם הַיְצֵא, אם זה רק בשני המקומות האלה כבודדים. אני מסופק, ואת אל המישאל בהפיעל (הפעיל).

הפעול (הָפְעַל) מהפך י׳ אל ו. או נופלת. כי בנוני המקור שלו המה: הוּשַׁב גם הֻשַׁב או הוּשֶׁבֶת גם הֻשֶׁבֶת; העבר נסתר בל״ז הוּשַׁב ובל״נ הוּשְׁבָה, במדבר הוּשַׁבְתָּ וכו׳, או הֻשַׁב, הֻשַׁבְתָּ וכו׳. הצווי בל״ז הוּשַׁב, הוּשְׁבִי וכו׳, העתיד אוּשַׁב, תּוּשַׁב, תּוּשְׁבִי וכו׳.

*) גם אלה נחשבים אל מיני הצמצום הנזכר לעיל ולהלן בהערה, והמחבר הרחיב הענין הזה עד להפליא — המתרגם.

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל״י	הָוְשֵׁב	הָוְשְׁבִי	בל״ר	הָוְשְׁבוּ	הָוְשֵׁבְנָה

ובעתיד: אֲוָשֵׁב, תְּוָשֵׁב וכו׳.

הבנין הכבד. בפועל ובפעול. מתאים בכל עם הגזרה הראשונה, כי גם י׳ נשארת ואינה נחה, מלבד בהיות בו סימן הנפעל היא האות נ׳ (שרגילה לבוא — כמו שאמרתי בפרק י״ז — גם לפני הפעול בבנין הכבד), שאז מתהפך י׳ ג״כ אל ו, כמו: נוֹלְדוּ תחת יֻלְּדוּ. נוֹלַד תחת יֻלַּד. הפועל בעתיד יכול ג״כ להתצמצם *) ותחת יְיַשֵּׁב נכתב יַשֵּׁב, וכן יַבֵּשׁ תחת יְיַבֵּשׁ. אולם בבנין המושאל (הפעיל) היא נחה או, מה שנהיה לרוב, נהפך אל ו, כי בהמקור נכתב הוֹשִׁיב תחת הַיְשִׁיב, הוֹשֵׁב או הֵישֵׁב תחת הַיְשֵׁב.

מן הראשון הוֹשִׁיב.

מתהוה העבר:

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר:	הוֹשִׁיב	הוֹשִׁיבָה	נוכח	הוֹשַׁבְתָּ	הוֹשַׁבְתְּ

ומן השני הוֹשֵׁב או הֵישֵׁב.

מתהוה הצווי:

	זכר	נקבה
בל״י	הוֹשֵׁב או הוֹשִׁיב	הוֹשִׁיבִי או הֵישִׁיבִי
בל״ר	הוֹשִׁיבוּ	הוֹשֵׁבְנָה.

ואם יש י׳ היא נחה או נהפכת אל ו, סגנון העתיד פה כמו בגזרה הראשונה אם חירק או צרי; אבל י׳ כמו בצווי היא נחה או נהפכת אל ו, ובכן הוא בסגנון הזה: הוֹשֵׁב או הוֹשִׁיב ובל״נ הוֹשִׁיבִי וכו׳.

העתיד.

א.

	זכר	נקבה
מ״ב בל״י	אוֹשֵׁב	
נוכח בל״י	תּוֹשֵׁב	תּוֹשְׁבִי

ב.

זכר	נקבה
אוֹשִׁיב	

*) משל חדש על אודות הצמצום הנזכר לעיל ולהלן בהערה, ומיני הצמצום האלה הם חידושי המחבר — המתרגם.

יְשָׁבָה נעשה שְׁבָה, ומן יְשֶׁבֶת נעשה שֶׁבֶת, אכן בעבר נשארת י' תמיד, ובצווי היא נופלת לרוב, ובעתיד היא נחה או נשמטת. רק מהסגנונים יְשַׁב, יְשֵׁב נעשה הצווי שֵׁב או שַׁב. ע"כ שנים המה מהגזרה הראשונה גם במה שהצווי שלהם אינו מתהוה מן המקור יְשֵׁב, אולי למען לא יתהלך בנפילתו עם הפעלים אשר האמצעית שלהם י' (שִׁיב). שעוד אדבר במקומו הראוי. ואלה השנוים בהצווי:

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל"י	שְׁבָה או שֵׁב או שַׁב	שְׁבִי	בל"ר	שְׁבוּ	שֵׁבְנָה

העתיד.

מ"ב בל"י אֵשֵׁב או אֵשַׁב . . נוכח בל"י תֵּשֵׁב או תֵּשַׁב . תֵּשְׁבִי

וכו'.

או עם י' נחה.

מ"ב בל"י אֵישֵׁב או אֵישַׁב . נוכח בל"י תֵּישֵׁב או תֵּישַׁב . תֵּישְׁבִי

וכו'.

הנגינות אתנח וסילוק מהפכות השוא של הצווי אל צרי; מן שְׁבָה, שְׁבִי, שְׁבוּ נעשה שֵׁבָה, שֵׁבִי, שֵׁבוּ.

אעפ"י שלא נמצא בתנ"ך הצווי יְשַׁב, יְשֵׁב, נראה לי שהיה בשמוש הלשון, וכי ממנו נתהוה בעתיד הבנין אִישַׁב, יען אשר הפעל יָרֵא. תערובה מהגזרה הזאת ומהגזרה השניה. יש לו הצווי יְרָא, וכן מן יָכֹל נעשה העתיד הקל בהתהפך י' אל ו: אוּכַל, תוּכַל, יוּכַל וכו'. מה לפי שאחשוב לא יתכן בהאחרים מהגזרה הזאת, למען לא יתהלך עם העתיד הפעיל של הבנין המושאל (הפעיל), מה שהסר לפעל יָכוֹל.

בבנין הנפעל מתהפך י' אל ו ומתהוה בהמקור הִוָּשֵׁב תחת הִיָּשֵׁב, וגם אם לא אשנה, נוֹשַׁב תחת נִיְשַׁב, שמות העבר בנסתר נוֹשַׁב, ובנקבה נוֹשְׁבֶת וכו', כמו שמתהוה מן המקור הִוָּשֵׁב.

על כן ישנם לפעלי הגזרה הזאת בבנין הקל המקורים האלה: א) שָׁמוֹעַ. ב) שְׁמֹעַ או שְׁמַע. ג) שְׁמוֹעַ או שְׁמַע. ועם ה הנוספת שְׁמְעָה וגם שִׁמְעָה. עם קמין כפול כמו שָׁמָע ע"מ פָּקָד לא נמצא, מפני, כאמור, שהאותיות ח או ע אינן מחוברות אל הברה ארוכה (תנועה גדולה).

אולם להעבר אין פתח גנובה (furtivum) כי אם פתח מתחבר (contractum) בלבד כמו: שָׁמַע (שהפתחה נמשך כמעט אל ע), שָׁמַעְתָּ וכו', ובל"נ שָׁמְעָה, שָׁמַעַתְּ תחת שָׁמַעְתְּ, כי, כאמור, ח או ע לפני שוא נבלע (נח) אינן מקבלות שוא אחר; עיין פרק שלישי קרוב לסופו.

העבר ע"מ פָּקֵד נקרא פה שָׁמֵעַ, ותחת משקל פָּקֹד נכתב שָׁמוֹעַ, אולם זאת רגיל, כאמור, להתקמין אל שָׁמַע, וגם הצווי שָׁמוֹעַ אל שְׁמַע, והעתיד אֶשְׁמוֹעַ אל אֶשְׁמַע *).

הכללים האלה משתמעים גם בבנינים הבאים, ואין צורך להאריך בהם. אכן זאת אוסיפה להעיר, כי בישעיה י"ט ו' הֶאֶזְנִיחוּ בא תחת הָזְנְחוּ או הֻזְנְחוּ (זיא וואורדען ריקווערטס געטריעבען). אם הסגנון הזה של הפעול המושאל (הפעל) הוא סגולת הגזרה הזאת בלבד או לכל הגזרות, שיכול להשתמש תחת הָפְקַד ולכתוב הֶאפְקִיד, כמו תחת הָזְנַח או הָשְׁמַע לכתוב הֶאֶזְנִיחַ או הֶאֶשְׁמִיעַ, מוטל אצלי בספק.

פרק עשרים וחמשה.

על הפעלים בגזרה החמישית.

הפעלים אשר האות הראשונה מהשרש היא י נחה, היא לרוב יסוד נופל או מתהפך אל ו. ובכן סגנוני המקור בבנין הקל המה: יָשַׁב, יְשֵׁב, יָשׁוֹב או יְשֹׁב, לרוב שֶׁב, שֵׁב, שֵׁב ועם ה או ת הנוספחות נופלת מהן תמיד האות י, ומן

*) על אודות התקמצות כזאת ומהותה בכלל ובכל אופניה ראה בהערה להלן — המתרגם.

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
יחיד	הִגָּלֵה	הִגָּלִי	רבים	הִגָּלוּ	הִגָּלֶינָה.

העתיד.

מ״ב בל״י אֶגָּלֶה . . . נוכח בל״י תִּגָּלֶה . . . תִּגָּלִי

וכו׳.

העתיד והצווי אם ה נופלת מקבלים סגול כפול ונעשים: אֶגָּל, תִּגָּל תחת אֶגָּלֶה, תִּגָּלֶה וכו׳. בהיות האות האמצעית אלמה או נחה, אז נשאר הפתח והסגול נהוה לשוא, כמו: יַשְׁק תחת יַשְׁקֶה, יֵרָא תחת יֵרָאֶה *).

בנינו אל הפעיל הִנְקָה, הִגְלָה או הִגְלוֹתִי ואל הפעול בבנין החוזר (reciproco) הִתְגַּלָּה, הִתְנַקָּה או הִתְגַּלִּית כל אלה מסימנים המה כמו הקודמים בהעבר ובהצווי ובהעתיד, ואין לי דבר להוסיף על כל מה שהעירותי שם.

פרק עשרים וארבעה.

על הגזרה הרביעית.

מה שמציין ביחוד את הגזרה הזאת יוצא ממה שהאותיות ח גם ע אינן מחוברות לעולם אל הברה ארוכה (תנועה גדולה), וממה שאינן מקבלות שוא אחרי ארוכה או לפני שוא אחר הנבלע (שוא נח), רק לפעמים רחוקות אחרי קצרה, ע״כ נחוצה להן הרהבה (Furtivum) הנזכרת בפרק השלישי (פתח גנובה) כבואן בסוף התבה אחרי צרי, חירק, חולם או שורק, ועוד כי בנוכחת בל״נ תחת הסיום בשוא כפול מתהפך השוא הראשון אל פתח.

*) גם פה, כמו לעיל, בתומים הדברים, כי אין המשלים דומים אל הכלל: במשל הראשון האמצעית היא ק ובמשל השני היא א מאותיות אהו״י הנחות לפעמים, אבל כאן אין א נחה ואלמה כי אם מבוטאת. עיין בהערה לעיל ע׳—
המתרגם

העבר.

נקבה	זכר	נקבה	זכר
. . . .	נסתר בל״ר גָּלוּ	גָּלְתָה	נסתר בל״י גָּלָה . . .
גְּלִיתֶן . . .	נוכה בל״ר גְּלִיתֶם	גָּלִית	נוכח בל״י גָּלִיתָ או גְּלִיתָ .
. . . .	מ״ב בל״ר גָּלִינוּ	.	מ״ב בל״י גְּלִיתִי או גָּלִיתִי

העתיד.

תְּגָלֶה . . .	נסתר בל״י יְגָלֶה	מ״ב בל״י אֲגָלֶה . . . .
וכו׳.		נוכח בל״י תְּגָלֶה . . . . תְּגָלִי

בפרק י״ז העירותי כי במקום קבוץ יכול לבוא קמץ חטוף. מזה נמצא הרבה בגזרה הזאת כמו. משלי כ״ד ל״א כָּסּוּ פָנָיו וכן תהלים ע״ב כָּלּוּ תְּפִלּוֹת. בזה שקבוץ מתהפך אל חולם אם האות האמצעית אינה מקבלת דגש. מישותפת הגזרה הנוכחת עם הגזרה הראשונה. ועלי להעיר רק במה שהיא נבדלת ממנה.

דוגמאות על בנין המושאל (derivata) בהפועל (activ) של הגזרה הזאת.

סגנוני המקור

א) הִגְלָה. ב) הַגְלָה. ג) הַגְלֵה. ד) הַגְלוֹת. ה) הִגְלוֹת.

העבר.

זכר	נקבה
נסתר בל״י הִגְלָה או הֶגְלָה	הִגְלְתָה או הֶגְלָת
נוכח בל״י הִגְלֵיתָ	הִגְלֵית

וכו׳.

או

נסתר בל״י הִגְלָה	הִגְלְתָה
נוכח בל״י הִגְלִיתָ	הִגְלִית

וכו׳.

יְגַל. אני מסופק אם הנוכח והנסתר בל"ר אובדים תמיד את ה׳. או מהפכים אותה אל י׳ כמו בהפעיל; ונראה לי כי בבנין הזה יתכן כל אשר הערותי על הבנין הקודם.

דוגמאות על הבנין הכבד בגזרה הזאת.

סגנוני המקור הם:

א) גַּלֵּה. ב) גַּלֵּה. או גַּלֵּי. ג) גַּלֵּה. ד) גַּלּוֹת ועם י׳ הנוספת גַּלּוֹתִי.

העבר.

נקבה	זכר		נקבה	זכר	
גִּלֵּית וכו׳.	גִּלֵּיתָ	נוכח בל"י	גִּלְּתָה	גִּלָּה	נסתר בל"י

או

גִּלִּית וכו׳.	גִּלִּיתָ	גִּלְּתָה	גִּלָּה

הצווי.

יחיד גַּל או גַּלֵּה . גַּלִּי רבים גַּלּוּ או גַּלְיוּ . גַּלֶּינָה.

העתיד.

מ"ב בל"י	אֲגַלֶּה	מ"ב בל"ר	נְגַלֶּה
נוכח בל"י	תְּגַלֶּה . תגלי	נוכח בל"ר	תגלו או תגליו תְּגַלֶּינָה
נסתר בל"י	יְגַלֶּה . תְּגַלֶּה	נסתר בל"ר	יְגַלּוּ או יְגַלְיוּ, תְּגַלֶּינָה.

גם פה נשארת הנגינה מלרע בנפול האות ה בעתיד, והתנועה לא תשתנה כי בנפול ה יהיה כזה: אֲגַל, תְּגַל, יְגַל וכו׳.

דוגמאות מהפעיל בבנין הכבד בגזרה השלישית.

סגנוני המקור:

א) גֻּלָּה, ב) גֻּלֵּה, או גֻּלּוֹת.

ובכל זאת הסגנון השני שלהם שהוא יִגָּלְיוּ, תִּגָּלְיוּ מקבל לפעמים נ נוספת, כמו: יִרְבְּיֻן, יִשְׁתָּיוּן וכו׳.

דוגמאות מבנין נפעל בגזרה השלישית.

סגנוני המקור:

א) נִגְלָה, ב) נִגְלֹה, ג) נִגְלוֹת, ד) הִגָּלֵה, ה) הִגָּלוֹת.

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	נִגְלָה	נִגְלְתָה או נִגְלָת.	נוכח בל״י	נִגְלֵיתָ	נִגְלֵית

וכו׳.

או

נִגְלָה . . . נִגְלְתָה   נִגְלִיתָ . . נִגְלִית

וכו׳.

הצווי.

הִגָּלֵה . . הִגָּלִי   הִגָּלוּ . . . הִגָּלֶינָה

או

נִגְלֶה . . . נִגְלִי   נִגְלוּ . . . נִגְלֶינָה.

העתיד.

מ״ב בל״י	אֶגָּלֶה . . .	מ״ב בל״ר	נִגָּלֶה . . .
נוכח בל״י	תִּגָּלֶה . . . תִּגָּלִי	נוכח בל״ר	תִּגָּלוּ } תִּגָּלֶינָה.
נסתר בל״י	יִגָּלֶה . . . תִּגָּלֶה.	נסתר בל״ר	יִגָּלוּ } תִּגָּלֶינָה.

בבנין הזה אין דבר להעיר ביחוד מה שלא העירותי בבנין הקודם, מלבד שבנפילת ה בעתיד אין שנוי בהנגינה ולא בהברות, והנטיה היא: אֶגָּל, תִּגָּל,

נקבה	זכר		נקבה	זכר	
גְּלִיתֶן	גְּלִיתֶם	נוכח בל"ר	גָּלִית	גָּלִיתָ או	נוכח בל"י
. . .	גָּלִינוּ	מ"ב בל"ר		. . גָּלִיתִי	מ"ב בל"י
				גָּלוּ או גָּלָיו	נסתר בל"ר

הצווי.

בל"י גְּלֵה . . . . גְּלִי   בל"ר גְּלוּ או גְּלָיו . גְּלֶינָה

העתיד.

מ"ב בל"י אֶגְלֶה . . .   מ"ב בל"ר נִגְלֶה . . .

נוכח בל"י תִּגְלֶה . . . תִּגְלִי   נוכח בל"ר תִּגְלוּ . . .

נסתר בל"י יִגְלֶה . . . תִּגְלֶה   נסתר בל"ר יִגְלוּ או יִגְלָיו או יִגְלָיוּן } תִּגְלֶינָה

כבר העירותי כי א יכולה לבוא תחת ה, או תשתמט לגמרי במ"ב ובנוכח בל"ר ובעתיד, וכי לא יבוא י במקומה כי אם נטיה כמו מָצָא. אכן יש להעיר קודם לכל, כי בהשתמט ה בעתיד תבוא התנועה שבה על התבה הראשונה, והשוא תתהפך אל סגול, ונעשה מ"ב אֶגֶל, נוכח תֶּגֶל, נסתר יֶגֶל וכו'. אבל בהיות האות האמצעית בשרש אחת מהאותיות האלפית או הנהות, אז נשאר השוא, כמו: יֵשְׁב תחת יִשְׁבֶּה, יַשְׁק *) — אכן בהתהפך ה אל י אז נעתקו התנועות ממקומן, כמו אֶגְלִי, תִּגְלִי, יִגְלִי וכו', תחת אֶגְלֶה, תִּגְלֶה, יִגְלֶה **).

בהתחבר ה שניה אל התבה מגזרה הזאת, אין ה השרשית מתהפכת אל ת, כנהוג באחרים ממין הזה, כי אם אל י, כמו חסה, תחת בל"נ חסתה, נכתב חָסְיָה, וכמו אגלה בשביל ה הנוספת אינו אגלתה כי אם אגליה. אל הנוכח והנסתר בל"ר בעתיד אינו רגיל להתחבר נ נוספת, כנהוג בשאר גזרות לפעמים.

*) פה יש איזו ט"ס, כי בתבות האלה לא נמצא אות נח מן אהו"י, וכפל השוא אינו תלוי בכלל באות נחה באמצע, ומעולם לא נהיה בגזרת נע"י או נע"י? — המתרגם.

**) גם פה אין הנידון דומה למשל, כי בבוא י תחת ה נשארות התנועות האחרות במקומן, מלבד הסגול שנהפך אל חירק בדיני לפני י והחירק באיתן שנהפך אל סגול. — המתרגם.

פרק עשרים ושלשה.

על הפעלים של הגזרה השלישית.

הגזרה הזאת, היינו הפעלים בסיום ה, איננה שונה הרבה מהקודמת, ועוד מתאימה עמה לרוב. וזה מפני שהאות א יכולה להשתמש תחת ה או להשלימה, וכן בהפך יכולה ה להשתמש תחת א או להשלימה. אך בזאת הן נבדלות זו מזו בכלל, כי הפעלים בסיום א האות הסופית הזאת נשארת לרוב, ורק לפעמים רחוקות משתנה קמץ אל חירק בנוכח ובמ"ב, לא כן אותם בסיום ה שנשארת רק לפעמים רחוקות, ומהפכים לרוב קמץ אל חירק ארוך, ולפעמים רחוקות אל חירק קצר. וגם בזאת שונות הן זמ"ז, כי באות ה יכולה לבא נקודת המפיק, והפעל אינו מנוקד בקמץ כפול, כי אם בקמץ ופתח, כמו הפעלים של הגזרה הראשונה. מהסגנון הזה נשארו לנו ארבעה פעלים: גָּבַהּ, כָּמַהּ, נָגַהּ, תָּמַהּ, והמה נטויים כמו הפעלים של הגזרה הראשונה, ישע"כ אני הושב אותם כמו בסדר הגזרה הראשונה.

לאחדים מהמסיימים על ה ישנן איכות שאזכיר אותן במקום הראוי אחרי הדוגמאות. ופה אזכיר בכלל על הטעמים לזאת: א) יען אשר ה אחרי חירק או צרי או שורק יגילה להתהפך אל י או אחרי חולם אל ו. ב) יען אשר ה בסוף התבה, מפני ההברה המחוברת לה, או מפני הסמיכות, מתהפכת אל ת. ג) מפני הרשות באותיות הגרון או הנהות לקחת אחת תחת אחרת או להשמיטן לגמרי, וכבר הראיתי כי אחרי שוא הן נחסרות לרוב, כי הדבר נוהג בפעלים כמו בשמות, יראה הקורא מהדוגמאות הבאות.

דוגמאות מבנין הקל בגזרה השלישית.

להמקור ישנם סגנונים האלה: גְּלֹה, גָּלָא, גָּלֹא, גָּלוֹ, גְּלֵי, גָּלוֹת, גְּלֹה או גְּלוֹת או עם י נוספת גְּלוֹתִי.

העבר.

	זכר	נקבה
נסתר בל"י	גָּלָה	גָּלְתָה או גָּלַת או גָּלְתָ

העבר.

בסגנון א'.

זכר	נקבה	זכר	נקבה
נסתר בל"י נִמְצָא · ·	נִמְצָאָה	מ"ב בל"י נִמְצֵאתִי	
או	או		
נמצא · ·	נמצאה	נסתר בל"ר נמצאו · ·	
נוכח בל"י נמצאתָ ·	נמצאת	נוכח בל"ר נמצאתם ·	נמצאתן
	או	מ"ב בל"ר נמצאנו ·	
	נמצאתָה		

בסגנון ב'.

נסתר בל"י נִמְצָא · ·	נִמְצָאת	נסתר בל"ר נִמְצְאוּ · · ·	
נוכח בל"י נמצאתָ ·	נמצאת	נוכח בל"ר נמצאתם ·	נמצאתן
מ"ב בל"י נִמְצֵאתִי · ·		מ"ב בל"ר נִמְצֵאנוּ ·	

בסגנון ג' או חסר א.

נסתר בל"י נִמְצָא · ·	נִמְצְתָה	מ"ב בל"ר נִמְצֵנוּ ·	
נוכח בל"י נִמְצֵתָ · ·	נִמְצֵת	או	
מ"ב בל"י נִמְצֵתִי ·		נִמְצְתָ · ·	נִמְצְת
נסתר בל"ר נִמְצוּ · · ·		נִמְצְתִי ·	
נוכח בל"ר נִמְצֵתֶם ·	נִמְצֵתֶן	וכו'.	

הצווי והעתיד מתאימים בכל עם הצווי והעתיד בגזרה הראשונה. שאר הבנינים של הגזרה הזאת משתנים מהראשונה. כמו שאנו רואים מָצָא גם נִמְצָא לעומת פָּקַד גם נִפְקַד. וכן בכל מקום קמץ תחת פתח. וכן בנוכח ובמ"ב בל"ר חירק תחת פתח. מלבד בבנין הִמְצִיא. שהחירק שלו משתנה במ"ב ובנוכח בל"ר אל צרי. כמו הִמְצֵאתָ, הִמְצֵאתִי, הִמְצֵאנוּ, הִמְצֵאתֶם וכו'. וכן נשאר הצרי תמיד ואינו משתנה אל פתח. כמו פָּקַד פִּקֵּד ועוד במה שהאות א חסרה לפעמים כנ"ל.

בסגנון ג׳.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	מָצָא . . .	מָצְאָה	נסתר בל״ר	מָצוּ	
נוכה בל״י	מְצָאתָ . . .	מְצָאת	נוכה בל״ר	מְצָאתֶם . .	מְצָאתֶן
מ״ב בל״י	מָצָאתִי . . .		מ״ב בל״ר	מָצָאנוּ . . .	

הסגנון פָּקַד לא נמצא פה, ע״כ נשארים הקמץ השני והצרי בהפרצופים האחרים ואינם מתהפכים אל פתח כמו בשאר הגזרות. הסגנון מְצוֹא לא נמצא בעבר, ונראה שלא נשתמשו בו. בסגנון השני והשלישי הסרה לרוב האות א כמו מָלֵתִי תחת מָלֵאתִי.

הצווי.

	זכר	נקבה
בל״י	מְצָא או מְצוֹא	מִצְאִי
בל״ר	מִצְאוּ	מְצֶאנָה או מְצֶאן.

העתיד.

מ״ב בל״י אֶמְצָא . . .
נוכה בל״י תִּמְצָא . . . תִּמְצְאִי
נסתר בל״י יִמְצָא . . . תִּמְצָא
וכו׳.

הצווי עם ה הנוספת אינו מהפך כמו בגזרה הראשונה השוא אל הירק, כי אם נשאר אצל הקמץ, מְצָאָה תחת מְצָא. זאת ומה שהעירותי על העבר הן סגולות הגזרה הזאת, אכן בשאר היא מתאימה עם הגזרה הראשונה.

דוגמאות (Paradógma) מהפעול (passiv) בבנין הקל.

המקור.

א.	ב.	ג.
נִמְצָא,	נִמְצוֹא,	הִמָּצֵא.

יתן להם להיות מְכֻפָּר — תחת נִתְכַּפֵּר. ע"כ רוצה אני לשער. כי האות נ היא סימן הפעול בכלל. אבל מלבד בבנין הקל נשמטה לרוב. מהטעמים הנזכרים בפרק השבעה עשר. וכבן נתהו הסגנונים של המקור בבנין הפעול הזה כאלה: הִתְפַּקֵּד, התפקד, הפקד, נתפקד, נפקד. העבר והצווי והעתיד מתאימים בשאר עם הפועל.

פרק עשרים ושנים.

על הפעלים של הגזרה השניה.

הן אמרתי כי לגזרה השניה נחשבים הפעלים המסיימים באות **א**, היינו אית נראית נחה. במה המה נבדלים מהפעלים של הגזרה הראשונה. נראה בהדוגמאות הבאות.

דוגמאות הפועל (activ) בבנין הקל.

סגנוני המקור הם: **מְצֹא מצא מִצא מצוא מְצֹא. מְצא.** ועם ה הנוספת **מְצאה** גם **מצאת** תחת **מצאת.**

העבר.

בסגנון א'.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	מָצָא ·	מָצְאָה או מָצְתָה	נסתר בל"ר	מָצְאוּ ·	·
נוכח בל"י	מָצָאתָ	מָצָאת	נוכח בל"ר	מְצָאתם ,	מְצָאתן
מ"ב בל"י	מָצָאתִי ·	·	מ"ב בל"ר	מָצָאנוּ ·	·

בסגנון ב'.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	מָצֵא ·	· מָצְאָה	נסתר בל"ר	מָצְאוּ ·	·
נוכח בל"י	מָצֵאתָ ·	· מצאת	נוכח בל"ר	מצאתם ·	מצאתן
מ"ב בל"י	מָצֵאתִי ·	·	מ"ב בל"ר	מָצֵאנוּ ·	·

הוא מתדמה בהפעול תמיד אל הָפְקַד, ולא אל נִפְקַד, כי מעולם אינו ר״ל: „להיות נפקד מעצמו״ כי אם „להִכּון אל היותו נפקד״ או „לעשות כי יהיה נפקד בעצמו״. הטעם לזה הוא (כמו שאראה בחלק שמוש הלשון) מפני שבלשון העברית אין הפעול מתיחס אל הפועל ביחס שממנו (ablativ), כי העברים אינם משתמשים מעולם בהפעול בלתי אם לקצר, כל עוד שאינם צריכים להודיע את הפועל אלא את הפעול בלבד, כמו: קוֹלִי נִשְׁמַע; אך כאשר נחוץ להם להודיע שניהם (היינו הפעול והפועל) אז לא יאמרו כמו בלעז: „מיינע שטימע ווירד פאָן גאָטט געהערט״, כי אם יזכירו את הפועל לאמר: „אלהים שמע קולי״, כי „קולי נשמע מאלהים״ לא נמצא בשמוש הלשון העברית. ועתה הבנין הִתְפַּקֵּד בהוראתו „לפקוד את עצמו״ אינו סובל סגנון פעול; אולם בהוראתו: אדם גורם לעצמו להיות פוקד״ יש לו פעול בסגנון הָתְפַּקַּד. המורה כאמור: „להִכּון להיות פקוד״, או „לגרום שיהיה פקוד״, כמו במדבר ב׳ „והלוים לא הָתְפָּקְדוּ״ שר״ל: הלוים לא התמסרו להיות בין פקודי ישראל״. וכן דברים כ״ד ד׳ „אחרי אשר הֻטַּמָּאָה״, שר״ל „אחרי אשר הפקירה את עצמה להיות נטמאה״, או „אחרי אשר עשתה שתהיה נטמאה״, והאות ת בעבור האות ט נשתלמת בדגש כמו בבנין הפעול. והפעול הזה נבדל מן הפעול שלו כמו שנבדל הפעול של הבנין המושאל מן הִפְקִיד, כי כשם שמזה נעשה הפעול הָפְקַד או הֻפְקַד, כך נעשה מן הִתְפַּקֵּד הפעול הָתְפַּקַּד גם הֻתְפַּקַּד, כמו שהראיתי זה עתה בדוגמאות.

האות ת של הפעול הזה משתלם ג״כ לפעמים כמו בהפועל ע״י דגש, כמו: „אחרי הֻכַּבֵּס את הנגע״ שר״ל „אחרי אשר עשה כי הנגע שלו כֻּבְּסָה״, ולהעיר יש כי הנושא „הנגע״ יבוא פה עם מלת את, שיבא תמיד לציון הנשוא, שע״ז יְדֻבַּר בהלק שמוש הלשון *).

תחת ה יכול לבוא נ (סימן הפעול בבנין הקל ובבנין הכבד) והאות ת להשתלם ע״י דגש, כמו דברים כ״א ח׳ „וְנִכַּפֵּר להם הדם״ — שר״ל „והדם

*) אם נושא המשפט יבוא עם מלת את נראה כזרות גם בלשון גם בהגיון, והרבה נתחבט ע״ז החכם שד״ל ז״ל בכמה מקומות בספריו. —
המתרגם.

העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ"ב בל"י	אֶתְפַּקֵד		מ"ב בל"ר	נִתְפַּקֵד	
נוכח בל"י	תִּתְפַּקֵד	תִּתְפַּקְדִי	נוכח בל"ר	תִּתְפַּקְדוּ	תִּתְפַּקֵדְנָה.
נסתר בל"י	יִתְפַּקֵד	תִּתְפַּקֵד	נסתר בל"ר	יִתְפַּקְדוּ	תִּתְפַּקֵדְנָה.

במה שה צ ר י האחרון מתהפך אל פ ת ח הוא משותף עם הבנין הקל ועם הבנין הכבד. אבל ח י ר ק נשאר ולא נהפך אל פ ת ח׳ כמו הפקיד בנוכח ובנסתר, שכן מצינו ביחזקאל י"ח בכתוב האחרון התגדלתי, התקדשתי, ובויקרא י"א מ"ד וגם כ' ז' וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם כנ"ל.

גם הפתח נשאר בכל מקים, בעבר ובצווי ובעתיד, מלבד עם הנגינה אתנח או סילוק שאז נהפך אל קמץ.

הפעלים עם ת, ט, ד בתבה הראשונה אובדים את הסימן ת שנשתלם בדגש, כמו הִטַּהֵר תחת התטהר.

בהעתיד האות ה נדחה מפני האותיות של ציון הגוף במ"ב ובנוכח ובנסתר הבאות בתחלת התבה. האות ת משתלמת לפעמים בדגש, כמו: תִּנַּבֵּא תחת תִּתְנַבֵּא, וכמה גם בהעבר הִנַּבֵּאתִי תחת הִתְנַבֵּאתִי.

לא העירותי פה כי שוא נע בעבור אתנח או סילוק נהפך לקמץ, וכי להרבוי בסיום י נוסף לפעמים ן ולהמקירים ה לתפארת הלשון, וכי הנסתר בל"נ הוא כמו הנוכח בל"ז — על כ"ז לא העירותי, מפני שהבנין הזה שוה או משותף בכל אלה עם הבנין הקל, ששם נתבארו לְמַדַּי.

פרק עשרים ואחד.

על הפעול (passiv) בבנין התפעל.

לכל המדקדקים הידועים לי לא נודע הפעול הזה כפי הנראה. אף אם בהפועל של הבנין הזה הוא מתדמה פעם אל פֻּקַּד ופעם אל הָפְקַד כנ"ל,

כי איש פוקד את עצמו; וכן מאשר הִפְקִיד מורה, כי איש גורם לאחר לפקוד, היה נהוין פעל אחר להורות כי איש גורם לעצמו להיות פוקד.

סימן הבנין הזה היא הברית הִת לפני המקורים בבנין הכבד פַּקֵּד, פַּקֵּד, כמו הִתְפַּקֵּד, הִתְיַצֵּב, הִתְהַלֵּךְ.

ההברה הזאת יכולה לרגלי שנויי הזמנים להיות נשמטת ולהשתלם ע״י דגש, כאשר אַראה מיד.

אם הראשונה אות השינים ס או שׁ אז נעתקת האות ת ממקומה. אבל אם היא ז או צ, אז היא לא נעתקת בלבד, כי עוד מתהפכת. אם ז אל ד, ואם צ אל ט. מן שָׁמַר נעשה הִשְׁתַּמֵּר, ומן צָדַק—הִצְטַדֵּק, ומן זָמֵן—הִזְדַּמֵּן.

האות ה יכולה להתהפך אל א, ולפי״ז חירק אל סגול, כמו: אֶתְחַבֵּר תחת הִתְחַבֵּר.

סגנוני המקור המה: הִתְפַּקֵּד, הִתְפַּקַּד, אֶתְפַּקֵּד, הִשְׁתַּמֵּר, הִצְטַדֵּק, הִזְדַּמֵּן. ויש להוסיף עליהם בל״ס גם הִתְפַּקֵד. כי העבר יכול לסיים גם על חירק, כן ד״מ ויקרא י״א מ״ד. כ׳ ז׳, ויחזקאל ל״ח כ״ג וכו׳, ועוד מאחר שהציון הראשון מתאים עם הפעל פָּקַד או פָּקֵד. צריך הציון השני המתאים אל הפעל הִפְקִיד לסיים בחירק כמו הראשון בפתח או בצרי.

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	הִתְפַּקֵּד ·	הִתְפַּקְּדָה	מ״ב בל״י	הִתְפַּקַּדְתִּי ·	
	או		נסתר בל״ר	הִתְפַּקְּדוּ ·	
	הִפַּקֵּד · · ·		נוכח בל״ר	הִתְפַּקַּדְתֶּם ·	הִתְפַּקַּדְתֶּן
נוכח בל״י	הִתְפַּקַּדְתָּ ·	הִתְפַּקַּדְתְּ	מ״ב בל״ר	הִתְפַּקַּדְנוּ · ·	

הצווי.

בל״י הִתְפַּקֵּד · הִתְפַּקְּדִי בל״ר הִתְפַּקְּדוּ · הִתְפַּקֵּדְנָה

העתיד.

זכר	נקבה	זכר	נקבה
מ״ב בל״י אֶפָּקֵד . . .		נסתר בל״י יִפָּקֵד . . .	תִּפָּקֵד
או		מ״ב בל״ר נִפָּקֵד . . .	
אִפָּקֵד . . .		נוכח בל״ר תִּפָּקְדוּ	תִּפָּקַדְנָה
נוכח בל״י תִּפָּקֵד . . .	תִּפָּקְדִי	נסתר בל״ר יִפָּקְדוּ	

הצווי של הבנין הזה הוא יקר מאד במציאות בתנ״ך, שככה נמצא ביחזקאל ל״ב י״ט עם ה הנוספת יען איוב כ״א כ״ב *) ונראה שר״ל: יהי כי תפקוד כמו ביחזקאל רדה והשכבה את ערלים ר״ל: ירדה ויהי כי תוכרח לשכב אצל הערלים. אכן בהעבר ובהעתיד נכר בנקל הוראת הבנין הזה, כמו שהצעתי הדבר היטב. אמנם מה שאמרו רבים שאין צווי לבנין הזה, מפני שאי אפשר לצוות לאדם דבר התלוי באחרים, נקל לסתור, כי הצווי הוא סגנון המורה גם מצוה גם רצון. באמור ה׳ אל משה ״מות על ההר״ לא צוה אותו שימות, כי אם הודיעהו את גזר רצונו שימות.

פרק עשרים.

על הבנין החוזר או המתפעל (reciprece).

אנחנו נקרא לבנין הזה מתפעל, להורות כי הפועל הוא בעצמו פעיל, או יותר טוב מפני שהנושא הוא בעצמו הנישא, נושא ונשוא בגוף אחד. לכל פועל הוראה כפולה, האחת מורה על ענין פָּקַד, והשנית על ענין הִפְקִיד. עתה יען אשר פָּקַד ר״ל: איש פוקד איש אחר הוה נחוץ פעל אחר להורות

*) בכתוב הזה לא נמצא המבוקש, אולי צ״ל ה׳ שם וְהָשַׁמּוּ? — המתרגם.

נוספת לתפארת הלשון כנהוג לרוב בשמות. כמו: אֹהַבְתִּי מן אֹהֶבֶת. אוֹיַבְתִּי מִן אוֹיֶבֶת. כן תִּרְגַּלְתִּי מן תִּרְגֶּלֶת. ר״ל אשה המרגילה את ילדיה ללכת ולדבר וכו׳. המבינים את הכתוב הזה באופן אחר. אינם מבינים דברי הנביא שם כלל.

מלבד זאת הושבים המדקדקים כי הסימן ה של הבנין הזה מתהפך גם אל א לפי ישעיה ס״ג ג׳ *). ולי נראה כי בתנ״ך אין דוגמא מזה. אבל לא אחליט שהוא מן הנמנע. ישכבה הבנין ההוזר עם הסימן הִת רגיל להחליף לפעמים ה אל א והירק אל סגול, כמו שנראה בפרק העשרים.

פרק תשעה עשר.

על הפעל המושאל בבנין הפעול (passiv).

סגנון המקור הוא הָפְקֵד או הָפְקַד. ונראה שהיה גם הֻפְקַד. כי ע״י קבוץ וקמץ הטוף נבדל פה הפעול מן הפועל. על כן

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	הָפְקַד · ·	הָפְקְדָה	מ״ב בל״י	הָפְקַדְתִּי · ·	
	או	או			
	הֻפְקַד · ·	הֻפְקְדָה	נסתר בל״ר	הָפְקְדוּ · ·	
נוכח בל״י	הָפְקַדְתָּ · ·	הָפְקַדְתְּ	נוכח בל״ר	הָפְקַדְתֶּם ·	הָפְקַדְתֶּן
	או	או	מ״ב בל״ר	הָפְקַדְנוּ · ·	
	הֻפְקַדְתָּ · ·	הֻפְקַדְתְּ			

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל״י	הָפְקַד · ·	הָפְקְדִי	בל״ר	הָפְקְדוּ · ·	הָפְקַדְנָה

*) רצונו על התבה אֶגְאַלְתִּי שם — המתרגם.

ואלה הם שנויי המקור בבנין הזה: הַפְקִיד, הַפְקִיד, הַפְקֵד, הַפְקֵד, ומקרבם יוצאים שנויי הזמנים ככה:

העבר

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל"י	הִפְקִיד	הִפְקִידָה	נסתר בל"ר	הִפְקִידוּ	
נוכח בל"י	הִפְקַדְתָּ	הִפְקַדְתְּ	נוכח בל"ר	הִפְקַדְתֶּם	הִפְקַדְתֶּן
מ"ב	הִפְקַדְתִּי		מ"ב בל"ר	הִפְקַדְנוּ	

הצווי.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל"י	הַפְקֵד	הַפְקִידִי	בל"ר	הַפְקִידוּ	הַפְקֵדְנָה

העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ"ב בל"י	אַפְקִיד		מ"ב בל"ר	נַפְקִיד	
נוכח בל"י	תַּפְקִיד	תַּפְקִידִי	נוכח בל"ר	תַּפְקִידוּ	תַּפְקֵדְנָה
נסתר בל"י	יַפְקִיד	תַּפְקִיד	נסתר בל"ר	יַפְקִידוּ	תַּפְקֵדְנָה

או

אַפְקֵד, תַּפְקֵד, יַפְקֵד וכו'.

הערות.

סימן הבנין הזה הוא ה אשר לא יתחלף לעולם אל ת. כדעת מדקדקים רבים. אשר נתעו ע"י הכתוב הושע י"א ג'. כי באמת תִרְגַלְתִּי הוא. כמו שהעיר בצדק משה קמחי *). שם. היינו הנושא של הפעל קחם שאחריו. האות י' היא

*) „קחם זכר תרגלתי נקבה על דרך תפלצתך השיא אותך" ר"ל קחם בל"ז תרגלתי בל"נ דומה אל הכתוב ירמיה מ"ט ט"ז תפלצתך השיא אותך.
(הערת המחבר).

יען אשר הפעול הזה נבדל למדי מן הפועל בתנועות. לא השגיחו לרוב על הסימן נ. אבל לפעמים נתנו לה מקום. ונכתב נִפַּקֵד תחת פֻּקַּד, כמו ידיכם נְגוֹאֲלוּ בדם. שנקודה הגימל בחולם בעבור א שאחריה שאינה מקבלת דגש, מה שהמדקדקים ציינו כיוצא מהכלל — מפני שהוא יקר במציאות בתנ״ך — כאלו היה מורכב מבנין הקל ומבנין הכבד, כי המה כתבו, כמו שאמרתי לעיל, גראמאטיקה של תנ״ך, ולא של הלשון. ונראה לי כי בהעתיד לא השגיחו על הנון הזו. מישום שהיתה צריכה להשתלם ע״י דגש, והיו פ עם ק צריכות להכפל בדגש, מה שקשה לבטא בשפתים.

פרק שמונה עשר.

על הפעל המושאל (derivato) בבנין הפועל (activ).

הראיתי בפרק השנים עשר. כי הבנין הזה *) מושאל או מתהוה מדברים או פעולות. כלומר אם משמות עצמיים או מהפעלים הפשוטים (הקלים). אם מהפעלים הפשוטים אז יבוא עם הנושא של הפועל. היינו של האיש המופקד, והנושא של המסב, היינו של האיש הגורם כי האחר יהיה מופקד. אולם אם מתהוה משם עצם, כמו כבה פעל פשוט. הטעם לזה מבורר בנקל מהאמור ישם. שכן אמרתי כי בפעל הזה הרעיון הוא. כי אחד גורם שהאחר עושה עבודתו. מעתה אם הפעל הזה מתהוה מפעל, אז י״ל כי איש אחד גורם שאחר עושה את המוטל עליו. אבל אם מתהוה מן שם, אז לא יציין כי אם שאחד משתמש בפשיטות באיזה דבר. מזה בא שהפעל הזה אין לו תמיד נישוא פעול. כי אם כמו הפעלים בבנין הראשון (הקל) הוא פעם פועל יוצא ופעם פועל עומד, כנ״ל בדוגמאות רבות.

---

*) בלשון המדקדקים: בנין ייצא לשלישי או בנין הפעיל — המתרגם.

פרק שבעה עשר.

על הפעול (passiv) מהבנין הכבד.

המקור

פֻּקַּד.

העבר.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	פֻּקַּד	פֻּקְּדָה	נסתרים בל״ר	פֻּקְּדוּ	
נוכח	פֻּקַּדְתָּ . . .	פֻּקַּדְתְּ	נוכח בל״ר	פֻּקַּדְתֶּם . .	פֻּקַּדְתֶּן
מ״ב	פֻּקַּדְתִּי		מ״ב בל״ר	פֻּקַּדְנוּ	

העתיד.

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ״ב בל״י	אֲפֻקַּד		מ״ב בל״ר	נְפֻקַּד	
נוכח בל״י	תְּפֻקַּד . .	תְּפֻקְּדִי	נוכח בל״ר	תְּפֻקְּדוּ	תְּפֻקַּדְנָה
נסתר בל״י	יְפֻקַּד . .	תְּפֻקַּד	נסתר בל״ר	יְפֻקְּדוּ	

שמוש הבנין הזה בעתיד הוא יקר במציאות, ובתנ״ך לא נמצא סגנון אחר של המקור. הן לא אזכור אם ראיתי בתנ״ך את הסגנון הזה יותר מפעם אחת*). אבל אין לי שום ספק, כי העתיד אֲפֻקַּד נובע מסגנון אחר של המקור היינו פֻּקַּד. כי מלבד שהעתיד מתדמה בכל מקום מן המקור, כאשר הראיתי, יש להם בשאר הגזרות, כמו שנראה, פתח בהברה האחרונה, כמו בגזרה הזאת. אינני מסופק ג״כ, שהיה להם עוד סגנון שלישי פָּקַּד עם קמץ חטוף, מפני שנשאר גם בגזרות האחרות, וכי כח קבוץ ככח קמץ חטוף הוא, תראו בסוף הפרק תשעה עשר.

אם האמצעי בשרש (ע״פ) הוא ר׳ שאינה מקבלת דגש, אז נהפך הקבוץ אל חולם, כמו טֹרַף יוסף.

*) כַּוָּנָתוֹ אל גֻּנַּב הנ״ל — המתרגם.

בלי נגינה נהפך הצרי בהמקור פַּקֵד אל סגול כמו דַבֶּר–לָךְ.

בשרשים שבהם ע״פ ול״פ אותה האות בעצמה, רגילים בבנין הכבד להכפיל את האות הראשונה (פ׳ פעל) ולהכניס את הכפולה בין השנית (ע״פ) ובין השלישית (ל״פ) כמו קִלְקַל מן קָלַל, סִכְסֵךְ מן סָכַךְ, גִּלְגֵּל מן גָּלַל, וכן אחרים.

הערות אל העבר.

העבר מהפך לרוב צרי אל פתח, כמו שִׁבֵּר–שִׁבַּר, או אל סגול, כמו דִּבֶּר.

הערות אל הצווי.

גם הצווי מהפך לפעמים צרי אל פתח, ולפני מקף אל סגול, ונעשה מן פַּקֵּד–פַּקַּד או פַּקֶּד, וכן פַּקַּדְנָה תחת פַּקֵּדְנָה. בהשאר הוא מתאים בכל עם המקור.

הערות אל העתיד.

מן אֲפַקֵּד נהיה ע״י ה הנוספת אֲפַקְּדָה, ועם הנגינות אתנח או סילוק ישוב הצרי למקומו: אֲפַקֵּדָה. מן יְפַקְּדוּ תְּפַקְּדוּ, עם ן הנוספת נעשה יְפַקֵּדוּן, בכלל: ה הנוספת עושה קצרה (שוא) מן הארוכה שלפני האחרונה, ובהפך משיב ן הנוספת את הארוכה האובדת אל מקומה. תחת תְּפַקֵּדְנָה נמצא לרוב כמו בהצווי תְּפַקַּדְנָה.

תנביא אי להתפעלות אחרת. על כן נראה לי כי ה׳ הידיעה הזאת נוספת בהמקור רק בבנין הכבד או הדגוש בלבד.

אם האות באמצע השרש (ע׳ פעל) היא ר שאינה מקבלת דגש, אז נעשה מהתנועה הקצרה ההיא תנועה ארוכה. פתח עם נקודת הדגש נהפך לקמץ, וחירק (עם נקודת הדגש) לצרי *) כמו: ברך תחת בַּרֵךְ, ברך תחת בָּרֵךְ (במדבר כ״ג כ״ד).

רוב המדקדקים חושבים כי גם בבנין הפעל הדגש משתלם גם ע״י חולם, אם האות האמצעית ר או אות אחרת שאינה מקבלת דגש. אבל טועים הם. כי התבות שהם מביאים שיש להם חולם אי צרי, אינם מהכבדים. כי אם מהקלים. אשר המקור שלהם באמת. יכולים לבוא בבנין הבינוני. בלי ציון הזמן. ומלת ועֹם היא בנין הקל אשר המקור שלו הוא הבינוני בעצמו בשמוש בלי שם עצם. ועם ה׳ הנוספת נעשה ועֹמָה שגם זה משמש תחת המקור בבנין צווי, כמו המקורים שָׁמוֹר, זָכוֹר, שע״ז יותר בחלק שמוש הלשון.

אני מדבר בפרוש מהפעל בגזרה הזאת. כי בפעלי הגזרה אשר באמצע השרש שלהם ו׳ או י׳ (נחי ע״ו או ע״י) כמו בין, קום לא יבא כלל דגש בבנין הכבד. כי אם האות השלישי מהשרש (ל׳ פעל) נכפל. ונתהוה מן בין – בונן, קום – קומם כמו שנדבר ע״ז במקומו. אכן מה שהסב טעות המדקדקים היא לפי דעתי. אך במה שלא חשבו. כי יש פעל מבנין הקל שֹׁרֵשׁ המורה שהצמח עושה שרשים. ע״כ חשבו את הבינוני שלו שׁרש בטעות מ כבד כאלו היה העבר מבנין הכבד. והחליפו אותו עם הפעול שֹׁרֵשׁ מהפועל שֵׁרֵשׁ בבנין הכבד. והרבה הועיל לטעות הזאת. מה שיש לבנין הזה שתי הוראות מתנגדות זו לזו כנ״ל (היינו אם הנקודות בתנ״ך מדויקות הן). כי באיוב ל״א ח׳ הוא מורה לעקירת השרש (ענטוואורצעלן) ובירמיהו י״ב ב׳ מורה הפוך לטעת השרש (איינוואורצעלן). אמנם מסופק אני אם לא טעו המנקדים לכתוב בירמיהו שֹׁרְשׁוּ תחת שֹׁרָשׁוּ.

אמנם דַי מזה.

*) באופן פשוט כנ״ל, כי בהתחבר נקודת הדגש עם קו הפתח מתהוה קמץ, ועם נקודת החירק מתהוה צרי — המתרגם.

מלבד זה מורה הפעל הזה גם על ההפך מהוראתו העיקרית והפשוטה. כמו חָטָא (זינדיגען) חִטָּא (ענטזינדיגען). אולם יען אשר כפי הנראה התחיל השמוש הזה בימי ירדת הלשון העברית ממדרגתה הראשונה, אין אנו רשאין לברוא שמושים חדשים ממין זה, כי אם להשתמש באלה שנמצאים בתנ״ך. סגנוני המקור המה: פַּקֵּד, פִּקֵּד, פַּקּוֹד, פִּקּוֹד.

העבר

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
נסתר בל״י	פִּקֵּד . . .	פִּקְּדָה	נסתר בל״ר	פִּקְּדוּ . . .	
נוכח	פִּקַּדְתָּ . . .	פִּקַּדְתְּ	נוכח	פִּקַּדְתֶּם . . .	פִּקַּדְתֶּן
מ״ב	פִּקַּדְתִּי . . .		מ״ב	פִּקַּדְנוּ	

הצווי והעתיד

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל״י	פַּקֵּד . . .	פַּקְּדִי	בל״ר	פַּקְּדוּ . . .	פַּקֵּדְנָה

מ״ב בל״י	אֲפַקֵּד . . .		מ״ב בל״ר	נְפַקֵּד . . .	
נוכח	תְּפַקֵּד . . .	תְּפַקְּדִי	נוכחים	תְּפַקְּדוּ	תְּפַקֵּדְנָה
נסתר	יְפַקֵּד . . .	תְּפַקֵּד	נסתרים	יְפַקְּדוּ	

הערות אל המקור.

לסגנון פַּקֵּד תבוא לתפארת הלשון ה נוספת בסופו ונעשה פַּקְּדָה, ועם אתנח או סילוק פַּקֵּדָה, השוא נהפך לצרי בשובו למקורו.

לסגנון הזה נוסף מלבד זה ה הידיעה בתחלתו לציון התפעלות (ערייענט-הייט). כמו וְהַקַּטֵּר אשר קטרון (ירמיה מ״ד). ככה הַדַּבֵּר: ובכן משמש פה האות ה לא בלבד לציון הפעולה הידועה, כי אם יותר לציון קצף ושאט בנפש

הזכר נִפְקַד שהיא אריכה נשאר. ונעשה נִפְקְדָה. הכלל הזה *) נשמר בכל הפעלים עם שוא נע (mobile) בלפני האחרונה. ואינני צריך להזכיר עוד הרבה פעמים.

הצירי הִפָּקֵד נחשב במקום כבללי. מפני שהיא נזכר הרבה בתנ״ך. אולם הצירי נִפָּקֵד. מפני שנזכר רק פעם אחת בתנ״ך (יואל ד׳ יא). נחשב כיוצא מהכלל או לא נחשב מאומה. איני יודע, אם אולי האמינו. כי תכלית ספרי תנ״ך היא להורות את הלשון. ולא את התוכן שבקרבם.

העתיד מהבנין הזה, כמו בבנין הפועל, יבוא לפעמים כנ״ל עם ה נוספת לתפארת הלשון, כמו אֶפָּקְדָה תחת אֶפָּקֵד. יען ליופי הלשון נוסף ברבוי הנסתר שלו אחרי השורק עוד ן כמו יִכָּרֵתוּן תחת יִכָּרֵתוּ. מה שנהוג גם בבנינים שנזכיר להלן.

פרק ששה עשר.

על הבנין הדגוש או הכבד, בסגנון הפועל (Activ).

לעיל הזכרתי את הבנין הזה בקצרה, ברצותי רק להראות את מקורו. אמנם מאשר ישתמש באופנים שונים. הנני להאריך בו יותר.

בכלל היא משמש לציין את הפעולה ביתר שאת וביתר עוז (intensiv). זה נעשה באפנים שונים. היינו אם לעשות פועל יוצא מפועל עומד. או להרחיב יותר את ערכו. או לבטא אותו בהתפעלות (Affekt). כמו שָׂמַח ר״ל להיות שמח וטוב לב. שִׂמַּח ר״ל לתת שמחה בלב אחר; דָּבָר (Wort) דִּבֵּר ר״ל לעשות דבר; שָׁלַח ר״ל לשלוח איש לאיזה איש. אולם שִׁלַּח מורה לשלוח הלאה. היינו מקהלה או עבד; שָׁבַר ר״ל לגזור דבר ולהחתכו (צערברעכען) שִׁבֵּר מורה לגזר דבר בחוקה (צערשמעטטערן).

*) סתם ולא פירש כראוי — המתרגם

בסגנון אחר

זכר	נקבה	זכר	נקבה
נִפָּקֵד · ·	נִפָּקְדִי	נִפָּקְדוּ · ·	נִפָּקַדְנָה

העתיד

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
מ״ב בל״י	אִפָּקֵד או אֶפָּקֵד		מ״ב בל״ר	נִפָּקֵד · · ·	
נוכח בל״י	תִּפָּקֵד · · ·	תִּפָּקְדִי	נוכח בל״ר	תִּפָּקְדוּ · ·	תִּפָּקַדְנָה
נסתר בל״י	יִפָּקֵד · · ·	תִּפָּקֵד	נסתר בל״ר	יִפָּקְדוּ	או תִּפָּקַדְנָה

הערות.

אעפ״י שלא נמצא בתנ״ך המקור נִפְקֹד, מ״מ הוא יוצא מן האמור, כי סגנוני כל המינים (Modi) מקורים המה, בעוד שמשתמשים בפ״ע בלבדם בשמות עצמיים, ובודאי אין טעם לדבר, שהסגנון הזה אינו ראוי להיות כמקור, כמו הסגנון השני נִפְקֹד, בעוד שבעבר משתמש הסגנון הזה כמו האחר, כמו נַחְתּוֹם וגם נֶחְתָּם.

פעלים המסיימים באות ת, חוסרים אותה במ״ב ובנוכח, ומשלימים אותה ע״י דגש; ולא ת בלבד, אלא בכ״מ ששתי אותיות באות בכפלים, ולהראשונה מהן צריכה שוא נח, כמו תִּצְפֹּנָה תחת תִּצְפֹּנְנָה, שבלו״ז צריך השוא (לפי הכללים בפרק השלישי) להיות מבוטא (נע) בעוד שהוא תמיד נבלע (נח). עוד יש להעיר, שאם יבוא בהתבה אתנח או סילוק, אז נשארת על מקומה התנועה האחרונה, אם היא ארוכה, ואיננה מתהפכת אל שוא כמשפטה, אני אומר ארוכה (גדולה), כי בהיותה פתח, תהיה לקמץ, ככה מן העתיד אִפָּקֵד, אם ה נוספת בסופה, נעשה אִפָּקְדָה, ובנגינה מפסקת אִפָּקֵדָה שנשאר הצירי הארוך על מקומו, אבל נִפְקָדָה אינה משארת בנגינה כזאת את הפתח של הזכר נִפְקַד, כי אם מהפכת אותה אל קמץ ונעשה נִפְקָדָה, וכן החולם של

פרק חמשה עשר.

על הבנין נפעל.

הסימן של הבנין הזה הוא נ לפני שם הפעולה. והנון הזו תפיל ותשתלם ע״י הדגש. כי לעולם (כבואה לפני הסימן ה) לא יבואו שני סימנים לבנין אחד. סגנוני המקור של הבנין הזה הם: נִפְקֹד, נִפְקוֹד, הִפָּקֵד, הִפָּקוֹד. בשני האחרונים האלה משתלם הסימן נ ע״י הדגש. מפני הסימן השני ה. משני הראשונים מתהוים הסגנונים האלה:

העבר

זכר	נקבה
נִפְקַד או נִפְקֹד	נִפְקְדָה
נסתר בל״י	נסתרת בל״י
נִפְקַדְתָּ	נִפְקַדְתְּ
נוכח בל״י	נוכחת בל״י
נִפְקַדְתִּי	
מדבר בעדו בל״י	
נִפְקְדוּ	
נסתר בל״ר	
נִפְקַדְתֶּם	נִפְקַדְתֶּן
נוכח בל״ר	נוכחות בל״ר
נִפְקַדְנוּ	
מ״ב בל״ר	

הצווי

	זכר	נקבה		זכר	נקבה
בל״י	הִפָּקֵד . .	הִפָּקְדִי	בל״ר	הִפָּקְדוּ . .	הִפָּקַדְנָה

תִּפְקְדִי. ועם ן הנוספת תִּפְקְדִין. ומהסגנון תִּפַּקֵד נעשה תִּפָּקְדִין. שנשתנה הפתח לקמץ בשביל החירק שאחריו.

נִפְקַד עם ה נוספת מהפך ג״כ חולם לשוא ונעשה נִפְקְדָה. אבל עם אתנח או סילוק נשאר חולם כמו במ״ב בל״י. והפתח נהפך לקמץ: נִפְקָדָה.

תִּפְקְדוּ ועם ן נוספת תִּפְקְדוּן. גם תִּפָּקְדוּן. גם תִּפְקְדוּן. אבל בנגינה מפסקת נשאר הסגנון שבל״י ונעשה תִּפְקֹדוּ וגם תִּפָּקֵדוּ. לפני בת הברה אחת. מפני שצריכה הנגינה לבוא על שלפני האחרונה (מלעיל) יכול לבוא שורק תחת חולם*) כמו יִשְׁפּוּטוּ–הֵם**). בכתוב ויקרא כ״א ה׳ לֹא יִקְרְחָה קָרְחָה אחשוב שהוא טעות המעתיק. ובא לו השבוש הזה מהשם קָרְחָה הנזכר שם פעמים***).

תִּפְקֹדְנָה או תִּפַּקֵדְנָה יכול לבוא בלי ה כמו תִּלְבַּשְׁןָ. ולפי שהסגנון בל״נ בנסתרת מתאים תמיד עם אותו שבנוכח בל״י. בין בל״י ובין בל״ר. ע״כ מצינו בירמיהו מ״ט י״א וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עָלַי תִּבְטָחוּ תחת תִּבְטַחְנָה: האות ט תבוא עם קמץ תחת שוא מפני הסילוק, כמו בכל מקום.

(למען תהיה יתד) והמלה הזו משיבה בחוט השני על כל הקינה; אבל המדפיסים ברצותם לתקן החזירו המלה עַל אל מקומה שבכתוב. יקלקלו את משקל השירה.

המתרגם.

*) כלל סתום בלי טעם מספיק! מה לחולם אי לשורק אל הנגינה? הלא אמר בשירה שלפני זו כי בנגינה מפסקת נעשה תִּפְקֹדוּ בחולם?

המתרגם.

**) המו״ל ספרי שפינוזה בלאטינית (Editor Land) העיר פה על טעות שפינוזה, כי באמת נמצא שמות י״ח כ״ב יִשְׁפְּטוּ–הֵם. אבל הוא לא ידע כי כַּוָּנַת שפינוזה על שמות י״ח כ״ו. ושם נאמר יִשְׁפּוּטוּ–הֵם כדברי שפינוזה פה, כי לבקיאותו ולכח זכרונו אין חקר! —

המתרגם.

***) מדוע לא יתכן הסגנון הזה בעתיד, כמו שיתכן בעבר בכתוב דברים כ״א ז׳ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה הנ״ל, שבא קבוץ לפני ה׳ סופית תחת שורק?

המתרגם.

הערות אל הצווי.

אני מקדים את הצווי לפני העתיד, מפני שהעתיד מתהוה מן הצווי, ימשים שהעתיד משמש לרוב תחת הצווי, עד שנוכל להחליט: כי העתיד אצל העברים מתאים אל אופן הודעה כמו לאופן הצווי.

בנגינה הם נאמר: פקד או פקד או גם פקד. לפעמים עם ה ניספת שמתהוה פקדה מן פקד, פקדה מן פקד, שמזה נעשה בנין המקור יראה, אהבה*). ועם הנגינה אתנח או סילוק פקדה ובישמש הנגינה מתהפך כמו בהמקור חולם אל קמין חטף כמו: פס. —לה.

הערות אל העתיד.

אפקד או אפקד עם ה ניספת מתפכים חולם או פתח אל שוא. ונעשה אפקדה**) אולם נשארים בבוא עליהם אתנח או סילוק, רק הפתח משתנה לקמין כמו אפקדה או אפקדה.

---

*) גם פה אמצא איזו שבחה, כי הנה פה הוא מונה את התבות יראה ואהבה על מקורים נמורים בתוספת ה׳ הניספת, ולעיל בסוף פרק י׳: אמר על התבות האלה שהן שמות נמורים ורק משמשים במקורים מטעם שיוביר שם — המתרגם.

**) ר״ש אבן גבירול, מחבר השיר היפה „ארון עולם״ (לפי השערת החכם שניאור זקש) הנדפס בראש סדור התפלות שלנו, נראה שגם בעתיד מ״ב בבנין הפעיל כבואו עם ה׳ ניספת נקד אפקדה תחת אפקידה, מפני רבוי התנועות.

ואת נראה בחרוז „בידו אפקיד רוחי״. הן השיר הזה נוסד על יתד ושתי תנועות, מה שלא נמצא בחרוז הנ״ל, אם נקרא בי—דו אפ—קיד רוחי, שיהיה הסגר

בשלש תנועות בלי יתד. אם לא נשער שהמשורר שנה את הכתוב וכתב בשירו בי—דו אפ—קדה רוחי (והמדפיסים חשבו הדבר לטעם והשיבוהו אל הניסח

שבכתובים). ויהיה לפי ההבדל בין הבנין הקל ובין הפעיל רק בסימן א בראש התבה שבקל מנוקדת בסגול ובהפעיל בפתח במשפטי בכל מקום. אולי יאת אצלו רק Licentia pöetica בלבד ולפי שעה, ולא בכלל נמור בדקדוק הלשון— כאשר קרה גם את הקינה אלי ציון וערית לרה״ל, השיר הזה גם היא מיוסד על משקל יתד ושתי, וקבל בחרוזו מקרא מלא (יואל ב ח) וכתב: „וכב—תולה חג—רת שק עלי—בעל נעו—ריה בשניתי את המלה על שבמקרא אל עלי

הערות אל העבר.

פָּקַד, פָּקַד, פָּקֹד, פָּקֵד נבדלים מהמקורים. במה שאלה הם בעבר בל״ז ובל״י. מישא״כ במקורים שאינם מצוינים לא במין ולא במספר, וההבדל הזה מתודע בנקל מהמשך הדבור.

פָּקָדָה בל״נ עם הנגינה אתנח או סילוק, מהפך את השוא אל קמץ או ו או צירי, ודומה כאלו בל״ז בלי שנוי בתנועה נוספה ה. באופן שמן פָּקָד מתהוה פָּקָדָה, מן פָּקֹד—פָּקֹדָה, ומן פָּקֵד—פָּקֵדָה.

פָּקַדְתָּ האות ת היא סימן הנוכח שנתהוה מהכנוי אַתָּה, ושלפעמים נשארת גם ה הסופית ונכתב בָּגַדְתָּה.

הפעלים המסיימים באות ת אובדים אותה בנוכח ובמדבר בעדו, ונשלמת ע״י דגש באות ת שלאחריה, כמו כָּרַת—כָּרַתָּ, כָּרַתְּ, כָּרַתִּי. פָּקַדְתְּ בנוכחת מקבלת הסיום מהכנוי אַתְּ, ומן אַתִּי, שכבר נתישן כנ״ל, מתהוה, מה שנתיישן ג״כ, פָּקַדְתִּי תחת פָּקַדְתְּ, כמו במגלת רות ג׳ ג׳ וְשָׁכַבְתִּי תחת וְשָׁכַבְתְּ, וכן רבים שנתקנו מבעלי המסורה, בל״ס מפני שנתישנו.

פָּקַדְתִּי בו הסיום מהכנוי אני, השוה לזכרים ולנקבות (generis communis), כמו תמיד במדבר בעדו.

פָּקְדוּ הציון בל״ר הוא אותו בעצמו כמו אצל הכנויים, אשר הרבוי שלהם כנ״ל מסיים באות ו ולא — ים כשאר שמות תוארים. אולם יבוא גם עם הנו״ן הנוסף לתפארת המבטא כמו יָדְעוּן. לפי השערתי הבדילו פה הקדמונים בין ל״ז ובין ל״נ ע״י הנחות א או ה, היינו פָּקְדוּא לזכר, פָּקְדָה לנקבה. דוגמאות מזה נמצאות בתנ״ך, כמו דברים כ״א י׳ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה, ובספר יהושע י׳ כ״ד אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הֶהָלְכוּא. אבל האחרונים השמיטו כפי הנראה את הנחות האלה, מפני שבמבטא אין הבדל נכר. ומשום שיוכלו להתחלף באותיות נוספות (parago.) בסוף התבה. אם תבאנה בתבה הזאת אתנח או סילוק, משתנה השוא בלפני האחרונה, כמו בנסתרת בל״י, אל קמץ, צירי או חולם ונעשה מן פָּקְדוּ — פָּקָדוּ — פָּקֵדוּ -- פָּקֹדוּ.

פְּקַדְתֶּם, פְּקַדְתֶּן, פָּקַדְנוּ מקבלים גם הם את הסיום הזה מהכנויים אַתֶּם, אַתֶּן, אֲנַחְנוּ.

מ *) כי גם ע"י מלות היחס, כמו לִפְנֵי שָׁחֵת ה' שר"ל קודם ששחת, עַד אֲבוֹד שר"ל עד אשר אבדו.

מאשר ישנם סגנונים רבים בהמקור של כל פעל, נראה איך אותו הפעל בעצמו משתמש פעם בסגנון זה ופעם באחר. כמו גָּדֵל (במדבר ו' ה') גָּדוֹל (ש"ב ח' י'). וכן דַּבֵּר, דַּבֵּר וכו'. וכישעיה מ"ז י"ד נוכר לְחָמָם. אע"פ שלא נזכר בתוך המקור עם קמץ כפול. אין לי שום ספק, כי העברים השתמשו בסגנונים האלה ובאחרים שהזכרתי. כי כאמור הפעלים המה בעברית שמות תוארים המתאימים עם הנושא שלהם במין ובמספר ובערך הנטיה, והתוארים האלה, כפי שמשתמשים בפ"ע בלי נושא כמו שמות עצמיים בלי ציון הזמן, הן המה מציינים את המקור. בקחתך איזה סגנון שתרצה מהעבר והצווי בפ"ע בלי נושא הרי המקור לפניך. ולא עוד אלא גם הבינונים כמו שנראה במקומו הראוי, מתהוים בשמות עצמיים וראויים לשמש במקום המקור. עיין ישעיה ל"ג א' כַּהֲתִימְךָ שֹׁדֵד.

מלבד זה נוהגים להוסיף אל המקור ה נוספת (paragogicum) שבנסמך משתנה אל ת, מן קָרוֹב מתהוה קָרְבָה, שהנסמך שלו קְרִיבַת. ואל הנסמך הזה נספחים כנויים כמו: קָרְבָתִי קָרְבָתְךָ קָרְבָתוֹ. ככה מן יְכֹל מתהוה יְכֹלֶה, ובנסמך יְכֹלֶת, כמו מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה'. ועם הכנוי יְכָלְתִּי, יְכָלְתְּךָ, יְכָלְתּוֹ וכו'.

מלבד זה נודע להוסיף על המקור נ תחת ה כמו שנמצא דוגמתו במגלת אסתר ט' ה' אָבְדָן תחת אָבֵד.

הנסמך פְּקֹד, אם יחסר בו הנגינה, מהפך את החולם אל קמץ חטף כמו לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ (בראשית ל"ו א', דה"א א' מ"ג).

הכתוב בספר עזרא (Hgezra) י' ט"ז, ששם יבוא לְדַרְיוֹשׁ תחת לִדְרוֹשׁ. מה שהמדקדקים מציינים כבודד היוצא מהכלל, אני רואה כדבר זר, שלא איכל להטעימהו.

*) הסימן בכ"לם אצל המדקדקים שהאריכו בהם גם בשמוש הלשון. — ברוך שפינוזה. המתרגם.

זכר	נקבה	זכר	נקבה
פָּקַד	פָּקְדָה	פָּקְדוּ	....
פָּקַדְתָּ	פָּקַדְתְּ	פְּקַדְתֶּם	פְּקַדְתֶּן
פָּקַדְתִּי		פָּקַדְנוּ	
פָּקֹד	פָּקְדָה	פָּקְדוּ	
פָּקֹדְתָּ	פָּקֹדְתְּ	פְּקָדְתֶּם	פְּקָדְתֶּן
פָּקֹדְתִּי		פָּקֹדְנוּ	

פָּקֵד גם פָּקֹד הולכים בדרך הסגנון הראשון של פָּקַד.

הצווי (Jmperativ) מתהוה מהסגנון של הנסמך בדרך זה:

זכר	נקבה
פְּקֹד או פְּקַד	פִּקְדִי או פְּקֹדִי
פִּקְדוּ או פְּקֹדוּ	פְּקֹדְנָה

מהצווי מתהוה העתיד בדרך זה:

זכר	נקבה	זכר	נקבה
אֶפְקַד		אֶפְקֹד	....
תִּפְקַד	תִּפְקְדִי	תִּפְקֹד	תִּפְקְדִי
יִפְקַד	תִּפְקַד	יִפְקֹד	תִּפְקֹד
נִפְקַד		נִפְקֹד	....
תִּפְקְדוּ / יִפְקְדוּ	תִּפְקַדְנָה	תִּפְקְדוּ / יִפְקְדוּ	תִּפְקֹדְנָה או יִפְקֹדְנָה *)

הערות אל המקור.

כי המקורים נטויים כשאר שמות, הראיתי במקומו. פה אוסיפה להעיר, כי הערכים (Casus) שלהם אינם מצוינים בלבד ע״י אותיות היחס כמו לְ, בְּ, כְּ,

*) כמו מַלְכֻיּוֹת יַעֲמֹדְנָה (דניאל ח׳ כ״ב) וַיִּשַּׁרְנָה הַפָּרוֹת (ש״א ו׳ י״ב)
(הערת המחבר).

מסיים באות א. — ג) אשר המקור והשרש שלהם מסיים באות ה. — ד) אשר המקור שלהם מסיים באותיות ח׳ או צ או ר. — ה) אשר המקור שלהם מתחיל באות י. — ו) אשר להמקור שלהם באמצעו אחת מהאותיות הנחות ו, י א. — ז) אשר המקור שלהם מתחיל באותיות א׳ ה׳ ח׳ ע. — ח) אשר להמקור שלהם באמצעו האות מהגרון הא׳ ע׳ או א׳ או ה שאינן נחות—לפי דעתי דֵי בזה בנוגע אל הזמן והמין והשנויים.

רבים הנערים בלשונות אחרות ימצאו אולי במשפט מעוקל מה שאני הושב פעלים בעבר ובעתיד או בצווי כמו שמות תוארים, יען שהמקורים אינם בעיני אלא תוארים בצלם שמות עצמיים. במעוקל יתראה זאת, לראות מן שמות הדורשים את הנשוא (Accusativ) אחריהם. אכן כי זה איננו מתנגד לטבע השם, מודה הלשון העברית בעצמה, שבה גם שמות המציינים איזו פעולה במופשט (abstracto) דורשים את הנשוא או הערך של פועל, ד״מ **אהבת ה׳ את בני ישראל**, פה דורש השם אהבה את הנשוא כמו הפעל שלו **אהב**; ורבים כמוהו שעליהם אדבר בחלק שמוש הלשון. ויש להעיר פה שע״כ משמשים שמות כאלה כמו מקורים בכתוב: **לאהבה את ה׳ ליראה את ה׳ לְאַשְׁמָה בָהּ**, ורבים כמוהם.

פרק ארבעה עשר.

על הגזרה הראשונה.

הדוגמאות מפעל פשוט (בנין קל), אשר הסגנון המקורי שלו בנפרד, כאמור, לרוב: פקד׳ פָּקַד׳ פְּקֹד׳ פקד: ובנסמך: פקד גם פְּקֹד. מתנפרד מתהוה העבר:

המדקדקים רגילים לחלק את השנויים בשבעה ב נ י נ ים משום שנמצאים שבעה מינו מקורים בכל פעולה, כאשר הראנו לדעת בפרק הקודם. אם טובה החלוקה הזאת, אז לא יהיו אל הלאטינים אלא שני בנינים, פועלים ופעולים, ואל היְוָנים שלשה: פועלים ופעולים ומתפעלים, והפעלים המסודרים (regelmässige) עם אותם שאינם מסודרים (unregelmässige) ישתמשו בערבוביא, כאשר עושים באמנה המדקדקים ההמוניים, בהיותם נמשכים אחר הסדר הזה.

למען נוכל להורות את השנויים האלה בסדר היותר מקובל, הננו לחלק אותם בשמונה מינים או גזרות *) כזה: א) פעלים אשר להמקור או השרש שלהם אין אות הגרון ואות נחה—ב) פעלים אשר המקור או השרש שלהם

*) להבין דברי שפינוזה בהפרקים הבאים, אציע לפני הקורא דרך המדקדקים בפנה הזאת.

שרש כל פעל ושם הוא בשלש אותיות, כמו פ ע ל, ולפי התבה הזאת נקראית כל אות ראשונה מהשרש פ פעל, השניה ע פעל, והשלישית ל פעל.

לא בכל מקום ולא תמיד שלשת אותיות השרש נראות בכתב ומורגשות במבטא, כי לפעמים נופלת אות אחת לגמרי, או היא נחה אם היא מאותיות אהו"י.

ולפי"ז הלקו המדקדקים את כל הפעלים בשלש גְזרות (חלקים כמו לגוזר ים סוף לגזרים) כלליים האלה: ש ל מ י ם, נ ח י ם, ו ח ס ר י ם.

ה ש ל מ י ם הם הפעלים אשר שלש אותיות השרש בהם נראות בכתב ומורגשות במבטא, כמו פָּקַד.

ה נ ח י ם הם הפעלים שבהם אחת מאותיות השרש אם היא אחת מאותיות אהו"י נחה במבטא אבל נראה בכתב, ד"מ השרשים י ד ע, י ש ב, אכל וכו' שהם נחי פ' פעל היינו האות הראשונה מהשרש, ש ו ב וכו' הם נחי ע' פעל היינו האות השניה, מ צ א וכו' נחי ל' פעל היינו השלישית מהשרש, וכן נחי ל' ה' וכו'.

ה ח ס ר י ם הם הפעלים שבהם אחת מאותיות השרש חסרה לגמרי ומשתלמת ע"י דגש, כמו השרש נתן וכו' שנקראים חסרי פ"נ (וגם חסרי פ"ל בשרש ל ק ה) או גם חסרי הקצות, מפני שגם הנו"ן השניה חסרה לפעמים.

לפי"ז חלקו המדקדקים את כל מיני הפעלים ל ש מ ו נ ה גזרות שהן: שלמים — נחים נחי פ', נחי ע"ו, נחי ל"א, נחי ל"ה)— ח ס ר י ם (חסרי פ"נ, חסרי ל"נ, חסרי הכפילים) ובכל אחת מהגזרות האלה נסדרים שבעת הבנינים הנ"ל כ"א באופן אחר—לעומת שמינת הגזרות האלה הציב שפינוזה שמנה גזרות אחרות, המועילות יותר לחקירות שנויי הפעלים לפי אותיות השרש, שעל ידן חפץ שפינוזה לברר הרבה פעלים, אשר המדקדקים חשבו אותם כיוצאים מהכלל, וכ"ז בפלפול חד וחריף כדרך כל הספר הנוכחי. המתרגם.

עתה נראה איזו שנויים נעשים בשמות האלה בציונם על איזה אופן (Modus) *). אבל לזאת לא דאגו העברים הרבה, כי כשם שהודיעו את ערכי הנטיה רק ע"י מלות היחס או ע"י חכסי המשפט, כך הבדילו את האופנים (Modi) לרוב רק בתוארי הפעולה. הלא כמעט כל העמים הללו לשנות את השמות בשביל הערכים השונים בהוראותיהם, באלו היה דבר אך למותר: גם הבדלת האופנים מתראה כיתר. אין גם תנועה אחת בהתבה בעצמה לפי הידוע לי, שתבדילה בין האופן של שאלה ובין האופן של הודעה (Indicativ הנ"ל) *) ובכל זאת לא מצינו כי יצא מזה בלבול בהבנה, כן אצל העברים, בעוד לשונם היתה פוריה וענפה לא יכלה להתהוות מזה בלבול השפה, באשר, מלבד הצווי (Imperativ) כל האופנים הולכים בדרך הודעה פשוטה. **)

מעתה מבדילים העברים רק את הצווי בין האופנים האחרים, בהשתמשם במקור הנסמך להטיתו בלי בחינת האישי והזמן כזה: פקד או פקֹד לזכר, פקדי לנקבה, פקדו לרבים זכרים, פקֹדנה לרבות נקבות. אמנם האופן הזה נראה כמו נגיד מצוה לעבדיו, ואינו ראוי היטב נגד גבר עמיתו, ועוד פחות נגד רמי המעלה, על כן רגילים אנחנו להשתמש לפעמים בזמן העתיד במקום הצווי.

בזאת הצגנו כל הטעמים, מפני מה שמות המקורים משתנים באופנים רבים, אשר נכנה „שנויים" (Conjugationen) ואת שמות המקורים בהיותם משתנים ככה נכנה „פעלים" (Verba). על המספר של השנויים שלהם לא אדבר הרבה, כי לא כל המקורים—וכמו כל הלשונות—משתנים בעצם האופן הזה.

*) בלשונות הלועזיות נבדל הפעל (Zeitwort) לארבעה אופנים (Modi) או מינים (Arten) האלה: א) הודעה פשוטה (Indicativ, anzeigend), כמו: זיא האבען...—ב) בדרך שאלה: האבען זיא — ?: — ג) בדרך שאיני ידאי (verbindend) ראם זיא האבען — ד) הצווי (Imperativ, gebietend) זיא זאללען האבען. בזאת יבין הקורא את הפלפול הבא של שפינוזה. — המתרגם.

**) נפלא בעיני כי לא זכר שפינוזה בחלק הזה ה"א השאלה בעברית, המבדלת למדי בין הודעה פשוטה ובין שאלה בהתבה בעצמה, אשר לא מצא שפינוזה בלשונות כל העמים. הבדלה גמורה בין זאת הַבְּרָכָה ובין הֲבְרָכָה אחת? ובדומה — המתרגם.

רגילים העברים שלא ליחס את הפעולות לזמנים אחרים, בלתי אם לעבר ולעתיד. הטעם לזה נראה באשר רק שני הזמנים האלה הם בעיניהם חלקי הזמן למועדיו ולעתותיו, כי ההוה היה בעיניהם רק כנקודה (כרגע), כאלו הוא סוף העבר ותחלת העתיד, אני אומר שנראה כי דמו להם את הזמן כמו קו, אשר כל נקודה שבו סוף חלק אחד ותחלת חלק שני ממנו *).

הזמנים האלה נבדלים ומ״ז בכלל ע״י ציוני האישים (שלשת פרצופים) בהדבור, באשר ציוני האישים באים לפני סגנוני המקור או אחריהם. אומר אני בכלל, כי הנסתר של העבר מתודע בעצמו במה שאין לו ציון אישי כלל, ר״מ פָּקַד, פָּקֹד, פָּקֵד, פָּקָד, המה סגנוני המקור מהמין א. הנ״ל, ויש להם כח שמות עצמים, אבל בהדבור הם משתמשים לרוב כמו שמות תוארים, המתאימים עם הנושא שלהם במין ובמספר יבנטיה. ואז המה מציינים את הפעולה בבחינת העבר, כי: הוא פָּקַד, הוא יָכוֹל, הוא חָפֵץ, ר״ל הוא היה פוקד יכול וחפץ, וכן היא פָּקְדָה, היא יָכְלָה, היא חָפְצָה ר״ל היא היתה וכו׳, ונראה בזה כי סגנוני המקורים הם כמו שמות תוארים ושמות עצמים, ורק בהיותם מציינים יותר לפי הזמן והאישי המה כמו תוארי הפעולה שמתאימים עם נושאם כמו עם השם העצם שלהם במין ובמספר ובנטיה, הנסתר העבר הזה בל״ז מתודע כנ״ל רק במה שאינו צריך לציון האישי, כמו בהפרצופים האחרים, המדבר בעדו והנוכח, שלהם ציון בפ״ע הנספח בסוף הסגנונים האלה, כמו פָּקַדְתָּ, כלומר „אתה, הגבר פָּקַד״: פָּקַדְתְּ כלומר: אַת האשה, פָּקַד; פָּקַדְתִּי כלומר אני פָּקַד וכו׳, כמו שנראה בהבא.

סגנוני המקור בנסמך הם: פְּקֹד גם פְּקַד ועם אלה מציין העתיד בבוא לפניהם (אית״ן) סימני האישים כמו אֶפְקֹד או אֶפְקַד, תִּפְקֹד וכו׳, והם כמו תוארי הפעולה משמשים במובן שוה אל העבר. כמו שנראה ג״כ בהבא. כ״ז על המקורים בבחינת זמן קבוע.

*) ע״כ הסתכלו על העבר ועל העתיד באספקלריא של נקודת ההוה בקו הזמן, והחליפו לרוב שלשת חלקי הזמן זה בזה, מפני שיצאו מנקודה אחת — המתרגם.

מעתה ששה בנינים להמקור בבחינת הפועל והפעול, ואלה הם:
א. פָּקוֹד. ב. נפקוד גם הִפָּקֵד. ג. פַּקֵּד. ד. פֻּקֹּד. ה. הַפְקִיד ו. הָפְקֵד.

אולם יען אשר נהיה לרוב, כי הפועל והפעול אישי אחד הוא, ע"כ הוכרחה הלשון העברית לברא מין שביעי במקור, המורה על הפועל והפעול ביחד. ד"מ הרוצה לאמר: „אני פוקד את עצמי" אינו יכול לומר בעברית: „פָּקוֹד אוֹתִי", כי זה ר"ל „איש אחר פוקד אותי", והמקור עם הכנוי מ"ב פקדי או פָּקְדֵי ר"ל „אני פוקד איש אחר". ע"כ הוכרחה הלשון לברא מקור חדש, המורה על הפעולה בבחינת הפועל והפעול יחדו או על סבתה בקרבה ובעצמיתה ולא מחוץ. המקור הזה נוצר בתוספת הברת הת לפני הבנין ג. עם הדגש, כמו: התפַּקֵּד להורות על המפקד את עצמו, או להסב לפקד את עצמו, או להתראות כמפקד או ע"ו *) כמו שאאריך יותר בחלק שמוש הלשון על הדבר הזה.

פרק שלשה עשר.

על שנויי (Conjugation) הפעלים.

עד כאן דברתי על השנויים של השם המקור, בהוראתו הסתמית (Neutrum) בלי בחינת זמן הפעולה, להבנת אפני הסמיכות, או מלות היחס הנוספות עליו, או הכנוים הנספחים אליו, או ערך אחר. עתה נשאר לדבר על הסבות האחרות של השנויים המסוגלים לשמות כאלה.

בכל הלשונות שבעולם שונים שמות המקרים ביחס הזמן ובנוגע לסגנון הדבור באופנים רבים. ויען אשר אני כותב רק לקוראים הבקיאים בלשונות אחרות, אמשוך את ידי מהודיע להם בפרוטרוט, מה הוא זמן ומה הוא סגנון בכל לשון, ואודיע רק את המסוגל ללשון העברית ביחוד.

*) רומז על ד"מ מתרושש, מתעשר וכדומה — המתרגם.

פרק שנים עשר.

על שם המקור (Infinitiv)

שמות הפעולות מציינים פעולה, אם בבחינת הפועל (activ) או בבחינת הפעול (passiv).

השמות האלה מציינים הפעולה הזאת בפשיטות או בהתחזקות (intensiv) כמו רָאֹה או הַשְׁקֵה, שַׁבֵּר או מַגֵּר, הראשון הוא ציון הפעולה בפ״ע או פעם אחת, והשני ציון הוקתה באיכות (Affect) או בכמות הרבה פעמים (frequentativ).

סגנוני המקור שבהם העברים מציינים פעולה פשוטה המה: פָּקוֹד, פְּקֹד, פָּקַד, והנסמך: (כנ״ל בפרק השמיני) פְּקוֹד, פְּקֹד, וקבלת הפעולה נִפְקוֹד, הִפָּקֵד, הִפָּקוֹד *).

הסגנונים במקורים הפועלים בחזקה או בהרבה פעמים הם: פַּקֵּד, פַּקֵּד, פַּקּוֹד. הסימן המבדיל פה הוא דגש חזק באות השניה מהשרש. הסגנון של קבלת פעולה פה הוא קבוץ והולם והדגש הנ״ל, בכתבי הקודש כמו גֻּנֹּב **).

מלבד זה רגילים העברים ליחס פעולה אל הסבה הראשונה, היינו המֵסַב פעולת אחר, ד״מ הַפְקִיד, הַפְקֵד, הִפְקִיד, מורה לְהָסֵב פעולת אחר. ככה מָלוֹךְ: להיות מלך, הַמְלִיךְ: להסב שאחר ימלוך, וככה אָכוֹל על האוכל בעצמו, הַאֲכִיל על המאכיל והמפרנס אחרים, וכן מן בֹּא—הָבִיא, יָדוֹעַ—הוֹדִיעַ. בקבלת פעולה או הפעול הסגנון הזה הָפְקֵד, הָמְלֵךְ וכו׳ ***).

אולם לא בלבד שמות הפעולות, כי עם שמות הדברים באים באופן הזה שכן מן מָטָר מתהוה הַמְטִיר, היינו לְהָסֵב שיהיה מטר, וכן מן אֹזֶן יבוא הַאֲזִין, היינו (הטות האוזן) להסב כי האוזן יעשה פעולתו, מן שָׁלוֹם—הַשְׁלִים וכו׳.

---

*) בלשון המדקדקים שלנו: בנייני קל ונפעל — המתרגם.

**) בלשון המדקדקים שלנו: בנייני הכבד או הדגוש: פַּעֵל ופֻעַל—המתרגם.

***) בלשון המדקדקים שלנו בנין הפעיל והפעל או ייצא לשלישי, ובלשון שפינוזה המושאל (derivato) — המתרגם.

נשאר הסגנון גם בל״ר אם הכנוי הוא בל״י (דְּבָרִי), אך במדבר בעדו בל״ר (דְּבָרֵינוּ). אולם הכנויים של נוכח ושל נסתר בר״ר נוספים אל הנסמך בל״ר (דִּבְרֵי דִּבְרֵיכֶם, דִּבְרֵיהֶם) בלי התהפכות, כנ״ל אצל השם דָּבָר.

אל השמות אשר בלי מתנהלים לרגלי הנסמך בל״ר כמו מֶלֶךְ, זַבַּת, שֶׁמֶן וכו׳ נוספים בל״ר כנויים כמו לאותם שיש להם קמץ כפול: מֶלֶךְ בל״ר מְלָכִים כמו דָּבָר דְּבָרִים. ומזה מתהוה מַלְכֵי, מַלְכְּךָ, מְלָכַי, מַלְכֵיהֶם וכו׳ כמו בשם דָּבָר. וכן שֹׁרֶשׁ בל״ר שָׁרָשִׁים ומזה שָׁרְשֵׁי, שָׁרָשֶׁיךָ, שָׁרָשָׁיו: בכלם נשאר הקמץ הכפול, ולפיו בהכפלת הנגינה. וזאת על כנויי שלי שלך.

ונשאר להוסיף מעט על נטית הכנויים, מלבד הכנויים הרומזים, והמצטרף אשר אי ש במקומו, אין נטיה יותר הכנויים, והיא משתלמת על האופן הבא:

א) אֲנִי, אַתָּה, הוּא.
ג) לִי, לְךָ, לוֹ.
ה) אֹתִי, אֹתְךָ, אֹתוֹ.
ו) בִּי, בְּךָ, בּוֹ.

וכן בל״ר.

הכנויים הרומזים נטוים כמו שמות:

יחיד	רבים	יחיד	רבים
א) זֶה גם הַזֶּה	אֵלֶּה גם הָאֵלֶּה	ה) בָּזֶה	בָּאֵלֶּה
ג) לָזֶה	לְאֵלֶּה גם כָּאֵלֶּה	ו) מִזֶּה	מֵאֵלֶּה וכו׳.
ד) הַזֶּה	הָאֵלֶּה	בל״נ: זאת, הַזֹּאת, לַזֹּאת, לְזֹאת.	

המצטרף.

א) אֲשֶׁר גם שֶׁ—שֶׁהָיָה
ג) לַאֲשֶׁר . . . . לְשֶׁהָיָה

וכו׳

השמות המסיימים באות ה׳ שרגילים להפך את ה הזו אל ת׳ ואת שתי התנועות שלפניה אל סגול, אינם מקבלים כנויים בסופם, אם לא נתהפכו מקודם אל הסגנון השני, ד״מ תחת תִּפְאָרָה׳ עֲטָרָה׳ נאמר לרוב ליופי (Ephonic) הלשון: תִּפְאֶרֶת׳ עֲטֶרֶת׳ גְּבֶרֶת (תחת גְּבִירָה)׳ ורק בסגנון השני הזה הם מקבלים את הכנויים, היינו בהפך כל סגול באותו האופן, ככל שמות עם סגול כפול, בשנותם אל הנסמך ברבוי, שמתהפך הסגול הראשון אל פתח והשני אל שוא, שככה נאמר תִּפְאַרְתִּי מן תִּפְאֶרֶת׳ וכן עֲטֶרֶת—עֲטַרְתִּי׳ גְּבֶרֶת—גְּבִרְתִּי. ככה השם קְטוֹרֶת׳ שרגילה לבוא תחת קְטוֹרָה׳ מקבל את הכנוי בסגנון השני, בהתהפך החולם לקמץ חטף, כדין שמות בתנועה הזאת ומתהוה קְטָרְתִּי.

ע״כ נמצא ג״כ, כי בינונים בסגנון פּוֹקְדָה אין להם כנוי, כי אם בסגנון פּוֹקֶדֶת׳ כאשר הרינו בדוגמאות הבינונים, אבל השמות האחרים המסיימים באות ה׳ ואינם רגילים להשתנות כמו הקודמים, מהפכים ה הסופית אל ת כנהוג בנסמך, והקמץ נשאר ואינו מתהפך לפתח כמו בנסמך. ככה תְּפִלָּה (בנסמך תְּפִלַּת) עם הכנוי תְּפִלָּתִי: בַּקָּשָׁה׳ בַּקָּשַׁת׳ בַּקָּשָׁתִי׳ וכן האחרים.

המסיימים באות ה שנשארת בנסמך, אובדים אותה לרוב בהוספת כנויים, כמו שָׂדֶה—שָׂדְךָ׳ מַעֲשֶׂה—מַעֲשִׂי׳ וכן האחרים אשר ה שלהם איננה משתנה בנסמך אל ת. אמרתי „לרוב״ ולא כלם, כי בנסתר *) היא נשארת לפי הרגיל כמו שָׂדֵהוּ׳ מַעֲשֵׂהוּ וכו׳.

עד כאן על האופן שבו נוספים הכנויים אל השמות בלשון יחיד. ועתה נדבר מעט על האופן שבו נוספים הכנויים אל השמות בלשון רבים.

אל השמות המסיימים בל״ר בהברת—ות נוספים הכנויים אל השנוי שבנסמך בשלשת הפרצופים, ד״מ בְּרָכָה בל״ר בְּרָכוֹת׳ בנסמך בִּרְכוֹת. מזה עם הכנויים בִּרְכוֹתַי׳ בִּרְכוֹתֶיךָ׳ בִּרְכוֹתָיו׳ כן אֹרַח בל״ר אֳרָחוֹת, בנסמך אָרְחוֹת׳ מזה עם הכנויים אָרְחוֹתַי׳ אָרְחוֹתֶיךָ וכו׳, וכן השאר בסיום—ות.

בהמסיימים בהברת—ים (דְּבָרִים) ומתנהלים לרגלי הנסתר בל״י (דָּבָר)

*) שלשה פרצופים בפעלים ובכנויי השמות: מדבר בעדו, (prima persona) נוכח (Secunda pers.) נסתר (tertia pers.) כידוע — המתרגם.

הבינוני בסמיכות פְּקוֹד.

פְּקֻדִי, פְּקֻדְךָ, פְּקֻדֵךְ, פְּקֻדוֹ, פְּקֻדָהּ, פְּקֻדֵנוּ, פְּקֻדְכֶם, פְּקֻדְכֶן, פְּקֻדָם, פְּקֻדָן.

המצטרף בֵּין עם הכנוים.

בֵּינִי או בֵּינַי, בֵּינְךָ, בֵּינֵךְ, בֵּינוֹ, בֵּינָהּ, בֵּינֵנוּ, בֵּינְכֶם וכו׳, וכן תַּחַת—תַּחְתַּי, תַּחְתֵּנִי גם תַּחְתִּי, תַּחְתְּךָ או תַּחְתֶּיךָ, תַּחְתֵּךְ גם תַּחְתַּיִךְ וכו׳.

אל	על	אחר	עד
אֵלַי, אֵלַי	עָלַי, עָלַי	אַחֲרַי	עָדַי
אֵלֶיךָ, אֵלַיִךְ	עָלֶיךָ	אַחֲרַי	עָדַי
אֵלָיו, אֵלֶיהָ	עָלֶיךָ	אַחֲרֶיךָ	עָדַי
אֵלֵינוּ וכו׳	וכו׳	אַחֲרַיִךְ וכו׳	

דוגמאות על מלות היחס עם הכנוים *).

ב. בִּי, בְּךָ, בָּךְ, בּוֹ, בָּהּ, בָּנוּ, בָּכֶם, בָּהֶם, בָּהֶן וכו׳
ל. לִי, לְךָ או לָךְ, לָךְ, לוֹ, לָהּ, לָנוּ וכו׳.
מִן. מִמֶּנִּי או מִנִּי, מִמְּךָ, מִמֵּךְ, מִמֶּנּוּ גם מֶנְהוּ גם מִנֵּהוּ מִמֶּנָּה, מִמֶּנּוּ, מִכֶּם, גם מִכֶּם, מִכֶּן גם מִכֶּן, מֵהֶם גם מֵהֶם גם מִנְהֶם, מֵהֶן גם מֵהֶן גם מִנְהֶן.

דוגמאות על תארי הפעל עם הכנוים.

כְּמוֹ

כָּמוֹנִי, כָּמוֹךָ גם כְּמוֹכָה, כָּמוֹהוּ, כָּמוֹהָ, כָּמוֹנוּ וכו׳.

*) כ"ז בבחינת הנטיה בשנוי התנועות, ויתר הרבה מזה בבחינת שמוש הלשון (Syntax) שבודאי היה שפינוזה מאריך בו בחלק השני, כמו שהאריכו המדקדקים שלנו על בכ"לם בשמוש הלשון — המתרגם.

יחיד השם וכנויו

זכר נקבה

דְּבָרִי

דְּבָרְךָ—דְּבָרֵךְ

באתנה או בסילוק

דְּבָרֶךָ—דְּבָרָךְ

דְּבָרוֹ—דְּבָרָהּ

רבים השמות וכנויהם

זכר נקבה

דְּבָרֵנוּ

דְּבַרְכֶם—דְּבַרְכֶן

דְּבָרָם—דְּבָרָן

דְּבָרַי

דְּבָרֶיךָ—דְּבָרַיִךְ

דְּבָרָיו—דְּבָרֶיהָ

דְּבָרֵינוּ

דִּבְרֵיכֶם—דִּבְרֵיכֶן

דִּבְרֵיהֶם—דִּבְרֵיהֶן.

וככה מתהוה מהשם תְּפִלָּה בסמיכות תְּפִלַּת, תְּפִלָּתִי, תְּפִלָּתְךָ וכו', וברבים תְּפִלּוֹתַי וכו', וכן מן בַּיִת בסמיכות בֵּית מתהוה בֵּיתִי, וכו', ומהרבים בָּתִּים בסמיכות בָּתֵּי, מתהוה בָּתַּי, בָּתֶּיךָ וכו'.

דוגמאות (paradigma) על הבינוני עם הכנוים.

פּוֹקֵד

יחיד

זכר נקבה

פּוֹקְדֵנִי . . . . .

גם פּוֹקְדִי . . . . .

פּוֹקֶדְךָ—פּוֹקְדֵךְ

פּוֹקְדוֹ—פּוֹקְדָהּ

פּוֹקֶדֶת

פּוֹקַדְתִּי

פּוֹקַדְתְּךָ—פּוֹקַדְתֵּךְ

פּוֹקַדְתּוֹ—פּוֹקַדְתָּהּ

רבים

זכר נקבה

פּוֹקְדַי . . . . .

פּוֹקְדֶיךָ—פּוֹקְדַיִךְ

פּוֹקְדָיו—פּוֹקְדֶיהָ,

פּוֹקְדוֹתַי

פּוֹקְדוֹתֶיךָ—פּוֹקְדוֹתַיִךְ

פּוֹקְדוֹתָיו—פּוֹקְדוֹתֶיהָ

הכנוים הפשוטים (primitiva).

יחיד זכר	יחיד נקבה	רבים זכר	רבים נקבה
אֲנִי		אֲנַחְנוּ	
או אָנֹכִי		או נַחְנוּ	
אַתָּה	אַתְּ	או אֲנוּ *)	
הוּא	הִיא	אַתֶּם	אַתֶּן
		ועם ה׳ נוספת	אַתֵּנָה
		הֵם	הֵן
		ועם ה׳ נוספת הֵמָּה	הֵנָּה

הל״ר פה שונה מאד מל״ר של השמות, כי בל״ז אין—ים בסוף ובל״נ אין ־ת. גם ציון הנקבה שונה פה מאשר בתוארים. ונראה כי את בל״נ היה בראשיתו אתי. גם הוא היא נבדלו בתנועות אחרות שכן נמצא לרוב כבה בתנ״ך, מה שבעלי המסורה תקנו, בלי ספק לפי שנתישנו.

הכנוים הרומזים (demonstrativa).

זכר	נקבה		רבים	
זֶה	זֹה		אֵלֶּה	
זוּ	זאת	בלי רבים		בלי יחיד
לָז	זוֹ		אֵל	

כנוי המצטרף (Relativum) ביחיד וברבים, משמשת ה׳ הידיעה, או במקומו האות שׁ עם דגש באות שלאחריו. אולם לרוב יותר נמצא בתנ״ך אשר.

כנויי שלי ושלך (possessiva).

הכנוי הזה לא נמצא במלות שלמות, כי אם מחובר הוא אל השם בסמוך במלות, ד״מ השם העצם דָּבָר, בסמיכות דבר׳ שמוה מתוח הסדר הבא:

*) ירמיה מ״ב ו׳.

בל״י **אַחֲרֵי** המורה מופלג „אחר הרבה״ כמו שפירשו הרבנים היטב מאד. כן אל ברבוי **אֱלֵי** שר״ל לפנית הרבה אל הדבר. כן **עַל**—**עֲלֵי** כמו **עַד**—**עֲדֵי**. ע״כ **עֲדֵי עַד** מורה „לנצח״. כן **מִקַּדְמֵי אָרֶץ** שר״ל: מכל שלפני הארץ, ובאופן הזה יכולות כל מלות היחס לְהִנָּטוֹת בל״י ובל״ר, מלבד **לִפְנֵי** (מהנפרד **לְפָנִים**) שלא יבוא בל״י כי אם נטויה בל״ר, מפני שנתהוה מישם העצם **פָּנִים** שאין לו יחיד.

גם את תוארי הפעל ראיתי בשמות, שבהם מתבארת איזו פעולה בנוגע אל המקום והזמן והאופן והפועלים והסדר וכו׳, ד״מ: טוב, רע, מהרה, מהר, אתמול, תמיד, מחוץ, בפעם אחת, בפעם ראשונה בפעם שנית וכו׳. מובן מאליו כי הציונים האלה לא יבואו בל״ר, מפני שאינם יכולים להיות מושגים ב מ ו פ ש ט כמו מלות היחס.

תוארי הפעולה המה בכללם כמו תוארי השמות העצמים, אבל לא יצטיינו כמוהם ברצותם להזק המובן ולהפוך היחיד לרבים, כי אם בטבעם להכפיל את המלה, כמו: **מַעְלָה מַעְלָה**, **מַטָּה מַטָּה**. כן מורה **מְאֹד** הרבוי באיכות, **מאד מְאֹד** הרבוי היותר גדול באיכות, ולא בכמות כ ש מ ו ת התוארים.

פרק אחד עשר.

על הכנוים (Pronomine).

בטרם אפנה להוראת דרכי הפעלים, צריך אני להורות אופני הכנוים של השמות, כי בלעדיהם לא יובנו הפעלים היטב. מה שהוא כנוי, ובכמה אופנים הוא נפלג, ידוע לכל. אולם איך הוא עובר מל״י אל ל״ר, ובמה נבדל בו הל״ז מל״נ, הנני לבאר בזה בסדר הראוי.

שצריך לבוא לפני המלה. אבל נשמטה כמובן מאליו. וכן מ״א ב׳ ז׳ וְהָיוּ באבלי שלחנך, שגם פה מובן מאליו מלת היחס אל או עַל כסומך של הבינוני, וכן רבים באריכות יותר בחלק שמוש הלשון.

פרק עשירי.

עַל מלת היחס ותואר הפעל.

אמרתי בפרק החמישי כי מלות היחס הם שמות המורים על הערך שבין אישי לאישי אחר. עוד אמרתי כי עצם היחס האחד יכול להיות מצוין בל״י ובל״ר. הראשון יוצא למדי משני הפרקים הקודמים. אבל שמלות היחס משתמשות גם בל״ר יהיה אולי בעיני הקוראים כדבר שאין לו שחר, כאשר עני יאמרו: יען אשר מלות היחס מורות על היחס שבין דבר לדבר, והיחסים אינם מינים שכוללים בקרבם אישים רבים, א״כ אי אפשר להן לשמש בל״ר כמו שאי אפשר הרבוי בשמות עצמים פרטיים. התשובה ע״ז היא, כי בכל זאת מתהפכות מלות היחס מיחיד לרבים. איך נעשה הדבר, הנני לברר פה בקצרה.

אעפ״י שמלות היחס אינן יכולות להורות על יחסים רבים בפעם אחת, מ״מ מתהפכות אחדות מהן מיחיד לרבוי, וזה אם בנפרד או בנסמך. אמנם מלות היחס בנפרד אינן אלא היחסים בעצמם, היינו מקום או זמן כיחוס לאיזה דבר, ר״מ בֵּין היא בל״י בינות, אם אמנה אינה מורה על היחס שבין אישי לאחר, אבל מורה על מקומות שמניחים בין אחרים (ראה יחזקאל י׳ ב׳) או היא כמו שאמרתי היחס בעצמו, או היחס המובן במופשט, (abstract) כמו אחור—אֲחוֹרִים, ובאופן כזה יכולות הרבה מלות היחס לשמש כמו תארי הפעל, אף אם אינן נמצאות בתנ״ך.

גם בנסמך נשנות מלות היחס בל״י ובל״ר, וזה אם מפני שהיחס נחשב כנמצא הרבה פעמים, או משום שהיחס מתרבה ומתחזק בציונו, ר״מ אַחַר

דוגמא אחרת משם מצטרף.

רבים	יחיד	רבים	יחיד
קַדְמֵי	ד) קֶדֶם	קַדְמֵי	א) ב) קֶדֶם
מִקַּדְמֵי אֶרֶץ	ה) מִקֶּדֶם	לְקַדְמֵי	ג) לְקֶדֶם

(משלי ח׳ ור״ל מכל הזמנים שהיו לפני הארץ).

דוגמא אחרת.

מתואר הפעל	משם המצטרף חוץ
א) ב) מָתַי	א) ב) מחוץ
ג) לְמָתַי	ג) אֶל מִחוּץ
ד) מָתַי	ד) מִחוּץ
ה) בְּמָתַי	ה) בְּמִחוּץ וכן השאר.

וכן חִנָּם, אל־חִנָּם וכו׳ — וכן עוֹד, לְעוֹד, בְּעוֹד, מֵעוֹד וכו׳ — וכן המקור: פְּקוֹד, לִפְקוֹד, בִּפְקוֹד, כִּפְקוֹד, מִפְּקוֹד וכו׳ *).

בינונים נטויים כתוארים.

דוגמאות מתוארי הפעל.

לֹא, לְלֹא, מִלֹּא וכו׳. טֶרֶם, לְטֶרֶם, בְּטֶרֶם, מִטֶּרֶם וכו׳.

מדוגמאות האלה נקל ללמוד נטית כל השמות בל״ז ובל״נ בכל ששת הערכים (Casus) שבכל הלשונות. ויש להעיר כי היחסים של הערכים נשמטים היטב אם הרעיון מובן מאליו, כמו משלי כ״ב כ״א לְהָשִׁיב אֲמָרִים אֱמֶת לְשֹׁלְחֶיךָ, מאשר אֲמָרִים בא בנפרד, אין אֱמֶת בסומכיו, כי אם באות ב

*) המדקדקים שלנו צמצמו כל זאת, בצירוף מלת כמו, בסימן האותיות בכ״לם שהאריכו בהן — המתרגם:

דוגמאות בל״נ.

א) ב) | מְנוֹרָה יָפָה — הַמְּנוֹרָה הַיָּפָה

ג) לִמְנוֹרָה יָפָה — לַמְּנוֹרָה הַיָּפָה

ד) אֶת־הַמְּנוֹרָה הַיָּפָה — וכו׳ וכו׳.

דוגמאות משם מצטרף.

א) ב) | תּוֹךְ

ג) אֶל־תּוֹךְ, לְתוֹךְ.

ד) תּוֹךְ.

ה) בְּתוֹךְ.

ו) מִתּוֹךְ.

להעיר: תּוֹךְ יבוא בנסמך, ומקורו תָּוֶךְ בנפרד. כמו עוֹל (Betrug) מן עָוֶל כנ״ל. לקחתי לדוגמא את הנסמך, כי מלות היחס, כאמור, קשות להשוב בנפרד, וע״כ לא יבואו לעולם עם ה׳ הידיעה המניה לרוב דבר הנזכר והידוע. והנסמך מניח דבר שיודע רק ע״י הסומך, ולא נודע מכבר. אמרתי על ה׳ הידיעה והנסמך לרוב, אבל לא תמיד. מפני שאפשר במובן רק להשתמש בה׳ הידיעה תחת הנסמך ובנסמך תחת ה׳ הידיעה ד״מ: כָּל – נְבִיא׳ – משתמע יותר מכוון מאשר יאמר כָּל–הַנְּבִיאִים, כי הַנְּבִיאִים מורה על נביאים ידועים. אבל נְבִיא׳ בנסמך, ברמז על הסומך, מורה על נביאי דבר הנודע. כמו: נביאי האלהים, נביאי האמת וכו׳. וכן הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי–יַיִן יותר יפה תחת בַּמִּזְרָקִים. בחלק שמוש הלשון (Syntax) אאריך יותר על דבר זה. פה די ההערה הכללית, כי כח הנסמך ככח ה׳ הידיעה, אם נבין בהסומך דבר ידוע בעצמו, משא״כ במלות היחס *).

*) ר״ל כי מלת היחס אינה ראויה להיות סומך אחרי דבר שאינו ידוע בפ״ע. אבל להלן אצל באיבלי, שלהקך אמר שם שבמובן רק ישנם נסמך אל מלת היחס —המתרגם.

דוגמאות (Paradigma) של נטִיַת השם הכללי בלי ה׳ הידיעה:

	הערכים	יחיד	
א)	Nominativ	דָבָר	הנודע ע״י ההתחברות של השם שלפניו בל״ז
ב)	Genitiv	דְבַר	או בל״נ. כהוראת אנה תבוא לפעמים ה בסוף
ג)	Dativ	לְדָבָר	התבה תחת ל׳ בתהלתה כמו אַרְצָה תחת לְאֶרֶץ.
ד)	Accusativ	דָבָר	המתודע בפעל יוצא.
ה)	Vocativ	הַדָּבָר!	
ו)	Ablativ	מִדָּבָר.	

1, דְבָרִים. 2, דִבְרֵי. 3, לִדְבָרִים. 4, דְבָרִים. 5, הַדְּבָרִים! 6, בִּדְבָרִים או מִדְּבָרִים.

דוגמאות מהשם עם ה׳ הידיעה.

	יחיד	רבים
א) ב)	הַדָּבָר	הַדְּבָרִים
ג)	לַדָּבָר תחת לְהַדָּבָר.	לַדְּבָרִים תחת לְהַדְּבָרִים
ד)	אֶת־הַדָּבָר	אֶת־הַדְּבָרִים
ה)	הַדָּבָר!	הַדְּבָרִים!
ו)	הַדָּבָר תחת בְּהַדָּבָר.	בַּדְּבָרִים תחת בְּהַדְּבָרִים.

דוגמאות שמות תוארים בל״ז

		עם ה׳ הידיעה
א) ב)	אֵל גָדוֹל	הָאֵל הַגָּדוֹל
ג)	לְאֵל גָדוֹל	לָאֵל הַגָּדוֹל
ד)	אֶת־הָאֵל הַגָּדוֹל	וכו׳ וכו׳.

לנ׳. מה שאצל הלאטינים הוא בלי הבדל *). אבל אצל העברים ואחרים הוא בהבדל גדול. הנה איש או אישים מורים על איזה איש או איזו ׳אנשים׳. אולם אם הרצון על ׳איש או ׳אנשים ׳שכבר נזכרו׳ או ׳שהם ידועים לנו מכבר׳ אז צריך לבוא הַ לפני השם. והאות הראשונה בו נכפלת ע״י דגש. ואם האות הזאת אחת מהאותיות שאינן נכפלות ע״י דגש. אז צריך לבא באות ה קמץ תחת פתח כמו: וְהָאִישׁ גַבְרִיאֵל. אמנם יכולה געיא לבוא במקום הדגש והקמץ כמו הֶחָכְמָה הָחִתִּי וכדומה. ה הזאת נקראת ה הידיעה. היינו המורה על דבר ידוע לנו, ע״כ אקרא לה Indicativum היינו ׳המודיעה׳.

ה׳ הידיעה באה רק בשמות כלליים תוארים ובינונים. ולא בשמות עצמים פרטיים. מקורים **) ותוארי הפעל. שנצוין בהם תמיד יחידים ולא רבים ממין הזה. בנוגע לשמות המצטרפים, הנה השמות האלה לא יבואו לעולם בנפרד. כי אם בסמיכות. והתכונה של ה׳ הידיעה היא. שלא תבא לעולם לפני השם הנסמך. מטעם שאבאר להלן בפרק הזה.

יען אשר השמות אצל העברים אינם מקבלים נטיה בעצמותם. מציינים הערכים (Casus) שלהם ע״י אותיות ומלות היחס שקורין פראפאזיציא או פארטיקעל. ואלה הן: ל׳ אל׳ ב׳ מ או מן׳ עם וכו׳. ל׳ גם ב לפני השם מנוקדות בשוא. מ (בשביל שיבא תחת מן) מנוקד בחירק. והנון של ׳מן׳ משתלים ע״י דגש באות הבאה. ל׳ גם אל׳ מורים את הערך שקורין Dativ בלשונות לועזות. בְ׳ מ׳ מן׳ גם עם מורים את הערך שקורין Abletiv. להערך שקורין Accusativ אין אות או מלת היחס. ובמקומם רגיל לבוא המלה את.

---

*) ר״ל כי בלשון הלאטינית אין לה ארטיקל לפני השם — המתרגם.

**) ולהלן בפרק ט׳: הוא אומר. שאל המקור בבנין הכבד נוספת לפעמים ה׳ הידיעה כמו הַקְטֵר בירמיה וכן הַדַבֵּר שם? — המתרגם.

כל זאת הנני לברר בדוגמאות:

בֵּית אֱלֹהִים, שניהם שמות עצמים.

לֵב חָכָם, הראשון שם עצם והשני תואר.

חֲכַם לֵבָב גְדוֹל הָעֵצָה	להפך.
אוֹהֲבֵי טוֹב רוֹאֵי הַשָּׁמֶשׁ	בינונים פועלים.
בְּרֹא אֱלֹהִים,	מקור.
יוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים	מקור סומך ונסמך גם יחד,
מַשְׁכִּימֵי קוּם מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר	היחס כסומך ובינוני בנסמך.

לִפְנֵי הַשָּׁמֶשׁ, מלת היחס בנסמך מן לְפָנִים כמו תּוֹךְ מן תָּוֶךְ.

עֲדֵי עַד: עַד ועַד היינו בזמן בלתי מועד, פה מלת היחס סומכת ונסמכת.

מַכַּת בִּלְתִּי סָרָה, התואר הפעל "בלתי" הוא סומך.

אֵין חָכְמָה, פה המלה אֵין הוא נסמך מן אַיִן בנפרד כמו בַּיִת—בֵּית.

לבסוף הנני להזכיר פעם אחר פעם, לשית לב ברוח נכון על כל הנאמר בפרק החמישי אודות השם. כי לא יצלח שום אדם ללמוד את השפה הזאת הדק היטב, אם לא הבין את הנאמר עד היסוד בו, כי המקור בפעלים, וכן בינונים, וכן מלות היחס, וכן גם תארי הפעל, כלם המה שמות אמיתים ונכוחים אצל העברים.

פרק תשיעי.

על השמוש הכפול של השם, ועל הַנְטִיָה (Deklination) שלו.

בהזכירנו איזה שם כללי רצוננו להזכיר אישי אחד וגם אישים רבים שאינם ידועים לנו, או אישי אחד וגם אישים רבים הידועים

בינונים פועלים (Activa).

	בנפרד	בנסמך
זכר	פֹּקֵד · ·	פֹּקֵד,
רבים	פֹּקְדִים · ·	פֹּקְדֵי
נקבה	פֹּקְדָה	
או	פֹּקֶדֶת · · ·	פֹּקֶדֶת
או	פֹּקַדְתִּי *)	
או	פֹּקְדִית	
רבות	פֹּקְדוֹת ·	פֹּקְדוֹת
	מְפַקֵּד · · ·	מְפַקֵּד **)
רבים	מְפַקְּדִים · ·	מְפַקְּדֵי
נקבה	מְפַקְּדָה	
או	מְפַקֶּדֶת · ·	מְפַקֶּדֶת
רבות	מְפַקְּדוֹת · ·	מְפַקְּדוֹת
	מַפְקִיד · ·	מַפְקִיד
רבים	מַפְקִידִים ·	מַפְקִידֵי
נקבה	מַפְקִידָה · ·	מַפְקִידַת
או	מַפְקֶדֶת · ·	מַפְקֶדֶת
מזה גם	מַפְקֶדֶת	
רבות	מַפְקִידוֹת · ·	מַפְקִידוֹת
	מִתְפַּקֵּד ·	מִתְפַּקֵּד
רבים	מִתְפַּקְּדִים ·	מִתְפַּקְּדֵי
נקבה	מִתְפַּקְּדָה	
או	מִתְפַּקֶּדֶת · ·	מִתְפַּקֶּדֶת
רבות	מִתְפַּקְּדוֹת · ·	מִתְפַּקְּדוֹת

פְּעוּלִים (Passiva)

	בנפרד	בנסמך
	נִפְקָד · · · ·	נִפְקַד
רבים	נִפְקָדִים · ·	נִפְקְדֵי
נקבה	נִפְקָדָה	
או	נִפְקֶדֶת · · ·	נִפְקֶדֶת
רבות	נִפְקָדוֹת · ·	נִפְקְדוֹת
	מְפֻקָּד · ·	מְפֻקַּד
רבים	מְפֻקָּדִים · ·	מְפֻקְּדֵי
נקבה	מְפֻקָּדָה	
או	מְפֻקֶּדֶת · ·	מְפֻקֶּדֶת
רבות	מְפֻקָּדוֹת · ·	מְפֻקְּדוֹת
	מָפְקָד	
רבים	מָפְקָדִים	[illegible]
נקבה	מָפְקָדָה	
או	מָפְקֶדֶת	
רבות	מָפְקָדוֹת	
	גָּדֵל · · ·	גְּדֵל או גָּדֵל
רבים	גְּדֵלִים · ·	גְּדֵלֵי

*) כמו יוֹשַׁבְתִּי, שֹׁכַנְתִּי, יֹלַדְתִּי. (הערת המחבר)

**) בתנ"ך לא נמצא הבינוני הזה בנסמך, ונראה שלא היה יכול לבוא בסמיכות לפי המובן הנ"ל; מ"מ מאחר שבינוני זה משתמש לפעמים גם באיזו הצטרפות, נוכל לתת לו מקום פה. (הערת המחבר)

הפעלים; ורק הבדל אחד יש ביניהם. כי השמוש הראשי והעיקרי של שם העצם בכלל הוא לציין את הדבר בפ"ע בנפרד ולא בסמיכות, שזה אינה מתאים בפרט עם שמות עצמים פרטיים. שלא יבואו לעולם בסמיכות; ונהפוך היא בפעלים שאינם נשמעים בלי הצטרפות אל הפועל או הפעול, שע"כ יבואו רק לפעמים רחוקות בסגנון הנפרד.

איך שיהיה, הנה נקל ללמוד השנויים של השם העצם מן האופנים שבהם משתנים המקורים והבינונים. המורה בלי כל ספק שהראשונים מתהוים מהאחרונים. על כן הנני לסדר פה לוח על אופני הפעלים בשנוייהם בסמיכות, בהיותם כאמור מקור השנויים של כל השמות, ושמורים ככה בנקל בכח הזכרון.

המקור *) (Infinitivum)

בנפרד	בנסמך
פָּקוֹד	פְּקוֹד או פְּקֹד
	גם פְּקוֹדֶת מן פְּקֻדָּה

נִפְקוֹד (תמיד בנפרד) הִפָּקֵד

בנפרד	בנסמך	בנפרד	בנסמך
פַּקֵּד	פַּקֵּד או פַּקֵּד	נָגוֹשׁ	גֶּשֶׁת
פֻּקַּד	פֻּקַּד	גָּלֹה או גָּלוֹת	גְּלוֹת
		טוֹב	טוֹב גם טָב—
הַפְקֵד	הַפְקִיד	מָצוֹא	מְצוֹא או מְצֹאת
הָפְקֵד	הָפְקֵד		או מְצוֹאֶת [2]
הִתְפַּקֵּד	הִתְפַּקֵּד [1]	פָּקֹחַ	פְּקַח

אלה הם האופנים העיקרים של המקורים. ועתה אפנה אל הבינונים:

*) לרוב יבוא העבר להורות על המקור כמו דַּבֵּר, גַּדֵּל, בַּשֵּׁל המה מקורים בצירת העבר, כמי שאורה במקומו, ע"כ אין לי ספק כי צורת המקור היתה גם פָּקֹד עם קמ"ץ כפול וגם פָּקַד עם קמ"ץ ופתח; שמזה נתהוה פְּקַד בסמיכות, היינו מן פָּקֵד פָּקֹד ופָּקַד, מאשר ידובר על אפני הפעלים באריכות במקומו, די פה רק להזכירם. (הערת המחבר)

[1] הפעלים מסודרים בארבעה בנינים פועלים ופעולים שהם: בנין הקל, בנין הכבד, בנין יוצא לשלישי ובנין החוזר המצרף פועל ופעול ביחד, כנזכר להלן בפרק השנים עשר, ולפי הבנינים האלה מסדר המחבר פה את המקורים, — המתרגם.

[2] ע"ד פְּקוֹדֶת הנ"ל.

הצרי בלפני האחרונה נהפך לפעמים אל שוא, ואותו של האחרונה לפעמים אל פתח, כמו: שֵׂעָר—שְׂעַר, זָקֵן—זְקַן, פֵּאָה—פְּאַת, מַקֵּל—מַקַּל. אולם לרוב נשאר האחרון כמו שלפני האחרון בלי שנוי. אמנם זה והרבה כיוצא בו אינני כלל מוחלט, כי נמצא בתנ"ך איך השם היה בעצמו בסמיכות פעם משתנה ופעם אינני משתנה, המורה כי בכתבי הקודש המבטאים (Dialekte) מעורבבים. על כן הרשות ביד כל אדם לשנות או להשאיר את הצרי וכן הקמץ כרצונו, מלבד הצרי שלפני י' הנשאר בכל מקום, כמו היכל. הנה אשמֻרה נמצא בכל מקום בכתבי הקודש בנסמך אשמרת אכן תלאבה—תלאבת, תעלמה—תעלמת, על כן אני אומר שהרשות לכל אדם לכתוב תלאובת תחת תלאבת, אשמורת תחת אשמרת, אעפ"י ששניהן אינן נמצאות בכתבי הקודש.

ואשר אמרתי פה על צרי וקמץ מוסב על כל מה שאין לו כלל מוחלט. במקום אחר אאריך על הדבר יותר. אמנם עוד דבר אחד אוסיפה פה, שראוי להשמע לקוים מה שאמרתי פה, ומה שהוא תכן כל הפרק הנוכחי, ומה שהוא בכלל יקר לידיעת הלשון הזאת.

בפרק שלפני זה אמרתי, כי הסיום בל"נ על ה וקמץ לפניה, או על ת בל"ר בשניהם על ות, היא אותות שמות התואר והבינונים. וזה מפני שהשם היה בעצמו של התואר מוסב פעם על זכר ופעם על נקבה, שעל כן צריכים לו סיומים כפולים. בשמות העצמים (Substantiva) אין הדבר כן, כי אם לפי שמוש הלשון נחשבים השמות שאינם מציינים לא ל"ז ולא ל"נ (neutra) למין נקבה, אם מסיימים באות ה או ת, או אולי באמור מפני שהם מתדמים משמות תוארים הנחשבים למין נקבה. אולם אחרת היא כוונתי פה. היינו באותו האופן שאנחנו משערים תהות שמות העצמים מן שמות תוארים ובינונים, כן מורים השנויים בסמיכות השמות על היותם מתדמים מהשנויים של המקורים והבינונים. כי כל השמות בלשון העברית (כידוע לכל הבקיאים בלשון הזאת) המה ילדי אפני

התבה, ועל הפין בגד־כפת לא שת לבו הרבה בספר זה, כמו שבכלל לא האריך לדבר על הדגש הקל, אלא על הדגש החזק, המוליד שנים באותיות ובתנועות.
המתרגם

פרק שמיני.

על התחברות (regimine) השם.

כל דבר מצוין אם שעומד בפני עצמו (absolut) או בהשָׁענו על אחר ליתר באור. ד״מ: ״העולם הוא גדול״ פה עומד ״העולם״ על עצמותו בנפרד (status absolutus); אולם במשפט: ״עולם האלהים הוא גדול״ עומד ״העולם״ בהצטרפות (status relativus) ובנסמך (constructus) שעי״ז המשפט ברור יותר: באיזה אופן מתהוה משפט כזה, הנני להורות כסדרו, ואתחיל בלשון יחיד.

השמות המסיימים באות ה שלפניה קמין או חולם, מהפכים ה אל ת והקמין לפתח. תְּפִלָּה בנפרד היא תְּפִלַּת בנסמך, ושעורו: ״תפלה של אחר״ וכן עָשׂה בנפרד, נכתב עֲשׂוֹת בנסמך, כמו ״יום עשות ה׳ אלהים״.

השמות עם שני קמצים, או רק קמין אחד, מהפכים בסמיכות את שלפני האחרון לשוא ואת האחרון לפתח, כמו: דָּבָר—דְּבַר, כְּבָר—כְּבַר וְהָב, חָכָם—חֲכַם, כמו שמכנה איוב ט׳ את האלהים: חֲכַם לֵבָב, וכן בָּרוּךְ, שָׁלוֹם, פָּקוּד, זָקֵן וכו׳ כלם מהפכים את הקמין שלפני האחרונה לשוא. וכן צְדָקָה בְּרָכָה, מהפכים את הקמין האחרון לפתח, ואת שלפני האחרון לשוא, ואת ה אל ת, ונתהוה מזה צִדְקַת, בִּרְכַּת, ומה שנהפך השוא הראשון לחירק היא מפני ששני שואין אינם יכולים לבוא בתחלת התבה. וזה נוהג תמיד—בלי שאהיה מוכרח לשנות ולשלש הדבר יותר מדי—בכל חירק ופתח לפני שוא *).

---

*) ר״ל בתחלת התבה בשניי הסמיכות, למנוע שני שואין בתחלת התבה שאי אפשר לבטא אותם. לתנועה הזאת הבאה במקום שוא קורא רז״ה בספרו „צוהר התבה״ בשם תניעה קלה״ היינו קלוטה וחלושה שאין בכוחה למשוך אחריה שוא נח, ע״כ השוא שאחריה הוא נע, ובגד״כפת שאחריו רפה כדין, ד״מ מַלְכֵי מהנפרד מְלָכִים. הפתח הוא תנועה קלה, ע״כ השוא נע ואחריו כ רפה. הבעל „אוהל משה״ השיג עליו ושאל אותי מדוע בִּרְכַּת, שהכף דגושה, ויצר לו כלל אחר, וקרא להתניעה במקום שוא בשם „חסון״ לישב על השאלות הנ״ל, וברח על „הקלה״ של הרז״ה לאמר: עתה תבוש הכלה (הקלה) מפני החתן (החסון). השאלות האלה לא עלו על לב שפינוזה, שהוא העיר רק על שני שואין שלא יבואו, בתחלת

השמות המסיימים בל״ז באות ה׳ מהפכים את התנועה האחרונה לקמץ כמו: יָפֶה—יָפָה, רָאֶה—רָאָה וכו׳. המסיימים בל״ז באות י׳, מהפכים בל״נ כמו הקודמים. או מקבלים עוד ת׳, כמו: שֵׁנִי—שֵׁנִיָּה או שֵׁנִית; שְׁנַיִם—שְׁנִיּוֹת. בכלל נמצא שם תואר כזה בשמות המורים מאיזה עם או מאיזו ארץ הוא הנושא. כמו: עִבְרִי—עִבְרִיָּה או עִבְרִית; כי צריך להעיר. שכל התוארים האלה בל״ז מתהוים משמות עצמים של ארץ מולדתם או של אבותיהם בהוספת האות י׳ עם חירק לפניה. יעי׳ הידיעת מספר החברות לפי הכללים בפרק הבא על התחברות השם. כמו: יִשְׂרָאֵל—יִשְׂרְאֵלִי, עֵבֶר—עִבְרִי, חֶבֶר—חֶבְרִי, כּוּשׁ—כּוּשִׁי, ירושלם—ירושלמי. לכל השמות האלה בל״ר נוסף רק ם׳ בל״ר כמו: עִבְרִים, כּוּשִׁים, אם שמות הארצות, שמהם נתהוו שמות היחס הוה. מסיימים בציון רבוי. או נחהו הציון היה בשמות היחס. כמו: מִצְרַיִם—מִצְרִי. השמות האלה מתהפכים מל״ז אל ל״נ כאשר אמרתי, רק בהוספת ת או ה עם קמץ לפניהן, אולם בל״ר הם מתוארים תמיד כמו שמות בל״נ עם ה׳ סופית. כמו: מִצְרִיּוֹת, עִבְרִיּוֹת וכו׳.

ונראה כי מה שבשמות התוארים תבוא האות ה עם קמץ לפניה או ת בסופם בל״נ יחידה. והאותיות ות ברבוי. הוא מפני שהעברים חשבו לרוב לל״נ גם שמות עצמים המסיימים ביחיד באות ה או ת וברבוי באותיות ות, או אולי מפני שחשבו את שמות העצמיים ההם כנולדים משמות תוארים.

אמנם דַי מזה.

פרק שביעי.

על המין בלשון זכר ובלשון נקבה.

שמות של אנשים, או של דברים השייכים לאנשים, יבואו בל"ז, שמות של נשים, או של דברים השייכים לנשים, יבואו בל"נ; אבל השמות של דברים אחרים, המה סתמיים (neutra) או כלליים (Comunia), ואף אם רבים מדברים כאלה נזכרים בתנ"ך בל"ז או בל"נ, אין זה כי אם במקרה, באשר מקצתם נזכרו באיזה מקום רק בל"נ, שבלעדי זאת המה נזכרים תמיד בל"ז, וכן להפך, ד"מ כָּנָף היא בכל מקום בל"נ, רק בדה"ב ג' י"א וי"ב הוא בל"ז, שע"כ חושבים המחברים את השם הזה כעין סתמי. אם לא היה לעינינו הספר ההוא, אז בלי כל ערעור היו מסדרים את השם הזה בשורת הנקבות, ואם היו לנו שמות כאלה יותר, אז היו אולי משנים כל הכללים, והיו חושבים הכללים כיוצאים והיוצאים ככללים, כי, לאמר במלה אחת, רבים הם שכתבו גראמאטיקה על הלשון הקדושה בתנ"ך, אבל אין גם אחד שכתב גראמאטיקה על הלשון העברית. אמנם נשוב לענין.

עוד נראה איך הכתוב באותו דבור בעצמו משתמש בשם אחד בשני המינים בתערובת, כמו (בראשית ל"ב ה') "אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו. לכן אסכים לדברי ר' שלמה ירחי *) האומר: "כל דבר שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו". ראה פירש"י במקומו שם. **)

שמות תוארים (adjektiva) משתנים מל"ז אל ל"נ בהוספת ת או ה עם קמץ, מלבד השנוים האחרים בתנועות לפי הכללים הקודמים. ד"מ חָכָם—חֲכָמָה, גָדוֹל—גְדוֹלָה, בָּרוּךְ—בְּרוּכָה, פֹּקֵד. פֹּקְדָה או פֹּקֶדֶת, אִישׁ—אִשָּׁה, גְּבִיר—גְּבִירָה, היוצאים מכלל הזה הם השמות עם סגול כפול, ששניהם צריכים להתהפך אל שוא, אבל למען לא יבואו שני שואין בתחלת התבה. נהפך הראשון אל פתח כמו: מֶלֶךְ—מַלְכָּה, שלפי הכללים הקודמים היה צריך להיות מְלְכָה.

---

*) רש"י, כך קראו לו קדמונינו, ואצלנו מאושר שמו יצחקי ע"ש אביו— המתרגם.

**) הפתגם הזה לא נמצא ברש"י, כי אם בר"א אבן עזרא — המתרגם.

קבוץ ושורק אינם נהפכים בל״ר לעולם; אבל זה צריך להעיר, כי התבות בסיום ות אינן אובדות תמיד בל״ר את השורק כמו שמות אחרים בסיום ה או ת האובדים תמיד כאמור את התבה האחרונה בל״ר. כי מַלְכוּת ברבוי מַלְכֻיּוֹת, וכן חָנוּת—חֲנֻיּוֹת.

השוא יכול להשתנות אך למען לא יבואו שני שואין בתחלת התבה. הן נראה לרוב התהפכות תנועות גדולות אל קטנות. אכן אם פְּרִי משתנה בל״ר אל פֵּרוֹת, גם כְּלִי אל כֵּלִים. מורה כי האות י ביחיד היא נוספת (paragogicum) שמזה בא כי הצרי שמחויב לו נהפך אל שוא. ומפני שהם אובדים את היוד הנוספת בל״ר, נשארת להם הצרי שלהם בל״ר, כעין השבת אבדה.

ע״י הכללים האלה נקל לכל אדם ללמוד, איך להפוך כל השמות מן לשון יחיד אל ל״ר, ולהכיר את היחידים בכל הרבים; ונשאר לנו לדבר מעט על הרבוי הזוגי.

שמות אחדים מתהפכים אל הרבוי הזוגי בתוספת האותיות (יהיו השמות זכרים או נקבות) י עם ם עם התנועות פתח וחירק. כמו: יום—יוֹמַיִם (שני ימים) הרבוי הפשוט היה יָמִים; שָׁנָה—שְׁנָתַיִם (שתי שנים). באופן הזה היה לנו הרשות, לפי הכללים הקודמים, להפוך כל השמות ברבוי השנים, לולא התרשלו האחרונים בדבר. בהשתמשם לרוב ברבוי הזוגי רק בדברים שנמצאים בזוגות טבעיים או מלאכותים שנעשים בשני חלקים, כמו יָד—יָדַיִם (תחת יָדוֹת), אֹזֶן—אָזְנַיִם; וכן במלאכותים שהם זוג זוג, כמו הצבת המורכב משני חלקים מכונה מֶלְקָחַיִם, וכן מִסְפָּרַיִם. מטעם זה אין לנו הרשות להשתמש ברבוי הזוגי להוראת המספר שְׁנַיִם אלא בשמות הנמצאים בתנ״ך במספר הזוגי.

השנוי הזה של הסגול בהאחרונה לקמץ ואותו בלפני האחרונה לשוא, הוא גלוי במשקל שוה זל"ה. הן הראנו לדעת, כי תבות בנות הברות רבות עם ה סופית מהפכות את ה אל ת, ואת ההברות אל סגול כפול, כמו: עֲטָרָה—עֲטֶרֶת, פְּקֻדָּה—פְּקֻדַּת.

גם פה כמו בהקודם יש להעיר, כי בשמות המסיימים באות ה או ת, מפני שאבדו את האותיות האלה ה או ת בל"ר, מקבל הסגול שלפני האחרונה ט"ב האחרונה ונהפך לקמץ. מלבד אותם שהסגול שלהם בלפני האחרונה משמש תחת שוא, כמו כל הבינונים ותוצאותיהם, ד"מ פֹּקֶדֶת יבא מפני הנגינה אתנח או סילוק תחת פֹּקְדָה, וכן תּוֹלֶדֶת תחת תּוֹלְדָה. אולם בל"ר הם שבים לקבל את השוא: תּוֹלְדוֹת, פּוֹקְדוֹת.

סגול שלפני האחרונה אשר שוא נח תלוי בו, אינו יכול להתהפך אל שוא, שלא יהיו שני שואין בתחלת התבה. ע"כ בל"ר ישָׁאֵר או יהיה פתח, כמו: אֶשְׁנָב—אֶשְׁנָבִים, מֶרְכָּבָה—מַרְכָּבוֹת. הולם לפני סגול נהפך לשוא, כמו: בֹּקֶר־ בְּקָרִים, אֹהֶל—אֳהָלִים. אחדים יוצאים מהכלל, שנזכרים בהלוח. מלבד זה יש תבות בנות הברה אחת שלפעמים מהפכים את החולם לקמץ, כמו: יוֹם—יָמִים, רֹאשׁ—רָאשִׁים; ולרוב נשאר במקומו, שכן גוֹי—גוֹיִם, אוֹר—אוֹרִים וכו'. וכן בהמסיימים עם ת ולהם סגול תאומים, כמו: פּוֹקֶדֶת. פתח מתהפך בל"ר רק לפני י כמו: יַיִן—יֵינוֹת, זַיִת—זֵיתִים. עוד נמצא בַּהֶרֶת, ברבים בֶּהָרוֹת.

גם חירק — מלבד אותם שאובדים את התנועה הזאת לפי הכללים הקודמים ואותם מעטים הרשומים בהלוח בסוף הספר — נשאר תמיד בלי שנוי. פה אדבר רק מחירק מקורי, לא מאותו *) המשמש בתחלת התבה לפני שוא למען לא יבואו שני שואין זא"ז, והוא נכר בהיות להתבה ה נוספת (paragogicum) בסופה. כמו אִמְרָה תחת אֹמֶר; מזה הרבוי אֲמָרוֹת. וכן דִּמְעָה מפני שהוא תחת דֶּמַע הרבוי שלו דְּמָעוֹת, כי כנ"ל הסגול האחרון נהפך לקמץ, והקמץ האחרון צריך להשָּׁאֵר בל"ר, אבל הולם וסגול בלפני האחרונה נהפכים אל שוא.

---

*) אצל רו"ה „תנועה קלה" הנ"ל — המתרגם.

לאלה נחשבים עוד השמות עם ה סופית. מפני שאובדים בל״ר, כאמור. התברה האחרונה עם הה״א. שע״כ כמו התבות בנות הברה אחת או אותם עם קמץ בהברה האחרונה צריכים להיות נטויים. ד״מ שָׂדֶה, קָנֶה, מפני שבל״ר הם אובדים הסגול עם ה׳, הם נוטים לכלל התבות בנות הברה אחת. ונשאר בהם הקמץ בל״ר כמו שָׂדוֹת, קָנִים. יבן מַמְלָכָה, מפני שהקמץ האחרון עם ה נופלים. נשארת התנועה שלפני האחרונה בל״ר כמו אותם עם קמץ באחרונה. ונטויים מַמְלְכוֹת.

מטעם זה נשאר הקמץ בתבות עם ת סופית גם בל״ר בהברה שלפני האחרונה, כמו: תּוֹלַעַת־תּוֹלָעִים. נשאר בהן הקמץ אף אם לא נכרתה מהן ההברה האחרונה בל״ר. כמו: זָוִית—זָוִיּוֹת, עֲמִית—עֲמִיתִים, גָּלוּת—גָּלֻיּוֹת.

הצרי בלפני האחרונה משתנה אל שוא, אך לפני חולם או שורק נשארת במקומה. כמו: עֵנָב—עֲנָבִים, אולם אילן נשאר עם הצרי: אִילָנִים. גם בשמות שהאחרונה בצרי היא נהפכת אל שוא. אם התנועה שלפניה שייכת לאיזן שנשארות במקומן בל״ר. או שאינן מתהפכות לשוא. כמו: מַקֵּל—מַקְלוֹת, פָּקִיד—פְּקִידִים, עֵד—עֵדִים. אולם הצרי נשארת במקומה אחרי שוא או תנועה שמתהפכת לשוא. כמו זָקֵן—זְקֵנִים, ואֵב—ואֵבִים וכו׳.

בתבות בנות הברה אחת או שתי הברות המסיימות באות ה או ת נשארת הצרי. כמו נֵר—נֵרוֹת, עֵד—עֵדִים, רֵעֶה—רֵעִים, שְׁאֵלָה—שְׁאֵלוֹת.

מלבד אלה ישנן בנות הברה אחת. שהצרי שלהן מתהפכת אל חירק, אך כאלה וכאלה היוצאים מהכלל אציע בהליה בסוף הספר. אשר הבטחתי לתת אל הקורא.

סגול בלפני האחרונה נהפך לשוא. אבל באחרונה נהפך לקמץ. וזהו מפני שכל השמות ברבים הם מלרע. אולם אותם שלפני האחרונה שלהם בסגול הם מלעיל. ועתה אם תשאר הסגול השני בל״ר. או צריכה התנועה לבוא בלפני האחרונה. נגד השמוש הכללי בל״ר הנ״ל. מטעם זה: מֶלֶךְ—מְלָכִים, אֶבֶן—אֲבָנִים, צֶדֶק—צְדָקוֹת, זֶבַח—זְבָחִים, נֶחָמָה—נְחָמוֹת, חֵטְא—חֲטָאִים, בֹּקֶר—בְּקָרִים.

פרק ששי.

על נטִיַת (Flexion) השמות מיחיד לרבים.

זאת נעשה בהוסיף לשמות זכרים חי ר יק ארוך לפני ם, ולשמות נקבות חולם לפני ת, ד"מ גַּן בּרִבּוּי גַּנִּים, וכן עֵץ—עֵצִים, אָח—אַחִים, אולם אוֹת—אוֹתוֹת, נֵר—נֵרוֹת, עוֹר—עוֹרוֹת וכו'.

מכלל הזה יוצאים שמות אחדים זכרים המצוינים בלשון רבים כמו נקבות, ואחדים נקבות המצוינים בל"ר כמו זכרים, ואחדים המצוינים בנטיתם מיחיד לרבים בשני האופנים גם יחד. ד"מ: אב—אבות, ובהפך; נשים: יש בל"ר נקבות שאין לו יחיד, ויבוא בציון זכרים: הֵיכָל, בשתים לרבים: היכלים וגם היכלות: מלבד זה יש להעיר, כי שמות סתמים (Neutra) נטוים ברבים בציון נקבות, כמו: גְדוֹלוֹת.

השמות עם ה סופית, יהיו זכרים או נקבות, יאבדו אותה בלשון רבים, כמו: עָלֶה—עָלִים, אִשָּׁה—אִשּׁוֹת.

בשמות נקבה עם ה סופית תבא לרוב ת תחת ה, ושתי ההברות שלפניה מקבלות סגול-תאומים, או בנגינות אתנח או סילוק מקבלות קמץ וסגול, כי מן עֲטָרָה יתהוה עֲטֶרֶת, ועם אתנח או סילוק עֲטָרֶת, וכן מן פּוֹקְדָה יתהוה פּוֹקֶדֶת או פּוֹקָדֶת, אולם אם האות שלפני האחרונה היא ח או ע אז תתהפך ההברה אל פתח, כמו: שׁוֹמַעַת, בֹּרַחַת תחת שׁוֹמְעָה, בּוֹרְחָה, מה שנהוג גם בשמות עצמים (Substantiven) כמו צַפַּחַת, מזה יבוא כי כל שמות נקבות עם ת סופית נטויות בל"ר כמו השמות עם ה סופית.

מלבד זה מהפכים לרוב השמות את תנועותיהם, היינו מן קמץ בהברה שלפני האחרונה יתהוה שוא כמו דָבָר—דְבָרִים, זָקֵן—זְקֵנִים, שָׂמֵחַ—שְׂמֵחִים, נָקִי—נְקִיִּים, רָחוֹק—רְחוֹקִים, בָּרוּךְ—בְּרוּכִים. וכן מתהפך קמץ בהברה שלפני האחרונה, (ד"מ זִכָּרוֹן, גִּלָּיוֹן) אל שוא, ונעשה זִכְרוֹנוֹת, גִּלְיוֹנִים. אולם אם ההברה האחרונה היא קמץ או אם התבה בת הברה אחת, אז נשאר הקמץ במקומו, או נתהפך לפעמים אל פתח, כמו: כּוֹכָב—כּוֹכָבִים, שָׂר—שָׂרִים, יָם—יַמִּים, שׁוֹשָׁן—שׁוֹשַׁנִּים.

או פחות מהם. אנחנו נקח כלם, מלבד מלות הקריאה והחבור וקצת מלות הטעם (Partikel), באמרי: אל השם. הטעם לסברא הזו ואיך היא מועלת להבין בנקל את השפה הזאת, יתבאר במה שיבוא.

את מה שאבין במלת השם הנני להציע בזה. אני מבין במלת השם תבה, שמציין בה מה שידוע לנו. אבן מה שידוע לנו כולל דברים, איכיות, מינים וערכים של הדברים, כמו כן פעולות ומינים וערכים של הפעולות. מזה נקל לנו להתבונן על המינים השונים של השמות.

ד"מ **איש** הוא שם אוה גבר; **חָכָם** או **גָדוֹל** הם איכיות הגבר; **הֹלֵךְ** או **יוֹדֵעַ** מציינים את הסגנון שלו; **בֵּין** או **תַּחַת** או **עַל** הם שמות המורים על הערך של הגבר אל דברים אחרים; **הָלוֹךְ** היא שם פעולה בלי ערך אל הזמן. ולהעיר ביחוד היא, כי הסגנון שקורין הלאטינים מקור (Infinitiv) הוא אצל העברים שם פשוט, שע"כ אין להמקור לא הוה ולא עבר ולא איזה ערך זמני בכלל. התבה **מְהֵרָה** היא איכות ההליכה. **הַיּוֹם** או **מָחָר** וכדומה הם ערכים זמנים, המצוינים גם באופן אחר, שע"ז נדבר בפרק אחר.

השם כולל ששה מינים: א) הנושא (Substantiv) שהוא מכיל שם עצם פרטי ושם עצם כללי כידוע, ב) התואר (Adjektiv), ג) היחס (Relativ), ד) הבינוני (Particip), ה) המקור (Infinitiv), ו) תואר הפעל (Aoverb), ונוסף לאלה הכנוי (Pronomen) שבא תחת השם העצם, כמו **אֲנִי**, **אַתָּה**, **הוּא** וכו' שנדבר ע"ז בפרק אחר.

בנידון האחרים יש להעיר, כי בשם עצם הפרטי מצוין רק איש יחידי, כי לכל אישי שם לעצמו, וכן לכל פעולה, ע"כ נמצא כי שם עצם פרטי וכן המקור ותואר הפעל יבואו רק ביחיד, אולם האחרים יבואו ביחיד וברבים. אני אומר "האחרים" כי גם מלות היחס תבואנה בלשון רבים, שע"ז נדבר בפרק העשירי.

הרגילים בני הארם, וביחוד העברים, ליחס לכל הדברים מישגי (Attribute) האדם, כמו: "הארץ שמעה והאזינה" וכדומה, אולי מפני זה או מטעם אחר מחולקים כל שמות הדברים במיני זכר ונקבה. במה נוכל להכיר זאת, ובאיזה אופן נהפך היחיד לרבים, אבאר בפרק הבא.

היא צריכה להיות מלעיל כמו דָּן אָנֹכִי. אם ההברה שלפני האחרונה היא שוא שאינו מקבל נגינה כגיל, אז יתהפך השוא בפעלים אל קמץ ובשמות אל סגול, ד״מ אם הפעל פָּקְדוּ צריך לקבל אתנח, אז יתהפך השוא תחת קֻ אל קמץ פָּקָדוּ; והתבה שִׁמְךָ באתנח אל שְׁמֶךָ. אולם בבינונים במין נקבה יתהוה מהשוא פעם סגול ופעם קמץ. וזהו גם אם הנגינה צריכה להיות זקף קטן.

גם זאת לדעת, כי הנגינה אתנח או סילוק מבטלת את איכות הנגינה המפסקת שלפניה. כאלו תחמוס אותה. מזה בא כי נגינה מפסקת שלפני שתי הנגינות האלה היא תמיד טרחא. שע״כ היא מורה תמיד כי יבואו אחריו אתנח או סילוק, ושלכן אין לה עוד איכות הפסקה, כי לא יעשה מלעיל בתבות, ויכול לרוב לבוא תיכף אחרי זקף קטן או נגינה מפסקת אחרת, ואחריו בעצמו יכול לבוא תיכף אתנה או סילוק. מעתה אם החלטתי לעיל כי שתי נגינות מפסיקות אינן יכולות לבוא זו אחר זו בלי אמצעי, הוא כלל לכל הנגינות חוץ מן טרחא, אשר כאמור אבד איכות הפסקה, מפני אתנח או סילוק שאחריו.

פרק חמישי.

על השמות (Nomine).

אצל הלאטינים נפלג הדבור לשמונה חלקים (8 Redetheile) אם גם אצל העברים כן, מוטל בספק, כי כל תבה בלשון עברית, חוץ ממלות הקריאה והחבור ומלות הטעם, יש לה איכות (כח וטיב) השם. המדקדקים לא הרגישו את הדבר הזה, והשבו מלות רבות כיוצאות מהכלל, שהן באמת ישרות ונכוחות לפי שמוש הלשון, והמה לא הכירו דברים רבים הנחוצים לידיעת הלשון והדבור.

איך שיהיה, אם היו להעברים חלקי הדבור במספרם כמו אצל הלאטינים,

וזה נעשה מפני שאך לפעמים רחוקות יבואו שני מפסיקים הרגילים לבא אחר משרתים זה אחר זה בלי אמצעי. רמז אחרי אתנח לא יבא תיפח סילוק. וגם לא זקף קטן; ובהפך אחרי סילוק יבוא אך לפעמים רחוקות מאד זקף קטן או אתנח. ואולם אם תבה הבאה אחרי אחת הנגינות האלה צריכה לאחת מהנה. או יעלה התבה הזאת להצטיין בנגינה כפולה. ומארכת אחת מתבותיה. אשר בלעדי זאת לא היתה ארוכה כמו ישעיהו ז' יח יְאֹרֵי מִצְרַיִם וְלַדְּבוֹרָה׳ שבתבת וְלַדְּבוֹרָה מפני הזקף קטן תבא נגינה אחרת על האות ד. אשר הברתה נארכת בנגוד הכלל הרגיל. וזה מפני האתנח שבתבה הקודמת. וכן במדבר כ״ה כי יבית יְנַהֲלֵם׳ מפני שתבא תיפח אחרי סילוק יש לה שתי נגינות. והברת ראות כי נארכת נגד החוק הכללי. וכן דברים יב א׳ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים. מטעם זה נמצא דברים יג יב וְכָל־יִשְׂרָאֵל שבאה נגינה על וכל שלא כדין מפני המקף. ובדומה משלים הרבה. ועוד משלים יותר שבהם נהפך הגעיא לנגינה מטעם כזה.

עוד צריך להעיר שיש בין הנגינות המפסיקות נגינה אחת ושמה קדמא שתבא תמיד אחרי התבה מלמעלה כמו הָעֹלִים ונבדלת רק ביאת מנגינה אחרת משרתה ושמה אזלא שתבא תמיד על ההברה הצריכה לנגינה. ועתה אם תבה עם קדמא כזה היא מלעיל. צריך לה נגינה אחרת להורות שהנגינה באה על ההברה שלפני האחרונה. כמו יָדַיִם׳ שבעבור זה תבוא אותה הנגינה כשם אזלא על האות ד להורות על מבטא התבה מלעיל. עוד אמצא סבות אחרות מפני מה תביא נגינה כפולה בתבה. היינו אם תבת מלרע. מטעמים שאבאר להלן תהיה מלעיל באותן התבות בעצמן. אז נשארת הנגינה באחרונה. וההברה שלפניה שצריכה לנגינה מקבלת נגינה אחרת. אבל הכלל הזה היא אך למותר. באשר הנגינה השניה אינה משתמשת למאומה.

עתה הנה העת להורות באיזו תבות צריכה הנגינה להיות מלעיל ובאיזו מלרע. אכן מאשר הדבר לא יבורר מהאותיות והתנועות בלבדן. אחשך אותי לעת שידובר בספר הזה על הפעלים. פה אעירה רק כי אתנח או סילוק מהפכים לרב תבות מלרע אל מלעיל. היינו בהיות ההברה האחרונה ואותה שלפני האחרונה ארוכות. שכן אם התבה אָנֹכִי צריכה לקבל אתנח או סילוק.

שהקמין נארך, אם באה הנגינה מלרע, אבל הגעיא נשמטת אם תבא הנגינה על מלעיל כמו הֶן אָנֹכִי. וככה תבוא געיא על התנועה השלישית שלפני האחרונה בתבות וַהֲקִימוֹתִי, הַכּוֹכָבִים, נְשִׂיאֵיהֶם. אם בתבה אחת תנועות גדולות רבות אז נראה תמיד שלא תבאנה לעולם שתי תנועות גדולות זא״ז בתבה בלי נגינה או געיא בראשונה כמו בְּשָׁבוּעֹתֵיכֶם. פה יש להעיר, כי לפעמים יבא קבוין תחת שורק. שאז דתו כדין תנועה גדולה, כמו מִשְׁבֻעָתִי, יען אשר השורק שבתבת שְׁבוּעָה נהפך לקבוין, הקבוין נארך כמו תנועה גדולה, כי בלי זה הוא קצר (תנועה קטנה).

עוד יש להעיר, כי תנועה קטנה עם שוא נח המחובר אליו, דינו כתנועה גדולה. כמו מֶנְקִתָהּ, מֹולַדְתִּי ובדומה, שהגדולה לפני הקטנה עם השוא, מתארכת ע״י געיא, כמו גדולה לפני גדולה שאין בה נגינה. ובכן שתי התנועות הראשונות בתבת הִתְיַצְּבוּ הן ארוכות, מפני שבכ״א מהן מחובר שוא, היינו בראשונה שוא בפועל, ובשניה שוא בכח ע״י הדגש באות צ. חוץ מהכלל הזה היא תנועה קצרה *) הבאה לרוב תחת שוא פשוט, למען לא יבואו שני שואין בתחלת התבה, כנ״ל בפרק השלישי. ד״מ התנועה הראשונה בתבת תִפְקְדוּ(?) היא קצרה, מפני שבאה תחת שוא. ויש כי קצרה לפני קצרה נארכת, מפני שהקצרה השניה תבא תחת שוא מורכב, שלפניו כאמור תבוא תמיד געיא. כמו וַיֶּחֶרְדוּ תחת וַיֶּחֶרְדוּ, ו עם פתח לפני י תבא פעם עם געיא ופעם בלי געיא, כמו וַיְדַבֵּר־וַיְדַבֵּר.

אלה המה הכללים של הנגינה געיא, לפי מה שנודעת לנו מהתנועות בלבד, ונשארת לנו עוד אחרת במלות היחס, שאבאר במקומו.

אמנם לא אתעכב במה שרגילים היהודים, בעבור הנגינה המזמרת ~ שקורין זרקא, להעתיק את הגעיא אל ההברה שלפני הזרקא, מפני שאין לחקות הדבר אצל אותם שמדברים ולא מזמרים בלשון העברית.

אבן זאת צריך להודיע, כי לרוב תבא תחת געיא נגינה אחרת; וייש תבות שנמצא בהן שתי נגינות, וההברה אחת בהן נארכת שלא כדין לפי הכללים הקודמים.

---

*) אצל בעל צוהר התבה שמה תנועה קלה, והרבה נתחבט בעדה עמו בעל „אוהל משה״ — המתרגם.

לפני חטף, תהיה גדולה או קטנה, תבא הנגינה הזאת, כמו נַעֲשָׂה, יען אשר השוא המורכב בחטף אינו נבלע לעולם, היינו שאינו מחובר אל התנועה שלפניו (נח) אלא עם אותה שאחריו (נע). ונראה עוד מכאן כי תנועה גדולה לפני שוא פשוט צריכה להתארך או לקבל את הנגינה הזאת, למען יודע היטב כי השוא אינו נבלע בקרבה, כי אם מחובר (נע) אל התנועה שאחריו; מזה הָבאי, שׁוֹמרים, קָרבי, פָּקדה, שיש להם געיא. וכן הָגני, אעפ"י שחירק קצר הוא מבוטא כארוך מפני השוא נע שאחריו.

אעפ"י שהשוא תחת אות דגושה הוא ג"כ מבוטא, מ"מ לא תבא געיא על התנועה שלפניה, אם האות הנכפלת ע"י הדגש אינה מאותיות שאינן מקבלות דגש או שאינן נכפלות כנ"ל בפרק שני. והטעם לזה לפי דעתי מפני שהדגש מורה על היות האות הראשונה מהכפלת הדגש שייכת אל התנועה שלפניה ונבלעת בה כמו שוא נח, ע"כ דין התנועה שלפני שוא הנולד מהדגש המכפיל כדין תנועה שלפני שני שואין, שהראשון מהם נבלע כנ"ל והשני מבוטא, היינו שהראשון נח והשני נע.

אם תנועה אחרי איזה שוא צריכה להיות נארכת, אז צריכה גם התנועה שלפני השוא הזה להיות נארכת ע"י געיא. הכלל הזה מושל בין שיהיה השוא בפעל, ובין שיהיה רק בכח הדגש החזק, כמו הבקעני; יען אשר הפתח אחרי השוא הפשוט צריך להיות נארך בעבור השוא המורכב שאחריו, ע"כ צריך גם הפתח לפני השוא הפשוט להיות נארך. מטעם זה תבוא געיא כפול גם בתבות וישקדו, תהללו ובדומה. וזה הכלל גם אם השוא רק רמוז בכח הדגש החזק כמו מקטרת שתבא געיא על כ"א משני הקמץ, משום שנקרא במבטא מקמטרת, כי לפני הקמץ נמצא שוא בכח במבטא הדגש. ומפני שהקמץ הזה צריך להיות נארך בשביל השוא המורכב שאחריו, ע"כ נארכת גם התנועה שלפני השוא הנבלע בהדגש. מזה ויקרבהו, הנערה, המקששה, במתנה, וכן רבים ממין הזה שתבוא בהם געיא כפול.

שתי תנועות ארוכות (גדולות) בלי נגינה או געיא בתבה אחת אין במציאות. ועתה אם התנועה שלפני האחרונה והתנועה שלפניה ארוכות, והנגינה תבא מלרע אז תבא געיא על התנועה השלישית שלפני האחרונה כמו אָנֹכִי

טרחא, ברביעי אתנח, ובחמישי עוד הפעם טרחא; וגם בסדר אחר: בראשון זקף קטן, בשני טרחא, בשלישי אתנח, ברביעי עוד הפעם זקף קטן, ובחמישי עוד הפעם טרחא. ואם ששה חלקים, אז יבואו המפסיקים בסדר הזה: רביע, זקף קטן, טרחא, אתנח, זקף קטן, טרחא. ובאופן כזה משמשים עוד מפסיקים אחרים, להפריד או להבדיל בין חלקים רבים. אולם זקף קטן ורביע שוים בהפסקה, ומשמשים לרוב לתכלית זו, ואין חפצי להאריך בהם, כמו שאין רצוני להאריך בנגינות אחרות הנקראות "משרתים" אצל המדקדקים. אכן צריך להעיר, כי טרחא אינו משמש להפסקה בלבד, כי גם ביחוד להורות על סילוק או אתנח הבאים אחריו, כי אחרי טרחא לא יבא מפסיק אחר בלתי אם אתנח או סילוק, ובהפך אין אתנח או סילוק שלא יבוא טרחא לפניהם, מטעם שאבאר להלן, התבה שאין בה נגינה מלמעלה או מלמטה היא מחוברת עם התבה שאחריה ע"י קו שקורין לו המדקדקים מקף, כמו כי־טוב.

הנגינות משמשות עוד כאמור, להרים (להאריך) או להשפיל (לקצר) את ההברה, (Silbe) כי תבאנה על או תחת האות אשר הברתה תרום (תתארך) או תשפל (תתקצר). כל תבה אשר הנגינה שבה תבא בהברה (Silbe) האחרונה נקראת מלרע, ואם תבא בהברה שלפני האחרונה נקראת מלעיל. בהברה או בהתבה שלפני סילוק או מקף יבא קו קטן תחת האות במקום הנגינה כמו הָאָֽרֶץ; ובן עֲשֶׂה־פְּרִֽי. הקו הזה נקרא בפי המדקדקים געיא, והוא נשמט אם התבה שלפני מקף רק בת תנועה אחת, כמו, כִּי־טוֹב.

בתבה בת הרבה הברות רגיל לבא שתי נגינות, האחת להורות על מלעיל או מלרע בבואה על האות האחרונה או שלפניה. והשנית על האות שלפני המלעיל, להורות על הרמת (הארכת) הברתה כמו בְּמֽוֹעֲדֵיכֶם, הַֽנֹּועָדִים, והנגינה הזאת היא לרוב געיא, ותבא במעט תמיד לפני חטף. לפעמים תבאנה גם שליש נגינות געיא בתבות של הרבה הברות, כמו וַֽיְבָֽרְכֵֽהוּ.

למען דעת איזו הברה תרום או תתארך ע"י נגינה, או באיזו תבות תבאנה שתים או גם שליש נגינות, צריך להתבונן על הכללים האלה: בכל תנועה שלפני שוא נע, הנזכר בפרק הקודם, תבוא געיא, היינו שהיא נמשכת באריכות קצת, להורות כי השוא שאחריה שייך להברה הבאה אחריו, מזה נראה שבכל תנועה

בהפוך (כנהוג לרוב בקריאת חלקי תפלות פעמים רבות) הסמו את הקריאה הנמהרת ע״י ציוני הנגינות. ע״כ אניח הדקדוקים ועירים על פרטי הנגינות אל הפרושים ובעלי המסורה, ואזכיר פה רק את מה שיש בו איזו תועלת כפי הנראה.

הנגינה משמשת להפסיק או לחבר את חלקי המאמר או הפסוק. וגם להרים (להאריך) או להשפיל (לקצר) את התבה. ולא נמצא נגינה המורה סוף הפסוק או המאמר. הציון התמידי לסוף הפסוק הוא בשתי נקודות כמו ״הָאָרֶץ׃״ — וישנו הציון הזה סִלּוּק המורה לרוב. אך לא תמיד. חתימת המאמר.

אולם חלקי המשפט או המאמר או הפסוק נפרדים כאמור ע״י נגינות. במלות חלקי המשפט אין כונתי על הפעלים בלבד. כי גם על נטיות השם (Declination). רצוני לאמר כי הנגינה שיש לה תמיד איכות הציון (Komma) בלשונות לועזות משמשת גם להבדיל את הנושא (Nominativ) והפעל מן הנשוא (Accusativ) שלו. ומן הנטיות (Casus) האחרות. וזה אם הנשוא יבא אחרי הנושא. אבל אם יבא בין הפעל ובין הנושא. אז יהיו הפעל והנשוא והנושא רק חלק אחד מהמשפט, וכן הדין בשני פעלים המחוברים ע״י ו החבור בלי שם אחר מלבד הנושא שביניהם *).

ע״כ אם לא נמצא בהפסוק אלא חלק אחד שצריך להפסיקו. הוא מציין בנגינה שקורין **טרחא** תחת התבה ותמונתה כזו בָ֖. אם יש בפסוק שני חלקים שצריך להפסיקם. יבא תחת החלק הראשון **טרחא**. ותחת החלק השני הנגינה שקורין **אתנח** בתמונה כזו בָ֑. הנגינה הזאת היא היותר יקרה בין הנגינות המפסיקות חלקי הפסוק. כמו שנבאר להלן. בפסוק אחד לא נמצא אלא אתנח אחד. ורק לפעמים רחוקות יבואו שנים בו. אם נמצא בהפסוק שלשה חלקים שצריך להפסיקם. אז יבוא בראשון **טרחא**. בשני **אתנח**. ובשלישי עוד הפעם **טרחא**. ואם ארבעה חלקים — אז יבואו לרוב בראשון על התבה שתי נקודות. בָ֔ ושם הנגינה הזאת **זקף קטן** — בשני **טרחא**, בשלישי **אתנח**, וברביעי עוד הפעם **טרחא**. ואם חמשה חלקים להפריד בהפסוק. אז תבא בראשון לרוב נקודה על התבה שקורין **רביע** (rabiagh) בָ֗, בשני **זקף קטן**, בשלישי

*) בדברים האחרונים האלה שהם קשי הבנה יש איזה בלבול ושבוש או חסרון בס״ס. כמו שהעירו ע״ז המו״ל בספרי שפינוזה V. u. L. — המתרגם העברי.

פרק רביעי.

על הנגינות (Accente).

הכללים על הנגינות אצל המדקדקים מעמיסים יותר משא לעיפה על הלומדים שפת עבר מאשר יאלפום בינה. עוד נוכל לכלכל אותם. אם יועילו לנו באיזה אופן לידיעת המבטא הנכון בשפה. אבל אם נשאל את היותר בקיאים בדבר. המה מוכרחים כלם להודות. שאין בידם טעם מקובל לגודל המספר של הנגינות. ולי נראה שצריך להיות טעם ידוע בדבר. בתחלה הואלתי לחשוב שהממציאים את הנגינות סדרו אותן לא בלבד לתכלית המדבר להרים או להשפיל קולו. בתתו רֶוַח ידוע בין חלקי הדבור לפי תכנם. כי אם גם לציין את נענועי הרוח של המדבר בחום הגיונו. שרגילים אנחנו בדבור בע״פ להראות ע״י שנוי הקול ותנועת אברי הגוף. בפישוט ידים ובקריצות עינים ובשעטת רגלים ובעקימת הפה וברמיזות עפעפים ובפשוק שפתים וכדומה במיני נענועים כאלה המכונים בלעז: gesten ,Mienen. העוזרים את המדבר להסביר את השומעים את מחשבותיו. כי שונה קולו של המדבר בפשיטות ושל המדבר בהתול. שונה קולנו אם נדבר בשבחו של איזה אדם. אם נתפלא על איזה דבר. אם נדבר לגנאי איזה דבר. אם נלעג ונבזה דבר־מה. שבכה משנים אנחנו קולנו ותנועותינו לפי חום הגיוננו והתפעלותנו. ויען אשר ממציאי האותיות בכל הלשונות התרשלו ולא השתדלו לציין התפעלותנו בסימני צורות הכתב. הואלנו להראות מצב רגשנו היטב יותר ע״י קולנו החי מע״י צורות הכתב. ובכן חשבתי כי הממציא את הנגינות בשפת עבר רצה למלאות את החסרון הזה בלשונות אחרות. אולם כאשר בחנתי את הדבר יותר. ראיתי כי השערה כזאת איננה נכונה. ונהפוך היא. כי הנגינות לא בלבד שהן מערבבים את נענועי הרוח בהתפעלותינו. אלא מבלבלים גם את המלים בעצמן. בלי הבדל אם הדבור בהתול או בפשיטות. ולאותה הנגינה בעצמה הוראות שונות בחבור חלקי הדבור. עד שנראה לנו לפעמים חסרון במספר הנגינות עם כל הרבוי הגדול שבהן. לכן אני חושב עתה. כי הואילו להשתמש בנגינות האלה אחרי אשר התחיל המנהג בעדת הפרושים. לקרא במקהלות העם את חלקי ספרי הקודש בכל ימי שבת ומועד. ולמען לא ימהר הקורא לקרות

או שוא נע (mobile). השוא מבטא אם הוא נמצא בתחלת התבה או באמצע אחרי תנועת הברה ארוכה (תנועה גדולה) כמו בראשית, או פְּקֻדָּה (pakedah) בָּרְכוּ (berechu) יִירְאוּ (jereu) פּוֹקְדִים (pokedim) הוּבְאוּ (hubeu). בשני שואין זה בזה מבטא רק השני כמו תִּפְקְדוּ (tiphkedu). על כן מבטא השוא תחת אות הדגושה כמו פִּקְּדוּ (pikkedu) כי הנקודה באות ק מכפלת אותה. שעל כן השוא הראשון נבלע בהברה שלפניו. מטעם זה מבטא השוא אם אות כפולה באמצע התבה כמו הִנְנִי (hineni) שאז השוא תחת הנון הראשונה מבטא שאם היה נבלע בהברה שלפניו לא נשמע רק נון אחת כמו הִנִּי (hinni).

מלבד אלה נבלעים שואין (schevata) אחרים בהברה שלפניהם וביחוד יש להתבונן כי אני אומר בפירוש שכל שוא המבטא נמצא או בתחלת התבה או באמצעה כי בסופה אינו מבטא לעולם. להתבונן יותר עוד יש להעיר כי כל שוא הוא הברה שאינה נשמעת בפ״ע כי אם תמיד היא תלויה בפניה להברה שלפניה או שאחריה. על כן לא נמצא שוא בתבה בת הברה אחת. מזה נראה שכל שוא אינו אלא e קצרה מאד בהיותו תלוי בהברה שלפניו. והוא מבטא רק בהיותו תלוי בהברה שאחריו. כי אז הבטוי שלו נשמע יותר. אולם בראשית התבה אינו יכול להיות תלוי בהברה שלפניו. ובסוף התבה אינו יכול להיות תלוי בהברה שאחריו שאז הוא רק נבלע (corripitur verschlukt). בהיות שני שואין באמצע התבה או תלוי הראשון בהברה שלפניו והשני בהברה שאחריו. מזה יוצא עוד שלעולם לא יבואו שני שואין בתחלת התבה או באמצעה אחרי תנועה ארוכה (גדולה). כי שני שואין אינם יכולים להתלות בהברה שאחריהם.

אותיות הגרון אינן מקבלות שוא מבטא, ולפעמים רחוקות מקבלות שוא נבלע: תחת זאת יש להן שלש הברות ממוצעות בין בטוי קצר ובין בטוי יותר קצר והן נקראות חֲטָפִים (ghatephim) ומסומנות ככה: חטף־פתח ֲ, חטף־קמץ ֳ, וחטף־סגול ֱ. הראשונה מציינת הברה קצרה מהברת פתח. השניה הברה קצרה מהברת קמץ הקצר. והשלישית הברה ממוצעת בין סגול הקצר ובין שוא הקצר מאד.

השמוש הוריש לרוב. כי אות אחת בין שתי תנועות צריכה להיות כפולה מטעמים ידועים. וכאמור מצוין הכפל הזה ע"י דגש באמצע האות. לפעמים הוריש שמוש הלשון גם הכפל של איזו אות ממוצא הגרון שאינה יכולה להכפל ע"י דגש. כנ"ל בפרק השני. אז תשתנה התנועה שלפניה באופן כזה: אם התנועה שלפני האות ההיא פתח. אז יבא הדגש הדרוש באות הגרון תחת הפַּתָּח ונעשה ממנו תנועת קמץ כמו הָעֹבֵר תחת הַעֹבֵר. אבן לפני ה או ע משתנה הפַּתָּח גם לתנועת סגול כמו הֶעָנָן תחת הַעָנָן; ואם התנועה ההיא חירק, אז תקבל עוד נקודת הדגש אצלה ונעשה צרי. כמו מֵהֶם תחת מִהֶם, אם קבוץ לפניה. אז ישתנה אל חולם וֹ או שורק וּ. השנויים האלה אינם כלל בלי הוין. כי לפעמים לא ישתנו התנועות לפני אותיות הגרון. האות ר אחרי קבוץ מקבלת הכפלה. על כן לא תבאנה לעולם התנועות קמץ צרי סגול חולם ושורק לפני דגש המכפיל אות בין שתי תנועות.

התנועות נחלקות לארוכות (גדולות) וקצרות (קטנות) כזה: פַּתָּח היא a קצרה. קמץ היא הברה ארוכה וקצרה. כי הוא מבוטא או כמו a ארוכה. או כמו o קצרה. כמו פָּקְדָה (pakedah) שכל a בתבה זו ארוכה. וכמו גָּרְנִי שהקמץ תחת ג מבוטא כמו o קצרה (o mikron בלשון יונית). סגול היא קצרה. צרי ארוכה. שוא היא הברה היותר קצרה. חירק שאחריו יו"ד נחה היא הברה ארוכה. ובלי יו"ד נחה היא קצרה. חולם הוא הברת o ארוכה. לרוב תבא הנקודה עלו נח. ולפעמים גם על ה או א. קבוץ היא הברה קצרה ושורק ארוכה.

ידעתי כי ההבדלה הזאת לא תיטב בעיני ר' אברהם בלמיס *), אבל בלי כל טעם; כי הדבר בשמוש הלשון מאז, יוצא בטח ממה שיבא.

בראשונה יש להעיר כי הכפלת אות. שאפילו אינה מאותיות הגרון. יכולה להיות מצוינת תחת ע"י דגש הנ"ל גם ע"י השתנות ההברה שלפניה מקצרה לארוכה. כמו הֻתַל תחת הִתֵּל או התתל.

ההברה שוא משום קצורה מאד מתחברת (נבלעת) לפעמים עם ההברה שלפניה והיא אז שוא נח (quiescens). ולפעמים היא מבוטאה בפ"ע ונקראת

*) מחבר הספר הנודע „מקנה אברהם" — המתרגם.

פרק שלישי.

על התנועות ותמונותיהן ושמותיהן והוראתן ושמושן.

כבר הזכרתי כי התנועות בשפת העברים אינן אותיות בעצמן, אלא כעין נשמות האותיות. והן לפעמים חסרות לגמרי או מסומנות ע״י נקודות וקוים. כזה:

בַ הקו תחת האות מציין שנשמע אחרי האות הברת a. ושם הציון הזה פתח.

בָ הקו עם נקודה תחתיו מציין הברה מורכבת מן a עם o ושמה קמץ.

בֶ שלש נקודות מציינות e או דומה אל האות y בלשון יונית ושמותן סגול.

בֵ שתי נקודות ואו״ז מציינות הברה מורכבת מן a עם i ושמותן צרי.

בְ שתי נקודות וע״ז מציינות e קצרה ושמותן שוא.

בִ נקודה אחת תחת האות מציינת שנשמע אחריה הברת i ושמה חירק.

בֹ נקודה ממעל לב (apese) האות מציינת הברת o ושמה חולם (gholem).

בֻ שלש נקודות תחת האות באלכסון לימין מציינות הברה דומה אל האות (Upsilon) בל״י ושמה קבוץ.

בוּ כבא אחרי האות ו Vau עם נקודה בתוך מציינת הברה מורכבת מן o עם u או האות a בל״י ושמה שורק.

ההברה המורכבת (Diphtong) ai מצטיינת ע״י פתח עם י׳ אחריו כמו דְבָרַי (Debarai), אם הנגינת איננה גדולה. כמו שנבאר בפרק הבא.

ההברה המורכבת (Diphtong) au מצטיינת ע״י קמץ עם י׳ יחדיו ועם ו אחריו כמו דְבָרָיו (Debarau), וגם ע״י פתח כמו קַו (Khau) — אמנם היהודים בארצות היונים רגילים לבטא (debarao).

ההברה המורכבת Eu מצטיינת ע״י ו אחרי צרי כמו שָׁלֵו (Schaleu). אם מלבד אלה היו עוד הברות מורכבות אחרות. לא אוכל להחליט. באשר לא נדע הרבה את מבטאי הקדמונים. בהיות השפה היה מדברת.

כל תנועה או הברה נשמעת תמיד אחרי האות, אם לא נמצא בסוף התבה אחת משלש אותיות הגרון אחרי צרי או חירק או חולם או שורק. כי אז הן מנוקדות בפתח הנשמע קודם האות. שע״כ נקרא אצל המדקדקים פתח גנובה כמו שֹׁמֵעַ (Schomeahg). גָבֹהַּ (gaboah), פָּתוּחַ (patuagh).

מזה בא שאם נחוץ להכפיל אות בין שתי תנועות. שלא נכתבות שתי אותיות בפועל. אלא הכפל מסומן ע״י נקודה באמצע האות הנקראת דגש. כמו פִּקֵּד תחת פִּקְקֵד;

אותיות הגרון אינן יכולות להִכָּפֵל בין שתי תנועות. מפני שהן מציינות איזו פתיחה של הגרון כעין נשימה. ע״כ אינן יכולות להִכָּפֵל אצל העברים (כמו האות H אצל הרומיים בשפת לאטינית) בבואן בין שתי תנועות. גם האות ר אינה יגילה להִכָּפֵל בין שתי תנועות. מפני שמבטאה תמיד רך ורפה באמצע התבה. ע״כ לא יבא לעולם דגש בחמשת האותיות אההע״ר.

עוד יש להעיר שאף אם כפל האות בין שתי תנועות מסומן ע״י נקודת דגש. אין הדבר כן בהפוכו. שיציין כל דגש כפל האות שהוא בקרבה. כי הנקודות האלה משמשות גם להפוך את האותיות בגד״כפת ממבטא רך (רפה) למבטא קשה או חד (דגיש) כמו שהעירותי במקומו. עוד תבוא לפעמים נקודה באות ה בסוף התבה. מפני סבה שנזכיר להלן. אבל איננה נקראת דגש אלא מפיק.

אותיות בגד״כפת בתחלת התבה מקבלות דגש ומבטאן קשה כנ״ל, אולם מבטאן רך ורפה (בלי דגש) אם האות האחרונה מהתבה שלפניהן היא מאותיות הנחות. שאז בגד״כפת בתחלת התבה שאחריהן רפות. מלבד ה מפיק שאינה נחשבת לאות נחה. או אם באות הנחה נגינה גדולה (מפסקת) שאז בגד״כפת שאחריה דגושות.

האותיות ממוצא אחד מתחלפות לרוב בספרי הקודש. כמו **א** תחת **ע**, **ס** תחת **ז**. **ב** תחת **פ**. **ט** תחת **ת** וכו׳. והסבה לזו, לפי דעתי. מפני שספרי הקודש נכתבו מאנשים השונים במבטאי הלשון (דיאלעקטע). ומפני שהמבטאים השונים לא נבדלו עדיין לפי המקומות שבהם משל מבטא זה או אחר. וזה נראה בספרי הקודש בעצמם. שכן מצינו כי אנשי שבט אפרים השתמשו תמיד באות **ס** תחת **ש** ששתיהן ממוצא אחד. ובכל זאת אין אנו רשאין לחקות חלוף האותיות ממוצא אחד הנמצא בספרי הקודש. כי אז תהיה כזאת בלבול המבטאים בהפסד טהרת הלשון.

פרק שני.

על תמונת האותיות והוראת שמותיהן וסדרן ושמושן.

בשפת העברים עשרים ושתים אותיות אשר תמונותיהן וסדרן נמצאות כבר אצל הסופרים הקדמונים. כזה: א (שאין לבאר שמושה ע"י איזו אות מלשונות לועזיות בארצות המערב ומציינת כאמור פתיחת החך), ב (b), ג (g), ד (d), רק ירפה בלי נקודת הדגש. ה (h) (מציינת ביאת הקול מעומק הגרון). ו (Vau v וגם u. ובמחשבה לי שהקדמונים לא בטאו אותו מעולם באופן אחד. אמנם איננו מין Vokal. אלא אות המציינת כי תחלת הבטוי נשמעת מהשפתים). ז (z). ח (gh). ט (t). י (מציינת כי הבטוי נשמע בתחלה מאמצע הלשון והחך. וכמו ו (u) כן גם י (i) מבטא בעצמו בלי נשמע קול Vocal אצלו). כ (k) אם נקודת דגש באמצעה. אבל בלי נקודה כמו ch או x בלשון יונית). ל (l). מ (m). נ (n) ס (s). ע (hg ושמו עין (Hgain). פ (p עם נקודת דגש באמצע. ובלי נקודה היא כמו ph). צ (ts). ק (kh). ר (רק ירפה באמצע התבה והר (הוק) בראשיתה). ש (ימנית sch ושמאלית s כמו סמך) ת (Thau-th רק ירפה בלי נקודה. ועם נקודה היא קשה כמו t). לאותיות במנפ"צ הבאות בסוף התבה יש להן תמונה נארכת ומ"ם התומה. ורגילים העברים לשלב את האותיות א"ל בתמונה אחת קצרה כזה: ﭏ.

זה הכתב הסורי (האשורי) שבו בחר עזרא מהכתב העברי הקדמוני. ובו משתמשים הפרושים בכתביהם הקדושים לתפלות איזו אמונה טפלה: אבן המחברים בעצמם השתמשו לרוב במיני-כתב אחרים.

לתועלת גדולה חלקו המדקדקים את האותיות בחמשה סדרים. לפי מוצאם מרבית הפה כזה: אהח"ע נקראות אותיות הגרון. בומ"ף מהשפתים. גיכ"ק מהחך. דטלנ"ת מהלשון, וסצר"ש מהשנים.

לכל אות באמצע התבה צריכה תנועה, ארוכה (גדולה) או קצרה (קטנה). או קצרה מאד (שוא). מלבד האותיות אהו"י שע"כ נקראות אלמות או נחות.

פרק ראשון.

על האותיות (Consonanten) והתנועות (Vokale) בכלל.

יען אשר יסוד כל לשון הן אותיות ותנועות. עלינו לדעת בראשונה. מה אותיות ומה תנועות בשפת העברים.

האות הוא ציון תנועת הפה המשמיע איזו הברה. ד״מ **א** מציין כי ההברה נשמעת בפתיחת הגרון. **ב** מורה כי ההברה נשמעת בראשונה ע״י פישוק השפתים. **ג** משמיעה ההברה בנגיעת קץ הלשון אל החך. וכן הדין בשאר האותיות. התנועה הוא סימן הברה ברורה ומיוחדת. הסימן הזה בשפת העברים איננו אות. אלא נקודה וקו. שע״כ מכונים הסימנים האלה אצל העברים ״נשמות האותיות״. ואותיות בלי נקודות נקראות ״גוף בלי נשמה״.

לברר יותר ההבדל שבין האותיות ובין התנועות. נאה המשל של החליל (Flöte) ביד המנגן: הקול הפשוט של החליל הן הברות תנועות נגינותיו. אולם הנקבים שעליהם ממשמשות אצבעות המנגן לשחק בהם הן אותיותיו.

ודי מזה.

עצמם ולא בהצטרפות. עד ששמות עצמים פרטיים לא יבואו לעולם ביחס הנסמך.

את כל הדברים האלה מברר שפינוזה ע״י חפש מחופש במקרא, וע״י ריבה ליהות. ובכלם נראה איך רוח שיטתו בפילוסופיה מרחפת על דעתו בתורת הלשון העברית. ונבכה על אשר לא עלתה בידו להשלים גם את החלק השני על שמוש הלשון; כי אז היה בידו יפה לחדש גדולות ונצורות ברוח הגיוני הנעלה.

הפעל (שגם המה שמות לדעת שפינוזה) בעבר ובעתיד ובצווי. המורים על המין ע"י כנויים (suffixe et präfixe).

שמות העצם והמקור ותארי הפעולה אינם מקבלים רבוי „מפני שלכל אישי יחידי יש לו שמו העצמי בפ"ע, וכן לכל פעולה מיוחדת. ע"כ שמות העצם והמקור (שם הפעולה) וציוני איכות הפעולה, מפני היותם כעין תוארי הפעולות ומתאימים עמהן במספר, באים רק ביחיד ולא ברבים"

אכן יש רבוי המספר לכל השמות האחרים כמו הכלליים הכנוים התוארים והבינונים. וכן לתוארי נושא המשפט שהם העבר העתיד והצווי. ואפילו למלות היחס. שזהו עיקר החידוש של שפינוזה. והוא מאריך להוכיח מהמקראות שהמלות האלה משתמשות ברבוי, כן בנפרד (status absolutus) וכן בנסמך (st. constructus) והרבה טרח שם להוכיח בראיות מהכתובים את הכלל הזה „אשר יהיה בעיני רבים כדבר שאין לו שחר באשר יענו ויאמרו: יען אשר מלות היחס בשמוש מצטרפות מורות על היחס שבין דבר לדבר. ויחסים אינם מינים הכוללים בקרבם אישים רבים. א"כ אי אפשר להן לשמש ברבוי כמו שהרבוי אי אפשר בשמות עצמים פרטיים: התשובה ע"ז היא: מלת היחס בשמוש הרבוי בנפרד איננה מציינת יחס דבר לדבר, כי אם היחס בפני עצמו, היינו מקום או זמן ביחוס לאיזה דבר. ואולם בנסמך מורה הרבוי על היות היחס שבין דבר לדבר מתרבה ומתחזק בציוני.

תוארי הפעל אעפ"י שגם הם שמות אינם מקבלים רבוי. מפני שבהם אין לחשוב איזה יחס בפ"ע כמו במלות היחס הנ"ל, כי תוארי הפעל הם תמיד ביחס מצטרף אל איזו פעולה.

המשקל נופל בכל מיני השמות. כל דבר יכול להיות מְבֻטָּא, אם בפני עצמו היינו בנפרד, או ליתר באור ביחס לאחר היינו בנסמך או בהצטרפות. תמונת הצטרפות כזו בתורת הלשון נתחזה בתחלה במקורים ובבינונים המציינים פעולות, כעין הפעולות הדברים, באשר כל פעולה צריכה להיות מְבֻטאת ע"י איזו הצטרפות אל הפועל או הפעול. שע"כ יבואו השמות האלה אך לפעמים רחוקות בנפרד. כי שמות העצם באים מעיקרא וביחוד להורות על הדברים בפני

המדקדקים שלפני: שהם מתחילים מן הפעל ועורכים הכל לפי אותיות השרש פעל. לא כן שפינוזה שלדעתו הנה מקור השם הוא בכל חלקי הדבור, לכן הוא מתחיל מן השם ומסיים בפעל שגם בו כח השם (שעל כזה העיר כבר הר״א אבן עזרא באמרו יש כח השם בפעולה כמו אם בריאה יברא וכו׳) והיה לו המקור כמו שם לכל הלבות נטיותיו בסמיכות.

והעיר החכם Bernays ואחריו מר חיות כי החדוש והשנוי הזה בדקדוק הלשון לשפינוזה מתאים ומסכים אל שיטתו בפילוסופיא בספרו האֶתיקא שבו הראה לדעת שאין עצם אלא אחד הכולל ומכיל את הכל ולעצם הזה משיגים שהם תוארים אשר השכל מכיר בהעצם מפני שהם מהותו. ויש לו עוד מקרים שהם תמונות אישיות של המציאות הכללית, כגון הפרטים או האחדים היוצאים מכלל ישות העצם הכללי. ולפי החזיון הזה ראה שפינוזה גם את חלקי הדבור הלשון: השם בראשם הוא העצם הכללי והוא שם עצם בהוראתו על מושג דבר נמצא. ושם המקור בהוראתו על מושג איזו פעולה נקרא אז שם הפעולה (גם בפי המדקדקים הקדמונים). משני עקרי השם העצם הנה התוארים והבינונים בייחסם אל השם. התוארי ומקרי המקור בשם הפעולה כלולים במלות המציינות איכות הפעולה (adverbium), ושם היחס (präpositio) עומד בתוך וממצע בין שני מיני השמות האלה.

ולפיו חלק שפינוזה את הלשון בששת חלקי הדבור האלה: א) השם בראש (Substantiv) המורה על דבר נמצא (nomen rei) ומתחלק לשם עצם כללי ולשם עצם פרטי ולשם הבנוי העומד תחת השם העצם. ב) השם המשיג (attributiv) או התואר (adjectiv); ג) שם המקרה modus או בינוני (particip). ד) שם היחס. (nomen relativum) היא מלת היחס. ה) שם הפעולה (nomen actionis) או המקור (infinitiv) ו) שם מקרה ותואר הפעולה (adverbium).

לכל המלות האלה ישנן איכות השם שהן: מין, רבוי, משקל, ארטיקל ונטיה (declination). לכל אחת כפי טבע סגולתה בבריאת הלשון. שלפיו: נופל הבדל המין: בראשון בשמות הדברים המבדלים במינם. היינו בשמות עצמים ובנויים: בשני בתוארים ובינונים המתיחסים אל שמות העצמים; ולמקרים בשני

והשערי (more geometrico). שבמבואו הפיץ להורות, כללים ראשיים בלשון העברית. בפרט איתם שיש בהם חלוקי דעות בין המדקדקים. ולהעיר ביחוד כי בסבת שנויי הלשון בשפת הדבורית בכל פנות שבטי העם נתהוו הרבה מקומות סתומים וקשיי הבנה במקרא.

כבר העיר שפינוזה בספרו .Tract. thel. polit על האלהית והמדינית פרק ז' ס' ט"ו כי להבנת המקרא כראוי נחוצה ידיעה ברורה בטבע ובסגלות הלשון ובקורותיה לפי הזמנים והמקומות. ובס' מ"ה שם הוא הולך ומונה את הסבות, מפני מה ובאיזה אופן נולדו ונשתרבבו שגיאות הבנת כתובים רבים בתנ"ך, וכי יוכן מקורן בטיב דקדוק הלשון: פעם נתחלפו האותיות שהן ממוצא אחד, המורה על מציאות הרבה סגנוני המבטא (Dialekte) בלשון העברית; ופעם מפני היות למלות הטעם היותר רגילות בשמוש הרבה הוראות שונות, ע"ד "כי" שמשמש בארבע לשונות, וכן ו' החבור וכדומה; וגם מחסרון הבנה בדרכי הפעלים בשנויהם לזמניהם נשאר הרבה סתום וחתום; ומלבד כ"ז לא היו מראשית במקרא מצוינים סימני התנועות והטעמים עד ימי בעלי המסורה.

עקב הסבות האלה, אמר שפינוזה, נתקשה הבנת המקרא, ויצא לרוב משפט מעוקל, ואך אז יהל אור בהיר על ספרי הקודש, אם נשים לב לשנות שיטת הדקדוק העברי, ונגע להראות טיב הלשון וסגולותיה ממקור הגיון רוח השפה, ולא ממקור סדור מלותיה ותבותיה מלוקטות אחת לאחת בתנ"ך, בלי בקרת והפישה הגיונית, כמו שנהגו לעשות מדקדקים רבים, אשר מקצתם מזכיר שם שפינוזה בשמותיהם.

שפינוזה קרא ושנה בהרבה ספרי דקדוק למחברים שונים, והסכים עמהם בספר הזה בקצת מקומות, ובקצתם חלק עליהם, והוכיחם לפעמים בדברים קשים כגידין, וערך לעיניהם חסרון הגיון והוה בקרת בחקירותיהם. בין המדקדקים הקדמונים הוא מזכיר את ראב"ע ור"מ קמחי ובעל מקנה אברהם ובוקסדורף ואחרים.

בספר הזה נראה איך גם בתורת הלשון סלל לו שפינוזה מסלה חדשה, סר מדרך המדקדקים היהודים והנוצרים אשר בימים ההם. היותר יקר בחדושיו היא הכלל החדש שלו: "כל תבה בלשון העברית, חוץ מכמה מלות הקריאה והחבור ומלות הטעם, יש לה כח וטיב השם" — הכלל הזה היה לו ליסוד מוסד בכל מחקריו בתורת הלשון ובסדרה, שגם בסדר הלמוד שלה נטה מדרך

מבוא. *)

⁂

הספר הזה התחיל שפינוזה לכתוב בסוף ימיו, באהבתו ובחוקרו את השפה העבריה, וגם למען הראות תפארת שפת אמתו אל רעיו, שאליהם הוא מסב לפעמים הדבור בספרו הזה, ולהראות להם יתרון הלשון העברית על הלשונות הלועזיות; אבל לא השלים אלא את החלק הראשון מספר הזה, שבו מדובר על כללי התבות (Etymologia) וחלקי הדבור ושם המספר ותארי הפעל ומלות הטעם והקריאה ולוח משקלי השמות, ולא הספיקה לו השעה לכתוב גם את החלק השני מספרו על שמוש הלשון (Syntax) — כאשר רמז עליו כ״פ בספרו הזה, כי קדמהו המות בדמי ימיו.

המוציא לאור את הספר הזה אחרי מות שפינוזה בשנת 1677 מודיע לנו, כי תמיד היה את לב שפינוזה לחבר ספר דקדוק עברי עפ״י כללי משטר החשבון

*) העתקה מההערה הגדולה במבוא לספרי „חקר אלוה" בהרחבת דברי החכם הו״ת לפי החכם בר״נא״ם על ענין הספר הזה. הערה אשכנזית שם על מקור הדברים בספר קטן של מר הו״ת ז״ל השמיט שם המדפיס ונצטערתי הרבה על זאת.

(בה וש״ב) הש״ם. המדקדקים לא הרגישו את הדבר הזה, וחשבו מלות רבות ביוצאות מהכלל, שהן באמת ישרות ונכוחות לפי שמוש הלשון, והמה לא הכירו דברים רבים הנחוצים לידיעת הלשון והדבור״.

מה שאחרים הרבו לכתוב באריכות ובקושי הבנה על הנגינות, צמצם המחבר שלנו בקצרה, בהשמטת שפת יתר, ומראה השמוש הנכון שלהן. על שנויי התנועות לא כתב מדקדק אחר בפרוטרוט ובדיוק כמוהו, ובאותו הדיוק כתב על נטיות השמות והפעלים והוראותיהם.

אם יקום איש לבנות שמוש (Syntax) הלשון העברית על היסודות המונחים בספר הזה, אז בודאי יודו לו חובבי שפת עבר בכל לבבם, ואז בודאי יבן יותר טוב רוח הלשון הקדושה, מאשר נבינהו עתה.

הקדמת מו״ל אחר *).

הערה אל הקורא.

הספר הזה כתב המחבר לבקשת אחדים מרעיו אשר למדו את הלשון הקדושה בשקידה רבה. המה הכירו את המחבר שהיה שוקד בימי נעוריו בלמוד השפה הזאת, וגם אחרי כן התמיד בלמודה שנים רבות, ובא עד תכונת רוחה להבינה עד היסוד בה.

כל היודעים ומכירים את האדם הגדול הזה יקבלו באהבה ובכבוד את הספר הזה, כמו שהוא בלתי נשלם, מפני המות אשר קטפהו בלא עתו, כמו כתבים אחרים שלא הספיק להשלימם.

*) בשנת 1882 בעיר האאג מאת: I. van Vloten et I. P. N. Land.

הקדמת המו״ל ספרי שפינוזה *).

כפי הנראה חלק המחבר את הגראמטיקה שלו בשני חלקים. הראשון מדבר על עטימולוגיה או נטית השמות והפעלים. את החלק הזה כתב במעט עד תמו. את השני שהיה לו לדבר על שמוש הלשון או חבור השמות והפעלים לא התחיל עדין. תמיד היה את לבבו לחבר תלמוד הלשון העברית בסדר הגעומטריה. והשב להראות במבוא: א) כי המבטא האמתי של השפה הזאת אבד ואיננו; ב) כי סימני התנועות נכתבו בתנ״ך מאת יהודים חדשים *). ומוכיח זה ממה שנתנו אל המלות שנתישנו תנועות מועילות יותר בשמושן. הלא כה דבריו: כי הבנוי אֵת בל״ג היה בראשיתו אַתִי, גם הִיא, הִיא נבדלו לפעמים בתנועות אחרות. שכן נמצאו לרוב ככה בתנ״ך. מה שבעלי המסורה תקנו. בלי ספק לפי שנתישנו (פרק י״א). ג) שהאות ו vau היה משמש כמו u כי א יהפך לרוב אל ו. ד) היה מראה ומוכיח כי בתנ״ך נתערבו מבטאים (Dialekte) שונים זה בזה. ה) היה מראה כי הרשות לנו לשנות כה וכה הברות. כי אַשְׁמֹרָה במבטא אַשְׁמוּרֶת. אבל אנחנו יכולים לכתוב מדויק יותר אַשְׁמֹרֶת וכו׳.

בנוגע לספר הדקדוק הזה העיר המחבר בצדק בפרק השביעי לאמר: רבים הם שכתבו גראמטיקה על הלשון הקדושה בתנ״ך, אבל אין אחד שכתב גראמטיקה על הלשון העברית. הרבה תמצא פה קורא מקשיב. מה שלא תמצא בנקל אצל אחרים.

מה שהמחבר שואל ביחוד מאת הקוראים להקשיב ולהאזין היא ״שכל תבה בלשון עברית חוץ ממלות הקריאה והחבור ומלות הטעם. יש לה איכות

*) בשנת 1846 בלייפציג ושם המו״ל: Carolus Hermannus Bruder.

**) כונתי על בעלי המסורה והנקדנים בבבל ובא״י כמו בן אשר ובן נפתלי. — המתרגם.

הר. שלמה רובין.

הלשונות הלועזיות, ולפאר את שמושה במקרא, שבו תלויה ועומדת הבנה ישרה בבונת משה והנביאים מְיַסְדֵי דתנו:

בפרקים הראשונים על האותיות והתנועות יתבונן הקורא על מבטאי הספרדים (ווהו המבטא היותר נכון) בלשוננו, וזה יכול להיות רב התועלת לתחית שפתנו, להיות לשון מדברת בעמנו, שהיא אחת התקות הנעימות בעמנו לימים העתידים, כי אין תחיה לאומה בלי שפה חיה.

דר. שלמה רובין.

קראקא, בחודש האביב תרס"ה.

דְּבַר המתרגם אל הקורא.

הא לך ספר קטן בכמותו אבל גדול באיכותו ספר יקר לא בלבד בעבור תכנו כי אם יותר וביחוד בעבור מחברו, הענק בעולם המחשבה, אבי הפילוסופיה החדשה שהיה לנו למופת באהבתו ובחקריו את שפת אמתנו, שפה טובה נשכחה כמת מלב בני עמנו, אם אינם מתנגדי החדרים ומחובשי בית המדרש, שפה מתאבלת באלמנותה שהיתה כמעט לכלמה ולחרפה בעיני בחורי אמתנו, אם עלו על במתי אוני חכמה, אם נכתרו בשמות דוקטורים או פרופיסורים, כי ילעגו ליקחת אמם, יבוזו שפת הורתם, ולימודיה וספריה וכל העוסקים בה הנה בעיניהם כנערים משתעשעים בעפר חוצות וכבחורים משחקים בשעשועי ילדים. וראו נא חכמה באלה, איך יהודי החושב האדיר והפילוסוף כביר כח, אשר כמעט לא קם כמוהו, איך הוא עזב על שנות אחדות את מחשבותיו העומדות ברומו של עולם, נטש את ספרו הגדול "עטהיקא" שלא פסק להגות בו ולתקנו עד יום מותו, ופנה אל שפת אמתו לזקק ולצרף אותה, ולהורות מבטאה כפה, ולהראות סגלתה בכתבי הקדש, ולרומם אתה על

דקדוק שפת עבר

מאת

ברוך שפינוזה

עם

תמונת המחבר והמתרגם.

קראקא, תרס"ה.

בדפוס של יוסף פלעסנר ושותפו פאדגורזע־קראקא

1905.

ברוך שפינוזה.

BENEDICTI DE SPINOZA

COMPENDIUM GRAMMATICES LINGUAE HEBRAEAE.

PODGÓRZE-KRAKÓW

DRUKIEM i NAKŁADEM JÓZEFA PLESSNERA i Ski. (NADWIŚLAŃSKA 4)

1905.